

**IZVEŠTAVANJE O
MIGRANTIMA**

Između manipulacije i etike

Nezavisno društvo novinara Vojvodine

Zmaj Jovina 3/I, 21000 Novi Sad

Tel: +381 21 472 3180

www.ndnv.org

Za izdavača:

Norbert Šinković

Publikaciju pripremili:

Smiljana Milinkov

Stefan Janjić

Natalija Jakovljević

Dizajn:

Sonja Spasojević

ISBN:

Novi Sad, februar 2021. godine

Digitalno poverenje - Novinari protiv dezinformacija o migrantima - UVOD

Autor:
Smiljana Milinkov

UVOD

U Srbiji je tokom poslednjih godina, a naročito protekle dve (2019. i 2020.) intenzivirano izveštavanje o migrantskim pitanjima, pre svega u svetlu procene broja migranata koji bi trajno mogli da ostanu u Srbiji i posledica koje bi takva demografska promena mogla da izazove.

Ambijent u kojem se diskutuje o ovoj temi veoma je nepovoljan, praćen teorijama zavere, lažnim vestima i ksenofobijom. Desničarske stranke poput Dveri i Dosta je bilo iznose nepotkrepljene tvrdnje o masovnom naseljavanju migranata, kao i o njihovim terorističkim i ekstremističkim namerama, pa i svoje oflajn i onlajn kampanje baziraju na antimigrantskoj retorici. U isto vreme formiran je čitav niz Fejsbuk stranica koje prenose lažne vesti o zločinima migranata (pljačke, silovanja, uništavanje tuđe imovine), a te se informacije kasnije prenose putem manjih ekstremno desnih sajtova i dobijaju izrazitu vidljivost. Kao rezultat javljaju se peticije protiv migranata, ali i organizovanje ekstremističkih grupa, tzv. *narodnih patrola*, koje pod okriljem borbe za bezbednost građana prete migrantima i šire netrpeljivost. Ovim se čini šteta ne samo migrantima, kao direktno targetiranoj grupi, već i čitavom društvu, kroz urušavanje opšteg nivoa tolerancije i demokratičnosti.

Kako bi se podstaklo suzbijanje medijskog neprofesionalizma i ksenofobije, Nezavisno društvo novinara Vojvodine, uz finansijsku podršku Fondacije za otvoreno društvo, realizovalo je projekat „Digitalno poverenje - novinari protiv dezinformacija o migrantima” koji je obuhvatio sistematski monitoring izveštavanja o migrantskim pitanjima u Srbiji, kao i brz sistem reagovanja na različite forme manipulacija, dezinformacija i govora mržnje, pre svega u digitalnom okruženju.

U ovoj publikaciji predstavljene su pojedinačne analize medijskog izveštavanja, zbirna analiza, kao i smernice za novinare, urednike, regulatorna tela i državne institucije u vezi sa informisanjem o migrantskim pitanjima.

Istraživanje je realizovano sa idejom afirmisanja demokratskih vrednosti i insistiranja na jačanju demokratskih institucija i praksi, primeni zakona i poštovanju ljudskih prava. Kroz umrežavanje novinara sa lokala podstiče se aktivizam građana u cilju očuvanja javnog prostora za dijalog, dok se kroz javnu kampanju afirmiše pluralizam i važnost borbe protiv ekstremističkih ideja i praksi.

KLEVETE I TRAČEVI UMEMO SAOSEĆANJA I PODRŠKE

Masovna migracija, piše Bauman (2018:10), ni u kom slučaju nije nova pojava, ona je pratila modernu eru od samih njenih početaka - pošto naš „moderan način života“ uključuje stvaranje „suvišnih ljudi“. „Izbeglice od bestijalnosti ratova i despotizma ili od divljaštva egzistencije uz glad i bez perspektive kucale su na vrata drugih ljudi od početka modernih vremena. Za ljude iza tih vrata oni su uvek bili - kao što su i sada – stranci“ (Bauman, 2018: 15).

Prema Volkanu (2017), postoji mnogo promenljivih činilaca koji učestvuju u iskustvu imigracije, a migranti se razlikuju po starosnom dobu, psihološkom profilu i sistemu podrške koji im je dostupan. Takođe postoje i mnogobrojni načini izmeštanja, počev od prisilnog imigriranja u slučaju bežanja iz ratom zahvaćenih područja, do svojevoljnog imigriranja pojedinaca koji kreću u potragu za boljim životom za sebe i svoju porodicu. „Položaj izbeglice je takav da, svesno i nesvesno, od trenutka napuštanja domovine oseća pritisak da treba da dokaže da je vredan milosti koju mu ukazuje zemlja koja ga je primila. On živi pod presijom da mora brzo da se navikne i prilagodi“ (Volkan, 2017:25). Kako dalje navodi, bes i osećaj krivice su faktori koji otežavaju integraciju pojedinca u novu zemlju i kulturu.

Koincidenciju masovnih migracija i porasta ksenofobije, rasizma i šovinističke varijante nacionalizma, Bauman objašnjava činjenicom da poslednjih decenija, u svetu u kojem se smatra da svako „treba da se stara o samom sebi“, deo ljudi živi u bedi, poniženju i sramoti u odnosu na privilegovan deo društva „Za izganike koji smatraju da su dostigli dno, otkriće još jednog dna ispod onog na koje su oni sami potisnuti predstavlja događaj koji krepí dušu, vraća njihovo ljudsko dostojanstvo i spasava ono što je ostalo od samopoštovanja. Dolazak mase izbeglica beskućnika kojima su uskraćena ljudska prava stvara priliku za otkriće da „uvek postoji neko ko je u još goreu situaciji nego on sam“ (Bauman, 2018: 18,19). Takođe, piše Volkan (2017:123), kod onih koji nisu sposobni da sačuvaju lični identitet od uticaja velikih grupa, vrlo je izražen i strah da će identitet Drugog uprljati identitet njihove etničke, rasne ili verske grupe, te postaju zabrinuti i u velikoj imigrantskoj populaciji vide najveću opasnost. Prethodno navedeno, pojašnjava i izraženiju podršku ksenofobičnim, rasističkim i šovinističkim strankama i pokretima koji obećavaju zaštitu „nas“ od „njih“ stranaca.

Poslednjih godina, prema Stenliju (2019:7) u više zemalja širom sveta počela je da prevladava određena vrsta ultradesničarskog nacionalizma: na tom spisku nalaze se Rusija, Mađarska, Poljska, Indija, Turska i Sjedinjene Države.

Određenu vrstu ultranacionalizma Stenli (2019:9) etiketira kao „fašizam“ u kom naciju predstavlja autoritarni lider koji govori u njeno ime. Najupečatljiviji simptom fašističke politike i ideologije jeste podela, sa ciljem razdvajanja populacije na „nas“ i „njih“, ukazujući na etničke, verske, rasne ili kulturne razlike. Pojašnjavajući način na koji funkcioniše fašistička ideologija, Stenli kao ključne političke tehnike navodi stvaranje *mitske prošlosti*, *propagandu i antiintelektualizam*. „Naposletku tim tehnikama fašistička politika stvara stanje nerealnosti, u kojem argumentovanu debatu zamenjuju teorije zavere i lažne vesti. Politika reda i zakona privlačna je masama, prikazujući „nas“ kao poštene građane i „njih“, nasuprot tome, kao kriminalce koji ne poštuju zakon i čije ponašanje predstavlja egzistencijalnu pretnju snazi nacije“ (Stenli, 2019: 9). Kako dodaje, na taj način razumevanje ustupa mesto strahu, a različitost grupa postaje deo svakodnevnog diskursa i tako pruži privid prirodne, naučne podrške hijerarhiji ljudske vrednosti.

Prema Stenliju (2019:11) fašizam možda danas ne izgleda baš kao tridesetih godina prošlog veka, ali svetski drumovi ponovo su puni izbeglica. Njihovo stradanje u brojnim zemljama podstiče fašističku propagandu da je nacija pod opsadom, da stranci predstavljaju pretnju i opasnost i unutar i izvan granica. Kako dalje pojašnjava, patnje nepoznatih ljudi mogu učvrstiti strukturu fašizma ali i isto tako, ukoliko se gledaju drugim očima, mogu podstaći empatiju. Međutim, umesto razumevanja i saosećanja, ocenjuje Bauman (2018:9), nagomilavaju se znaci da javno mnjenje, u dosluhu sa medijima koji žude za rejtingom, postepeno, pa ipak nemilosrdno prilaze tački zasićenosti kada se radi o tragediji izbeglica. „Uticaj vesti koje se emituju sa tog bojnog polja sada je blizu toga da izazove pravu „moralnu paniku“, odnosno osećaj straha koji se širi kroz veliki broj ljudi da neko zlo ugrožava dobrobit društva“. Govoreći o sveukupnom efektu pripisivanja, kleveta i tračeva, Bauman ističe dehumanizaciju pridošlica, koja utire put za njihovo isključivanje iz kategorije osoba kojima zakonito pripadaju ljudska prava, te vodi, sa užasnim posledicama, do pomeranja problema migracije iz sfere etike u sferu pretnji za bezbednost, prevencije i kažnjavanja kriminala i odbrane poretka (Bauman, 2018: 80,81).

“STRANCI” ZAROBLJENI U BALKANSKOJ RUTI

Na svom putu ka zemljama zapadne Evrope, prolazeći tzv. Balkanskom rutom, preko Turske, Grčke, Severne Makedonije ili Bugarske, i u Srbiju je stizalo više hiljada ljudi iz Srednjeg istoka, odnosno Sirije, Pakistana, Avganistana i drugih zemalja koji su, zbog ugrožene bezbednosti, primorani da napuste svoje države. U odnosu na prve godine kada su se izbeglice zadržavale nekoliko dana ili nedelja, nakon zatvaranja Balkanske rute, broj izbeglih koji stižu u Srbiju je smanjen ali je njihovo zadržavanje produženo na više meseci, pa i godina. Stoga je, za razliku od početnog pristupa Republike Srbije, koji je bio usmeren na rešavanje primarnog zbrinjavanja ljudi, nadalje neophodan sistemski odgovor na potrebe izbeglih koji bi ponudio dugoročnija rešenja.

Na početku izbegličke krize, pa i poslednjih godina, formalni politički diskurs u Republici Srbiji ne može se okvalifikovati kao diskriminatoran, međutim nije ni afirmativan. Pojedini postupci i izjave visokih državnih funkcionera, kao i nereagovanje nadležnih državnih ali i nezavisnih, regulatornih institucija na sve prisutnije antimigrantske i ksenofobične stavove, formiranje navodno samoorganizovanih *narodnih patrola*, širenje lažnih informacija i govor mržnje ukazuju na jedan licemeran i ignorantski odnos zvanične Srbije prema realno kompleksnom društvenom problemu.

Suštinski, reakciju državnih zvaničnika Republike Srbije na problem izbeglih sa Srednjeg istoka i severne Afrike, najbolje ilustruje lišavanje slobode za vreme vanrednog stanja 2020. godine, koje je obrazloženo zaštitom od širenja epidemije COVID-19 izazvane virusom SARS-CoV-2. Prema izveštaju¹ Inicijative za ekonomska i socijalna prava A11, u periodu od 16. marta do 9. aprila 2020. godine, sve izbeglice, tražioci azila i migranti koji su boravili u centrima za azil i prihvatnim centrima nezakonito i arbitrarno su lišeni slobode na osnovu podzakonskog propisa, čime su prekršeni svi međunarodni instrumenti koji jamče pravo na

¹ https://www.a11initiative.org/wp-content/uploads/2020/10/Li%C5%A1enje-slobode-izbeglica-tra%C5%BEilaca-azila-i-migranata-u-Republici-Srbiji..._final-SRB.pdf. Posećeno 29.01.2021.

slobodu i bezbednost ličnosti i Ustav Republike Srbije.

Prema podacima UNHCR-a, na dan 6. aprila 2020. godine, u Republici Srbiji u pet centara za azil koji su kapaciteta 1.170 ljudi boravilo je 1.872 osobe. Istog dana, u trinaest prihvatnih centara koji su kapaciteta 3.670 kreveta boravile su 6.852 osobe, što ukupnu stopu prenaseljenosti podiže na 186%. Prema izveštaju² inicijative A11, problem je u tome što je većina prihvatnih centara dizajnirana prvih godina izbegličke krize za potrebe kratkotrajnog ostanaka od svega nekoliko dana, koliko je u tom periodu bilo potrebno da osobe u potrebi za međunarodnom zaštitom napuste Srbiju u pravcu Mađarske ili Hrvatske. Međutim, nakon marta 2016. godine i postizanja dogovora između Evropske unije i Turske o zaustavljanju izbeglica u toj zemlji, prosečan period u kojem su izbeglice i migranti počeli da ostaju u Srbiji produžio se s nekoliko dana na nekoliko nedelja, potom meseci, te je trenutno uobičajeno da izbeglice i migranti borave u Srbiji i duže od godinu-dve, što znači da su prihvatni centri postali mesto redovnog i uobičajenog boravka izbeglica i migranata, iako im to nije bila inicijalna namena. U pomenutom izveštaju A11 se zaključuje da nijedan od prihvatnih centara u kojima je smešteno više od hiljadu ljudi, ili preko 500, ne bi trebalo smatrati centrom u kojem se poštuje ljudsko dostojanstvo stranaca koji tu borave duže od nekoliko dana.

Problem višenedeljnog lišavanja slobode, prenaseljenost prihvatnih centara, nepoštovanje ljudskog dostojanstva i nehumani uslovi života, vrlo retko su tema medijskih tekstova u Srbiji. Tako je, recimo, većina medija ignorisala pismo³ grupe sirijskih i arapskih izbeglica kojim saopštavaju da se tokom epidemije virusa COVID-19 stavljaju na raspolaganje Vladi Srbije.

Spremni smo da radimo bilo šta što vlada misli da je neophodno. Braća smo. Virus ne pravi razliku između građana i izbeglica. Za čovečanstvo, stojimo rame uz rame sa vama u borbi protiv koronavirusa.

Navedeno saopštenje nije privuklo medijsku pažnju, međutim, sa druge strane, u pojedinim medijima, najčešće tabloidima, kao i na društvenim mrežama kruže antimigrantski stavovi, širi se ksenofobija i različite teorije zavere kako će izbeglice naseliti prazne kuće u pustim selima u Srbiji.

U izveštaju⁴ Beogradskog centra za ljudska prava, za prvu polovinu 2020. godine u delu koji se odnosi na medijske slobode, konstatuju se kršenja profesionalnog kodeksa, zakonskih odredaba i etičkih normi. Navodi se da je sve prisutniji govor mržnje, širenje straha i objavljivanje lažnih vesti. Prema pomenutom izveštaju, za mesec dana, od 12. marta do 12. aprila, pronađene su 43 lažne vesti koje su 241 put prenete u domaćim onlajn i tradicionalnim medijima. Najveći deo njih, 71 odsto, nastao je u Srbiji, a iako je dokazano da su neistinite, više od 95 odsto njih je i dalje bilo prisutno u domaćim medijima. Izmišljene vesti, širenje straha i antimigrantski narativ, konstatovani su i u analizi medija u okviru projekta "Digitalno poverenje - Novinari protiv dezinformacija o migrantima".

² Isto.

³ <https://www.bbc.com/serbian/lat/srbija-52096416>

<https://www.slobodnaevropa.org/a/migranti-nude-pomoc-srbiji-u-borbi-protiv-korone/30546599.html>

⁴ <http://www.bgcentar.org.rs/bgcentar/wp-content/uploads/2014/01/Ljudska-prava-u-Srbiji-I-VI-2020.pdf>

Posećeno 29.01.2021.

REZULTATI ANALIZE MEDIJSKOG IZVEŠTAVANJA

U periodu od 21. septembra do 29. decembra 2020. godine na portalu VOICE objavljeno je 25 analitičkih tekstova. Analizu medijskog izveštavanja o izbeglicama i migrantima i uočenih manipulativnih narativa sprovedo je devet novinara i novinarki iz Vojvodine: Petar Alimpijević, Sanja Kosović, Igor Išpanović, Aleksandar Bugarin, Vanja Kolar, Divna Prusac, Dániel Csíkos, Iva Gajić i Mateja Agatonović. Kriterijumi za izbor novinara bili su sledeći (1) senzibilitet koji je u dosadašnjoj karijeri iskazan ka izveštavanju o marginalizovanim grupama; (2) teritorijalni balans, sa težnjom da budu zastupljeni novinari iz opština u kojima trenutno boravi veći broj migranata; (3) poznavanje manjinskih jezika, kako bi monitoring mogao da obuhvati i medije na tim jezicima; (4) rodni balans.

Najveći deo objavljenih istraživačkih tekstova zasniva se na uočavanju i razotkrivanju plasiranih lažnih, manipulativnih i ksenofobičnih informacija o izbeglicama i migrantima.

Jedna od uočenih strategija jeste **objavljivanje starih vesti** kao da su aktuelne. Igor Išpanović i Sanja Kosović u analitičkom tekstu “Tabloidni portal izmislio protest protiv migranata u školi u Višnjićevu” ustanovili su da je portal *Newspanel* objavio tvrdnje za koje se ispostavilo da ne odgovaraju istini. Problematično je objavljivanje vesti iz 2017. godine kao aktuelne, kao i **strategija zastrašivanja** plasiranjem lažne informacije. Naime, navedeno je kako će učenicima koji dele školske klupe sa migrantima biti “nametnuti islamski običaji”, a dodatnom analizom potvrđeno je da navedenu školu više ne pohađaju učenici migranti, jer su sa porodicama prebačeni u drugi prihvatni centar.

Petar Alimpijević, analizirajući podatke na antimigrantskoj Fejsbuk grupi „Migranti baš vam se ra“ koja broji oko 1.300 članova, ustanovio je da je objavljena fotografija pet osoba u crnim burkama uz koju stoji opis „Belgrade 22.9.2018“, za koju se ispostavilo da je snimljena pre više godina u bašti hotela u Sidneju, te da je prethodno objavljena na 270 sajtova. Aleksandar Bugarin i Sanja Kosović u tekstu “Antimigrantske grupe kao reciklažni centri starih vesti” analiziraju problem objavljivanja senzacionalističkih naslova o “zločinima” koje migranti čine “svakog dana” u Srbiji za koje se ispostavilo da se radi o starim objavama. Međutim bez obzira što su arhivske ove informacije pokreću aktuelnu diskusiju i komentarisanje ljutih i uznemirenih građana, posetilaca i članova grupe “STOP naseljavanju migranata”.

U okviru istraživanja analiziran je i slučaj fotografija devojčica sa velikim stomakom podeljenih u više antimigrantskih grupa na društvenoj mreži Fejsbuk, kao i na kanalu Telegrama usmerenog protiv migranata. Uz fotografije navedeno je i upozorenje “Ona je jedan od mnogih slučajeva epidemije maloletnih trudnoća u muslimanskom svetu! Bolest je mala reč za ovakve ljude. Da li nam ovo treba u Srbiji?”. Proverom navedenih fotografija utvrđeno je da su na snimcima iz 2003. prikazane devojčice koje su lečene od teških bolesti unutrašnjih organa. Sanja Kosović u tekstu “Na fotografijama koje kruže društvenim mrežama ne nalaze se trudne devojčice” navela je da su o problemu manipulisanja i zloupotrebe zdravstvenog stanja devojčica na društvenim mrežama, osim agencije *Rojters*, pisali i drugi strani fekt-čekaški portali poput turskog *Teyit*, ali i indijskog *Indiatoday*.

Jedan od **dominatnih antimigrantskih narativa predstavljaju neutemeljene tvrdnje da su kriminalci, nasilnici i silovatelji, a vrlo je prisutno i manipulisanje brojkama i zvaničnim podacima**. U tekstu “Portal na mađarskom jeziku manipuliše brojem migranata

u Subotici” Dániel Csíkos bavi se problemom zastrašivanja lokalnog stanovništva informacijama objavljenim na portalu *Delhir* o “abnormalnom” broju migranata u Subotici, te zabrinutošću „da ti ljudi sumnjivog izgleda nisu džihadisti“. Prema zvaničnim podacima Komesarijata za izbeglice u prihvatilištu za migrante u Subotici je u oktobru 2020. boravilo 310 osoba. Navedeno ukazuje na problem preuveličavanja, čime takođe može da se podstrekne uznemirenost ali i širi panika među lokalnim stanovništvom.

Vanja Kolar se bavila analizom teksta objavljenog na informativnom portalu *subotica.com* u kojem se implicira da je napadač bio migrant jer se obratio na engleskom jeziku, premda je i sam mladić, žrtva ovog napada, izjavio kako sumnja u to ali da nije siguran, budući da je bio mrak a napadač je nosio medicinsku masku. Iako u zvaničnom odgovoru dostavljenom od strane Osnovnog javnog tužilaštva u Subotici, stoji da identitet napadača nije utvrđen, u medijima se izveštava da je mladića napao migrant. U tekstu “Migranti su sinonim za nasilje – tvrde manipulativni naslovi medija” Vanje Kolar i Ive Gajić navodi se problem generalizacije, senzacionalizma i etiketiranja grupe ljudi čime se može doprineti širenju antimigrantskog stava među građanima. Neki od navedenih primera su “Migranti uz povike nasrnuli na policajce: Sukob u kampu kod Bihaća” (*Novosti*), “Slučaj prijavljen policiji: migrant zapalili kuću, meštani u strahu” (*Alo*), “Novi incident sa migrantima: Maltretirali vozača autobusa, jer im je tražio karte” (*Telegraf*), “Migranti sinonim za nasilje! Sevali noževi u Bosni, teško ranjen migrant iz Maroka!” (*Srbija danas*). Sanja Kosović i Divna Prusac takođe problematizuju neetičko izveštavanje i prisustvo medijske prakse u Srbiji u kojoj se migranti neopravdano obeležavaju kao kriminalci i zlostavljači. Naime, praksom pojedinih medija koji migrante koji borave u Srbiji često optužuju za krivična dela za koja u datom momentu nije utvrđen počini-lac, ne krši se samo princip pretpostavke nevinosti već i zloupotrebljava njihova verska, rasna i nacionalna pripadnost.

Novinari i novinarkе su se analitički bavili **kršenjem profesionalnih i etičkih normi** u izveštavanju o izbeglicama i migrantima.

U tekstu “Manipulativno izveštavanje o novinarima, NVO i institucijama koje pomažu migrantima” Sanja Kosović, Divna Prusac i Petar Alimpijević ukazuju na **problem targetiranja i etiketiranja** kao neprijateljskih, od strane tabloidnih portala, organizacija civilnog društva, institucija i medija koji se bave migrantskim pitanjem. Igor Išpanović u tekstu “Linija u pesku - granica između slobode govora i govora mržnje na internetu” analizira kompleksnost rešavanja problema pojave govora mržnje u digitalnoj sferi. Strah od Drugog, plasiranjem lažnih informacija i teorija zavere, prerasta u mržnju koja sa verbalnog nivoa vrlo lako može da sklizne u realnu nasilnu praksu, pod izgovorom formiranja *narodnih patrola* radi zaštite građana od “nadolazećeg zla”. Vrlo je tanana linija između širenja mržnje na internetu i fizičkog nasilja na ulicama.

Sanja Kosović i Igor Išpanović u tekstu “Građani gube poverenje u novinarsku profesiju, društvene mreže izvor informisanja” ukazuju na činjenicu da su društvene mreže pogodan teren za manipulacije i sejanje straha kroz širenje netačnih i nedokazanih tvrdnji. Kao primer navodi se problematičan sadržaj objavljen u okviru grupe “STOP naseljavanju migranata” koja je u decembru 2020. brojala preko 320 hiljada članova, za koji je potvrđeno da se radi o dezinformacijama i govoru mržnje, a koji za deo građana predstavlja primarni izvor informisanja u vezi sa migrantima, ali i o drugim društveno-političkim temama.

Navedene analize, na ilustrativan način, pretresanjem primera širenja i podsticanja predrasuda, generalizacije, etiketiranja, senzacionalizma i ksenofobije u medijskim tekstovima i objavama na društvenim mrežama, potvrđuju teorijske strategije diskriminatornog diskursa i podelu na “mi” i “oni”. Takođe, publikovani članci doprinose i pluralizmu medijskog sadržaja jer otvaraju teme koje su gotovo nevidljive u medijima, kao što je posebno složen i težak položaj žena i dece u migrantskoj i izbegličkoj populaciji.

U tekstu “Migrantkinje nevidljive na njihovom putu ka Evropskoj uniji”, analizirajući izveštavanje o migrantima, Igor Išpanović primećuje dominaciju patrijarhalnog obrasca jer se migrant u stereotipizovanoj slici koja se najčešće provlači kroz medije i društvene mreže, uglavnom pojavljuje u ulozi muškarca “Kada su u pitanju žene iz oblasti Levanta koje su se uputile ka zemljama Zapadne Evrope, iskustva pokazuju da će one češće biti predmet svih tih predrasuda odjednom, marginalizovane zbog toga što su, na primer, i žene, i muslimanke, i Arapkinje, i crnkinje iz Jordana”, navodi se u analitičkom tekstu i konstatuje višestruka diskriminacija, zasnovana na ukrštanju verskih, etničkih, rasnih i rodnih stereotipa.

Specifičnost položaja izbeglih žena ili migrantkinja, problem nasilja, opasnost od trgovine ljudima sa ciljem seksualne eksploatacije, sagledavanje patrijarhalnog i kulturološkog okvira, običajnog i religijskog prava, neke su od tema koje bi, posredstvom medija, mogle da doprinesu razumevanju i podsticanju saosećanja “domaćina” prema “pridošlicama”.

Za shvatanje problema i specifičnosti pozicije Drugog, ključno je uspostavljanje komunikacije. Psihoanalitičari navode da je pojava otpora i straha prema drugačijem i nepoznatom razumljiva ali i sputavajuća ukoliko se ne radi na prevazilaženju istog. Prema Volkovu, tolerancija i čovečnost prema strancima zahtevaju stalni napor civilizacije i kulture. “To je jedini način da se umanjí snaga projekcije i ublaži razmišljanje o “nama” kao o nacionalnom biću koje oštro isključuje druge” (Volkov, 2018: 12). Suživot, tolerancija i poštovanje se uče a jedna od ključnih funkcija medija, doduše često zanemarena, jeste i ona edukativna.

Kvalitativna analiza dezinformacija o migrantima

Autor:
Stefan Janjić

Ukoliko posmatramo lažne i manipulativne narative na srpskom jeziku o migrantima, uočićemo da se oni (1) šire izuzetno velikom brzinom (2) preko platformi koje mobilizuju desetine hiljada građana, (3) da uključuju eksplicitnu ksenofobiju, šovinizam i govor mržnje i (4) da na planu fabule i stila podrazumevaju nekoliko šablona.

Migrantska kriza mobilizovala je u onlajn sferi toliko građana kao malo koji gorući društveni ili ekonomski problem. Fejsbuk stranica „STOP naseljavanju migranata“ kreirana je krajem marta 2020. godine i do danas je okupila više od 320.000 članova. Ona je u januaru 2021. promenila naziv u „STOP cenzuri“, ali i dalje dominantno objavljuje antimigrantske narative. U opisu grupe navedeno je da neće biti tolerisane „neproverene glasine“, „objave koje se ponavljaju“, „govor mržnje“, „komentari koji pozivaju na linč ili ubistva“... Međutim, sadržaj ove stranice baziran je upravo na tim elementima, koji su tek deklarativno proglašeni za neprihvatljive. Istraživanje „Govor mržnje na portalima i društvenim mrežama u Srbiji“⁵ pokazalo je putanju jedne od dezinformacija baziranih na ksenofobiji i islamofobiji. Laž da se u selu Dučina u opštini Sopot gradi džamija – a zapravo je reč o nedovršenoj botaničkoj bašti – ostvarila je hiljade interakcija na stranicama „Pravo na slobodu“, „Srpska čast“ i „STOP naseljavanju migranata“. Među komentarima korisnika na ovu vest ističu se oni sa tvrdnjama da će migranti islamizovati Srbiju, da su migranti teroristi i da će silovati srpske žene. U 27 dostupnih komentara našao se direktan poziv na proterivanje migranata i(li) rušenje (nepostojeće) džamije u Dučini („Migranti napolje iz Srbije“, „Srušiti to što pre to bolje!“, „To treba srušiti“, „Motke u ruke“), ali ima i onih komentara u kojima se sugerišu konkretnija rešenja: miniranje džamije „presovanim trotilom“ (vrstom eksploziva) ili polivanje njenih temelja svinjskom krvlju. Ako se osvrnemo na pomenuta „pravila“ iz opisa grupe „STOP naseljavanju migranata“, koja podrazumevaju da bi ovakvi sadržaji morali biti uklonjeni, videćemo da je teško izvodljivo da administratori grupe, čak i ukoliko imaju dobru volju, nadgledaju toliku količinu objava i komentara, s obzirom na to da ih stvara i širi ogromna zajednica, veličine 4,5% populacije Srbije.

Vest o migrantima ne mora sama po sebi biti lažna ili na bilo koji drugi način neetično postavljena da bi bila upotrebljena za širenje netrpeljivosti. Istraživanje Z. Ivanovića i A. Čudana⁶ pokazalo je kako u komentarima na mejnstrim portalima, gde za razliku od Fejsbuka postoji mogućnost predmoderacije, dominiraju antimigrantski narativi. Na primer, vest portala N1 o protestu roditelja đaka u Šidu protiv toga da se deca migranata školuju u istim odeljenjima kao i njihova (2017), proračena je komentarima od kojih su tri četvrtine bile negativno orijentisane prema migrantima, a „svaki od tih negativnih komentara imao je višestruko veći broj pozitivnih reakcija nego negativnih“ (2019: 131).

Antimigrantski, ksenofobni sentiment, promovisan putem dezinformacija, nije karakterističan samo za Srbiju. Javlja se, takođe, i u desničarskim medijima iz zapadne Evrope, ali i u dominantno islamskim zemljama, gde bi se mogla očekivati manja socijalna distanca prema migrantima. Analitičari turskog portala za proveru informacija *Teyit* utvrdili su, posmatrajući 162 lažna narativa, kako jednom objavljena dezinformacija o migrantima postaje međun-

5 Janjić, S. (2020). Govor mržnje na portalima i društvenim mrežama u Srbiji. Novi Sad: Novosadska novinarska škola.

6 Ivanović, Z. & Čudan, A. (2019). Govor mržnje, slučajevi migranata – analiza postojanja u srpskom diskursu. Bezbednost, 3/2019, 120-139.

arodna senzacija: prevodi se na druge jezike, prepričava, dopunjava i širi⁷. Utvrđeno je, takođe, da se dezinformacije o migrantima najčešće baziraju na temama kriminala, državne intervencije, invazije, islamizacije i terorizma, kao i da se najčešće tiču dešavanja u Francuskoj, a potom u SAD, UK, Nemačkoj, Švedskoj i Italiji.

Kada je reč o Srbiji, različiti incidenti poput upada kolima u migrantski kamp u Obrenovcu (jun 2020) ili akcije „čišćenja parka“ ispred Ekonomskog fakulteta u Beogradu u organizaciji tzv. Narodne patrole (oktobar 2020) pokazuju kako širenje laži i netrpeljivosti, inicirano u onlajn sferi, podstiče progon i diskriminaciju migranata.

Ukoliko posmatramo dezinformacije o migrantima koje su proteklih godina razotkrili portali *VOICE*, *FakeNews Tragač* i *Raskrikavanje*, možemo uočiti šest dominantnih narativnih obrazaca, koji se vrlo često kombinuju i prepliću: (1) manipulisanje brojem migranata u Srbiji, (2) manipulisanje terminom „izbeglica“, (3) manipulisanje brojem incidenata, (4) manipulisanje navodima o incidentima, (5) manipulisanje vremenom i lokacijom događaja, (6) manipulisanje teorijama naseljavanja, islamizacije i privilegija.

(1) Manipulisanje brojem migranata u Srbiji

Analitičar agencije IPSOS Bobi Dafi posvetio je deo svoje knjige „Zamke percepcije“⁸ pogrešnim procenama domicilnog stanovništva o broju imigranata u njihovoj državi. Istraživanje je obuhvatilo 40 zemalja, uključujući i Srbiju, i svuda je u manjoj ili većoj meri primećen isti šablon – šablon *preterivanja*. Dok je realan udeo imigranata u stanovništvu Argentine 5%, Argentinici ga procenjuju na 30%. U Brazilu realan udeo od 0,3% ispitanici podižu na 25%, a u Francuskoj realnih 12% penju na 26%. U Srbiji imigranti čine 6% populacije, dok je odgovor prosečnog ispitanika glasilo 22%. Od tih 6%, međutim, tek mali udeo čine ljudi sa Bliskog istoka i severa Afrike, jer je najpre reč o izbeglicama i migrantima koji su napustili Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu tokom ili nakon ratova devedesetih. Sličan oblik *preterivanja* – kako u Srbiji tako i u svetu – uočen je i kada je pitanje bilo usmereno na procenu broja muslimana i projekciju njihovog učešća u ukupnoj populaciji za pet godina od momenta anketiranja. Dakle, prema načelu iz izreke *u strahu su velike oči*, postoji tendencija da se grupe koje ne osećamo kao bliske, ili ih štaviše tretiramo kao opasne, percipiraju kao veće i opasnije nego što realno jesu. Na taj preduslov lako se nadovezuju vesti u kojima se migranti opisuju kao *horde*, ili se najavljuje naseljavanje stotina hiljada migranata u Srbiju. Internetski portal *Delhir* (Južne vesti) objavio je 27. septembra 2020. tekst u kojem se navodi informacija da u Subotici boravi „abnormalan“ broj migranata, a *VOICE* je ustanovio kako je prema zvaničnim podacima Komesarijata za izbeglice u prihvatilištu za migrante u Subotici u tom trenutku boravilo 310 osoba⁹. Hiperbole ovog tipa nekad se baziraju na netačnim i naizgled preciznim procenama, a nekad – kao u navedenom slučaju – na paušalnim navodima s negativnom konotacijom. Pridev *abnormalan* je u retoričkom smislu zahvalno rešenje, budući da zvuči zastrašujuće, a da u isto vreme ostavlja širok prostor za različita tumačenja. Uzmemo li pak u obzir zvanične podatke, koje je izneo *VOICE*, videćemo da se pridevom *abnormalan* predstavlja udeo od 0,3% u ukupnoj populaciji Subotice.

7 Çavuş, G. (2018). How is false information used worldwide to target refugees? Teyit. Link: <https://en.teyit.org/how-is-false-information-used-worldwide-to-target-refugees>

8 Duffy, B. (2018). *The Perils of Perception*. London: Atlantic Books.

9 Csikos, D. (2020). Portal na mađarskom jeziku manipuliše brojem migranata u Subotici. *VOICE*. Link: <https://voice.org.rs/portal-na-madarskom-jeziku-manipulise-brojem-migranata-u-subotici/>

(2) Manipulisanje terminom „izbeglica“

Terminološka dilema „*migrant* ili *izbeglica*“, koja opstaje još od 2015. godine, nije značajna samo u kontekstu polemike o uslovima zbog kojih je došlo do masovne emigracije s Bliskog istoka i severa Afrike, već i zbog čestih zloupotreba tih leksema. Portal *Tpknews* objavio je početkom 2020. godine „ekskluzivno otkriće“ o naseljavanju migranata na teritoriji opštine Svilajnac. Dokument na kojem je ovaj portal zasnovao svoje tvrdnje zove se „Lokalni akcioni plan za unapređenje položaja migranata na teritoriji opštine Svilajnac za period od 2018. do 2022. godine“, a *FakeNews Tragač* je utvrdio da taj plan ne podrazumeva pomoć migrantima koji dolaze iz ratom zahvaćenih područja Afrike i Bliskog istoka¹⁰. Naime, termin *migranti* obuhvata i (1) izbegla i interno raseljena lica koja su napustila svoje domove tokom ratova u Jugoslaviji, (2) povratnike (po Sporazumu o readmisiji) koji se iz EU vraćaju u Srbiju jer su izgubili ili nisu dobili pravo boravka u Uniji, (3) tražioce azila i (4) migrante u potrebi bez utvrđenog statusa. Tako širok, višeznačni termin, namerno se i manipulativno sužava za potrebe ksenofobnih narativa. Po istom modelu je portal *MediaGroup* u maju 2020. godine objavio tekst u kom se navodi da Komesarijat za izbeglice i migracije Republike Srbije kupuje u opštini Alibunar kuće za migrante sa Bliskog istoka. Te kuće su, međutim, kako je utvrdio *FakeNews Tragač*, namenjene izbegličkim porodicama iz Bosne i Hercegovine i Hrvatske¹¹.

(3) Manipulisanje brojem incidenata

Kada se u javnosti govori o incidentima i krivičnim delima migranata, aktivira se nekoliko narativnih mehanizama koji doprinose stvaranju utiska da je tih incidenata daleko više nego što ih zaista ima: iznova se ponavljaju već plasirane (dez)informacije, prenose se vesti o incidentima iz drugih zemalja (najčešće zapadne Evrope) i kreiraju se neutemeljeni, paušalni zaključci o kriminalnoj ili terorističkoj prirodi migranata. Iako su mediji u Srbiji skloni tome da o krivičnim delima, suprotno načelima Kodeksa novinara Srbije, izveštavaju s posebnim akcentom na nacionalnost / etničku pripadnost osumnjičenih, trenutno nijedna nacionalna ili etnička zajednica nije u tom kontekstu u nepovoljnijem položaju od migranata. Novinari koji se bave proverom podataka suočavaju se s vrlo delikatnim i gotovo nerešivim zadacima: desi se krivično delo (najčešće pljačka) za koji mediji ili stranice na društvenim mrežama okrive migrante, a istinitost te informacije može se proveriti gotovo isključivo u kontaktu sa policijom. Ona je, međutim, dužna da štiti pretpostavku nevinosti i ne otkriva podatke kojima bi se inicijalna vest mogla demantovati. Dakle, kreatori dezinformacija su i u vremenskom smislu, ali i u resursnom (reč je o portalima i stranicama sa velikom čitanošću) u velikoj prednosti u odnosu na novinare i publiku koje zanima istina. Krivica za određena dela veoma se često po automatizmu pripisuje migrantima, čak i kada ne postoji čvrst dokaz da su oni počinioци. U septembru 2020. *VOICE* je reagovao na tekst portala *subotica.com* kojim je neidentifikovani čovek, okrivljen za napad na mladića iz Subotice, označen kao migrant samo zato što mu se obratio na engleskom jeziku¹². Čak je i mladić koji je bio žrtva napada – navodi se u tekstu – izjavio da nije u potpunosti siguran da je napadač migrant, budući da je bio mrak i da je napadač nosio medicinsku masku. Prema podacima MUP-a do kojih je došao

10 Subotić, I. (2020). Ne, Svilajncu i Braničevu ne preći najezda "Alahovih sledbenika". *FakeNews Tragač*. Link: <https://fakenews.rs/2020/03/06/ne-svilajncu-i-branicevu-ne-preti-najezda-alahovih-sledbenika/>

11 Kosanović, S. (2020). Država migrantima sa Bliskog istoka ne kupuje kuće u Alibunaru. *FakeNews Tragač*. Link: <https://fakenews.rs/2020/05/21/drzava-migrantima-sa-bliskog-istoka-ne-kupuje-kuce-u-alibunaru/>

12 Kolar, V. (2020). Migrant je kriv, čak i kada to nije dokazano. *VOICE*. Link: <https://voice.org.rs/migrant-je-kriv-cak-i-kada-to-nije-dokazano/>

VOICE, od početka 2015. do kraja juna 2017. godine zabeleženo je ukupno 112 krivičnih dela za koja su okrivljeni migranti¹³. Od ukupnog broja krivičnih dela u Srbiji, migranti su se – prema istom istraživanju – teretili za 0,06 procenata.

(4) Manipulisanje navodima o incidentima

Portali za proveru podataka identifikovali su čitav niz potpuno ili delimično fabrikovanih sadržaja koji svedoče o krivičnim delima migranata. VOICE je tako pisao o lažnoj vesti objavljenoj na portalu *Newspanel*, a raširenoj putem grupe „STOP naseljavanju migranata“. U toj vesti navedeno je kako je migrant silovao ženu u migrantskom kampu¹⁴, dok je portal *SM info* uz retoričko pitanje „Dokle više?“ objavio kako su „migranti izlupali stakla i napali osoblje u prihvatnom centru kod Šida“. Iz Komesarijata za izbeglice i migracije Republike Srbije naveli su za *FakeNews Tragač* da je došlo do manjeg koškanja među migrantima u kojem jeste polomljeno jedno staklo, ali su istakli da nije napadnuto osoblje prihvatnog centra, kao i da je u incidentu učestvovao mali broj migranata, a ne 200 – kako se navodi u lažnoj vesti¹⁵. Jedna Fejsbuk stranica raširila je mim u vidu kolaža 12 osoba sa ozbiljnim povredama na licu, uz komentar „Evropske preživle žene, napadnute od migranata. Mnoge nisu žive. Četrdeset hiljada kriminalnih napada od njih samo 2019. u Nemačkoj“. Taj mim nam, osim nekog privida statistike, nudi i niz uznemirujućih fotografija, koje su tu da bi nas zaprepastile, uplašile i navele na zaključak da su migranti zapravo horda manijaka koji su došli u Evropu da bi silovali i pljačkali. Ukoliko putem obrnute pretrage fotografija na Guglu ili Jandeksu analiziramo jedan po jedan slučaj sa kolaža, kao što je to uradio *FakeNews Tragač*¹⁶, doći ćemo do zaključka da nijedna od ovih osoba nije stradala kao žrtva migranata. Na slikama su žene žrtve porodičnog nasilja, policijskog nasilja, saobraćajnih nezgoda, a na poslednjoj slici čak i nije žena, već muškarac.

(5) Manipulisanje vremenom i lokacijom događaja

Namera antimigrantskih narativa da incidente u kojima učestvuju migranti prikažu kao konstantne i zastrašujuće često se ostvaruje kroz manipulaciju vremenom i lokacijom događaja. Portal VOICE utvrdio je da se u antimigrantskim grupama na Fejsbuku često recikliraju objave, kako bi poslužile kao „pokretači razgovora“¹⁷. U tom pogledu „izgovor“ za raspirivanje mržnje ne mora da bude ni aktuelan ni moralan ni istinit: dovoljno je da jezički bude upečatljivo oblikovan. *Raskrikavanje* je u maju 2020. uočilo na grupi „Pokret za slobodu i nezavisnost“ vest o tome da je u vozu kod Vladičinog Hana pronađeno 140 ilegalnih migranata koji su navodno „odmah dobili besplatan smeštaj, hranu, odeću“. Ovaj portal ut-

13 Veselinović, S. (2017). VICE Srbija istražuje: Koliko je izbeglička kriza uticala na kriminal. VICE. Link: <https://www.vice.com/sr/article/xway5z/vice-istrazuje-koliko-je-izbeglicka-kriza-uticala-na-stopu-kriminala>

14 Kosović, S. (2020). Antimigranti u Srbiji dele lažne i bajate neonacističke vesti o silovanju životinja. VOICE. Link: <https://voice.org.rs/antimigranti-u-srbiji-dele-lazne-i-bajate-neonacisticke-vesti-o-silovanju-zivotinja/>

15 Subotić, I. (2020). Komesarijat: migranti nisu napali osoblje prihvatnog centra. *FakeNews Tragač*. Link: <https://fakenews.rs/2020/02/24/komesarijat-migranti-nisu-napali-osoblje-prihvatnog-centra/>

16 Apostolović, M. (2020). Laž do laži: žene sa kolaža nisu žrtve migranata. *FakeNews Tragač*. Link: <https://fakenews.rs/2020/02/05/laz-do-lazi-2020/>

17 Kosović, S. & Bugarin, A. (2020). Antimigrantske grupe kao reciklažni centri starih vesti. VOICE. Link: <https://voice.org.rs/antimigrantske-grupe-kao-reciklazni-centri-starih-vesti/>

vrديو je da je ta vest u trenutku objave bila stara već pola godine¹⁸. *Raskrikavanje* je javnosti takođe ukazalo i na manipulativnu prirodu viralne fotografije trojice migranata, koja je na mrežama tumačena kao dokaz da su dobili srpsko državljanstvo. Međutim, čak se i površnim pregledom fotografije može utvrditi da dokumenti u rukama migranata nisu srpski: na njima je ispisano „ΑΔΕΙΑ ΔΙΑΜΟΝΗΣ”, što na grčkom znači „boravišna dozvola”¹⁹. Ova slika sa lažnim objašnjenjem se toliko često plasirala na antimigrantskim grupama da je najveća među njima – „STOP naseljavanju migranata” – među svoja interna pravila uvrstila i ovo: „Objave koje se ponavljaju nećemo propuštati (sliku migranata koji pokazuju lične karte vide-li smo već najmanje 10 puta)”. Manipulisanje lokacijom događaja identifikovao je i *VOICE*, u vesti o ljudima odevenim u crno, prekrivenih lica. Uz fotografiju je postavljen opis „Belgrade 22.9.2018”, ali je *VOICE* utvrdio da je slika nastala u Sidneju, i to najkasnije 2013. godine²⁰. Ovakvi primeri se uz pomoć jednostavne onlajn pretrage mogu dekonstruisati za manje od pet minuta, ali se to najčešće ne dešava, budući da svi odreda predstavljaju „prijatne laži”, odnosno laži koje potvrđuju prethodne stereotipe i predrasude, i uz to ih dodatno osnažuju.

(6) Manipulisanje teorijama naseljavanja, islamizacije i privilegija

Teorije o masovnom naseljavanju migranata, drastičnim promenama u demografskoj strukturi, islamizaciji Srbije i „najjeftinijoj radnoj snazi” sa Bliskog istoka koja će dodatno ugroziti radna mesta građana Srbije pojavljuju se i u medijskom i u političkom diskursu već pet godina. Pokret Dosta je bilo objavio je da je u periodu od početka 2016. do kraja 2019. godine bilo 40.349 osoba koje su izrazile nameru da podnesu zahtev za azil u Srbiji. *VOICE* je na osnovu podataka iz MUP-a preneo da je u tom periodu odobreno 114 zahteva za azil²¹. Prema navodima Fejsbuk stranice „Srpska čast” vlasti u Srbiji „dele srpsko državljanstvo kao bombone” i „zanemaruju svoje građane u korist migranata”, a kao osnova za ovu kritiku uzeta je vest o avganistanskoj porodici Nuri kojoj je dodeljeno srpsko državljanstvo nakon što je dečak Farhad Nuri privukao pažnju javnosti prodajući svoje crteže kako bi prikupio novac za pomoć dečaku iz Srbije koji se oporavljao od operacije na mozgu. *FakeNews Tragaču* je u Komesarijatu za izbeglice i migracije rečeno da je porodica Nuri pre godinu dana napustila Srbiju i otišla u Švajcarsku, kao i da migranti, inače, ne dobijaju srpsko državljanstvo već mogu samo da uđu u proceduru azila²². Teorije o islamizaciji Srbije bazirane su – pokazuju mnogobrojni primeri – na bizarnim dokazima koji samo naoko mogu delovati ubedljivo. Nastavnice u Šidu slikale su se s maramama preko glave kako bi pokazale deci protokol ulaska žene u pravoslavnu svetinju, a nakon tri godine ta fotografija je na Tviteru zloupotrebljena tako što joj je dodat opis prema kojem se zbog ogromnog broja migranata od nastavnica

18 Vučić, M. (2020). Šovinistička histerija na Fejsbuku: Podmetnuta vest o migrantima stara mesecima. *Raskrikavanje*. Link: <https://www.raskrikavanje.rs/page.php?id=Sovinisticka-histerija-na-Fejsbuku-Podmetnuta-vest-o-migrantima-stara-mesecima-665>

19 N. N. (2020). Trojica migranata nisu dobila srpsko državljanstvo, već grčke boravišne dozvole. *Raskrikavanje*. Link: <https://www.raskrikavanje.rs/page.php?id=Trojica-migranata-nisu-dobila-srpsko-drzavljanstvo-vec-grcke-boravisne-dozvole-629>

20 Alimpijević, P. (2020). Lažna fotografija navodnih migranata nastala u Sidneju, a ne u Beogradu. *VOICE*. Link: <https://voice.org.rs/lazna-fotografija-navodnih-migranata-nastala-u-sidneju-a-ne-u-beogradu/>

21 Agatonović, M. (2020). MUP ne izdaje potvrde da je Srbija zemlja prvog ulaska za migrante. *VOICE*. Link: <https://voice.org.rs/mup-ne-izdaje-potvrde-da-je-srbija-zemlja-prvog-ulaska-za-migrante/>

22 Subotić, I. (2020). Ne, srpski pasoš se ne deli migrantima “kao bombone”. *FakeNews Tragač*. Link: <https://fakenews.rs/2020/04/14/ne-srpski-pasos-se-ne-deli-migrantima-kao-bombone/>

očekuje da nose hidžab²³. Na sličan način je, u ranije pomenutoj lažnoj vesti, najavljena izgradnja džamije u selu Dučina, a kao podloga za ovu tvrdnju iskorišćena je slika nezavršene botaničke bašte. Teorije o masovnom naseljavanju muslimana i islamizaciji Srbije uglavnom su kritički nastrojene prema vlastima u Srbiji, zbog uverenja da će migranti uživati niz privilegija koje su nedostupne drugim građanima. *VOICE* je tako, na primer, dekonstruisao vest da će „svako ko zaposli migranta plaćati 70% poreza manje“²⁴, a *FakeNews Tragač* mim prema kojem azilanti dobijaju od države 300 evra mesečno, hranu i smeštaj²⁵. Ukupno posmatrano, dolazak migranata kontinuirano se predstavlja kao opšta opasnost po nacionalni i verski identitet, demografiju i pre svega bezbednost građana Srbije.

PROVERA PODATAKA I KONTRANARATIVI

Dezinformacije o migrantima nisu toliko česte u mejnstrim medijima koliko na malim, marginalnim portalima desničarskog karaktera. Oni, međutim, ne bi imali ni izbliza veliku vidljivost da se ona ne podstiče deljenjem sadržaja putem stranica i profila na društvenim mrežama. Na planu antimigrantskih narativa reč je o obostranoj koristi: mali portali dobijaju ogromnu, homogenu i vernu publiku učlanjenu u antimigrantske grupe, a grupe koriste resurs portala, kao eksternog medija, da netačne i toksične sadržaje prikažu kao relevantne i verodostojne. U tom pogledu, link ka tekstu na nekom portalu delovaće kredibilnije od prostog tekstualnog Fejsbuk statusa, bez obzira na to što pomenuti portal nema tradiciju, impresum niti potpise ispod tekstova. Društvene mreže daju antimigrantskim narativima dodatno ubrzanje i prostor. Istraživanje časopisa „Sajens“ iz 2018. godine pokazalo je da se lažne vesti na Tviteru šire šest puta brže od istinitih²⁶. Neobične, čudne, neverovatne informacije, koje mogu da izazovu jake emocije poput besa ili očaja u velikoj meri doprinose tome da čovek poželi da ih podeli sa drugima.

Redakcije portala *VOICE* (voice.org.rs), *FakeNews Tragač* (fakenews.rs) i *Raskrikavanje* (raskrikavanje.rs) nastoje da dekonstruišu dezinformacije o ovoj temi, ali se u vezi sa tim javlja nekoliko problema:

- 1) broj kreatora antimigrantskih dezinformacija daleko je veći od broja raspoloživih analitičara;
- 2) antimigrantsku dezinformaciju je daleko lakše kreirati nego je analizirati, a poneke laži je nemoguće do kraja dekonstruisati, ukoliko su bazirane na neproverljivim podacima, na tajnim izvorima, „dojavama“ rođaka ili prijatelja;
- 3) platforme za širenje antimigrantskih dezinformacija imaju neuporedivo veći viralni

23 Ljubičić, M. (2020). Nastavnice nose „hidžabe“ zbog dece migranata? Raskrikavanje. Link: <https://www.raskrikavanje.rs/page.php?id=Nastavnice-nose-hidzabe-zbog-dece-migranata?-671>

24 Kosović, S. (2020). Nije istina da svako ko zaposli migranta plaća 70 odsto poreza manje. *VOICE*. Link: <https://voice.org.rs/nije-istina-da-svako-ko-zaposli-migranta-placa-70-odsto-poreza-manje/>

25 Maksimović, S. (2018). Dvostruko netačna poređenja porodilja i azilanata. *FakeNews Tragač*. Link: <https://fakenews.rs/2018/09/11/dvostruko-netacna-poredenja-porodilja-i-azilanata/>

26 Vosoughi, S; Roy, D. & Aral, S. (2018). The spread of true and false news online. *Science*, Vol. 359, Issue 6380, pp. 1146-1151.

potencijal od portala koji se bave analizom dezinformacija;

4) publika antimigrantskih narativa često je potpuno zatvorena za kontranarative – ili ni na koji način ne dolazi do njih, ili ih ignoriše, ili označava kao plaćeničke, izdajničke, antisrpske.

Kako bi se okolnosti poboljšale, neophodan je rad na sledećim preduslovima: (1) pravovremena komunikacija državnih institucija – pre svega Ministarstva unutrašnjih poslova i Komeserijata za izbeglice – sa građanima i medijima, pogotovo onim medijima koji se bave analitičkim i istraživačkim novinarstvom; (2) predan rad portala za dekonstrukciju dezinformacija, uz partnerstvo sa građanima voljnim da prijave sumnjive sadržaje na koje su naišli na portalima i mrežama; (3) strože sankcije na društvenim mrežama za objavljivanje lažnih vesti, govora mržnje, poziva na linč, progon i ubijanje migranata; (4) medijsko opismenjavanje građana i objavljivanje informativnih i edukativnih sadržaja koji podstiču empatiju, kritičko razmišljanje i otpor govoru mržnje i dezinformacijama.

**Tekstovi objavljeni
u okviru projekta
“Digitalno
poverenje -
novinari protiv
dezinformacija o
migrantima”**

1. „Šiđani se ne iseljavaju zbog migranata“ – **Petar Alimpijević** (21.09.2020)

Portal *Sadamalo* u maju ove godine objavio je tekst pod nazivom „Repriza Kosova: Naši ljudi se iseljavaju iz Šida zbog migranata, život postaje nepodnošljiv“, koji se, u poslednje vreme, masovno deli po antimigrantskim Fejsbuk grupama. U tekstu su izneti kontroverzni detalji o „nepodnošljivosti“ stanovanja u opštini Šid u kojoj se danas nalaze tri prihvatna centra za migrante, zbog čega se ljudi masovno iseljavaju, što nije tačno.

Reč je o tekstu koji je sličan autorskom tekstu *Telegrafa* iz juna 2018. godine, koji su, posle godinu ili dve preneli i portali *Mitrovica.info*, *Srpska-rec* i *Sadamalo*.

U tekstu se navodi da je Šid „pre desetak godina imao oko 15.000 stanovnika, a sada, prema nezvaničnim podacima, nema više od 8.000 ljudi koji zaista i žive u ovom pograničnom gradiću“, aludirajući da je ovo masovno iseljavanje posledica eskaliranja migrantske krize. Prema tim podacima, iz samog Šida se za desetak godina iselila gotovo polovina stanovnika, odnosno 7.000 ljudi. Međutim, prema podacima Republičkog zavoda za statistiku, od 2011. do 2018. godine iz cele opštine Šid, koja broji nešto više od 30.000 stanovnika, iselilo se 2.794 ljudi. Stoga je sam naslov teksta, kao i „nezvaničan“ broj od 7.000 stanovnika iseljenih iz samog Šida neutemeljen i manipulativan, sa očiglednom namerom da se javnost uzbuni na „alarmantno“ stanje u ovom pograničnom gradu izazvano migrantskom krizom.

Treba reći i da se u periodu od 2011. do 2016. godine (2015. počinje priliv migranata) iz opštine Šid iselilo 1.462 stanovnika, odnosno oko 292 osobe godišnje. Takođe, u periodu od 2016. do 2018. (period „suživota“ sa migrantima) 881 stanovnik ove opštine se odselio, odnosno 293 osobe godišnje, što je gotovo identičan broj na godišnjem nivou, kao i u periodu pre migrantske krize. Ipak, treba imati u vidu i da se podaci Republičkog zavoda za statistiku odnose na osobe koje više nemaju prebavište na teritoriji opštine Šid, dok je broj osoba koje imaju prijavljeno prebavište u ovoj opštini a ne žive u njoj, nepoznat.

S druge strane, od 10.756 stanovnika opštine Šid, koji imaju status radno sposobnih, bez posla je čak 2.767, po čemu ova opština, s obzirom na broj stanovnika, ima najcrnju statistiku u Sremu. Takođe, prema popisu iz 2011, u opštini Šid živi najviše stanovnika između 55 i 59 godina starosti, dok je najmanje onih najmlađih, uzrasta do četiri godine.

Nije teško iz navedene statistike zaključiti razlog dugogodišnjeg iseljavanja Šiđana. Ovi zvanični podaci Republičkog zavoda za statistiku jasan su pokazatelj da je „Repriza Kosova“ u Šidu, klasična manipulacija činjenicama.

Neformalni kamp „džungla“ nije neformalni kamp i nije džungla

„Nakon zatvaranja zvaničnog migrantskog centra u neposrednoj blizi granice sa Hrvatskom, niklo je nekoliko neformalnih kampova sa migrantima od kojih je najveći pored same železničke stanice. Šiđani su mu vrlo brzo nadenuli ime „džungla“, po uzoru na privremeni kamp u francuskom Kaleu, domu hiljada migranata koji su želeli da pređu engleski kanal“, ovim rečima je stanje u Šidu opisao autor spomenutog kontroverznog teksta u *Telegrafu*.

Međutim, uzevši u obzir da je izvorni tekst nastao u junu 2018. godine, prema podacima sa sajta Komeserijata za izbeglice i migracije Srbije, možemo videti da su u tom periodu u opštini Šid postojala dva prihvatna centra – Adaševci i Principovac. S druge strane, nisu postojali nikakvi „neformalni kampovi”, već su se na području napuštene fabrike „Grafosrem“ okupljale grupe migranata koje nisu želele da uđu u centre, iako je bilo mesta, potvrdili su nam u Komeserijatu za izbeglice. Migranti koji su se okupljali u navodnoj „džungli“, fabrici „Grafosrem“, zbog nehumanih uslova ubrzo su premešteni u prihvatne centre, kažu u Komeserijatu za izbeglice i dodaju da ova fabrika više nije mesto njihovog okupljanja. Takođe, pored same železničke stanice u Šidu, u decembru 2018. godine, ponovo je otvoren prihvatni centar „Šid stanica“, koji i danas postoji i koji je, zbog racionalizacije, privremeno bio zatvoren od maja 2017.

Ovaj podatak portali su očigledno zanemarili, te su tekst *Telegrafa*, posle gotovo dve godine, preneli u celosti i u sadašnjem vremenu, aludirajući na navodno postojanje „džungle“ kod železničke stanice. Sam naziv „džungla“, za koji autor kaže da Šiđani nazivaju neformalni kamp pored železničke stanice, zapravo je naziv kojim migranti označavaju šipražje na njivama u blizini granice sa Hrvatskom, kilometrima daleko od Šida, gde su se ranije nastanjivali, o čemu je krajem 2017. godine detaljno izveštavao *NI*.

2. „Tabloidno vaskrsenje incidenta u prihvatnom centru“ – **Petar Alimpijević** (22.09.2020)

Prema pisanju tabloidnog portala *Nacionalonline.rs* u nedelju, 20. septembra, u prihvatnom centru „Adaševci“ došlo je do pucnjave. Međutim, reč je o lažnoj vesti jer se pomenuti incident desio 19. aprila ove godine.

„Danas oko 12:15 sati došlo je do incidenta u prihvatnom centru za migrante u Adaševcima u Šidu“, navodi se u tekstu „KAO RATNA ZONA: Migranti se pobunuli u Šidu, odjeknuli pucnji“. U tekstu piše „da je pripadnik Vojske Srbije, koji obezbeđuje Centar, pripucao iz vatrenog oružja“.

I to nije sve, jer tabloidni portal piše i kako u izmišljenom incidentu „nije bilo povređenih“. Bez ikakve argumentacije u tekstu se tvrdi da je ovo „samo jedan u nizu incidenta u migrantskim centrima od izbijanja pandemije“.

Da u nedelju, 20. septembra, nije bilo nikakvih incidenta i „pripucavanja iz vatrenog oružja“ potvrdili su nam u Policijskoj upravi Sremska Mitrovica, dodajući da je u aprilu ove godine bilo prijavljenih sličnih slučajeva u prihvatnom centru „Adaševci“.

„Policijskoj stanici u Šidu nije prijavljen nijedan događaj u prihvatnim centrima na području opštine Šid od aprila ove godine, u kojima je bilo pucanja“, stoji u odgovoru PU Sremska Mitrovica.

Naime, reč je o incidentu koji se desio 19. aprila ove godine, kada je grupa migranata pokušala da napusti prihvatni centar „Adaševci“, pa su pripadnici Vojske Srbije (koja je nekoliko dana ranije poslata da obezbeđuje prihvatne centru u opštini Šid) „postupali u skladu sa zakonom i pravilima službe“, kako je rekao ministar Vulin.

Ovaj incident portal *Nacionalonline.rs* je očigledno „vaskrsao“ te se on sada deli po antimigrantskim grupama na društvenoj mreži Fejsbuk, uz izuzetno pogrdne komentare prema migrantima.

Tabloidni portal *Nacionalonline.rs* nema na svojoj internetskoj stranici impresum, tako da je nepoznato ko je osnivač portala i ko sedi u njegovom uredništvu.

Na portalu dominiraju preuzeti tekstovi sa drugih sajtova, a kada je reč o spornom tekstu kao izvor se navodi portal *Objektiv* koji ima pregršt vesti koje u negativnom svetlu predstavljaju izbeglice.

Međutim, na portalu *Objektiv* 20. septembra nije objavljena niti jedna vest iz Šida. Tekst o incidentu u migrantskom kampu kada je vojnik pucao u vazduh, o kojem piše *Nacionalonline.rs*, *Objektiv* je takođe objavio 19. aprila.

3. „Tabloidni portal izmislio protest protiv migranata u školi u Višnjicevu“ – **Sanja Kosović i Igor Išpanović** (26.09.2020)

Pre nekoliko dana, portal *Newspanel* objavio je manipulativan tekst „Problemi nisu od juče: Roditelji u Šidu protiv migranata u školama! Nameću islamske običaje...“ u kojem neimenovani autor iznosi tvrdnje da su roditelji u osnovnoj školi u Višnjicevu kod Šida održali protest protiv „plana da lokalna deca dele učionice sa maloletnim migrantima“. Međutim nikakav protest u tom mestu nije održan ovih dana, već 2017. godine.

Newspanel tvrdi da je na protestu ispred škole bilo oko 200 ljudi, a da je protest „započeo“ još 2017. godine, te da su problemi u tom mestu danas isti. Međutim, protest o kom piše pomenuti portal, nije „započeo“ 2017. godine i „problem“ danas nisu isti.

Jednodnevni protest u Višnjicevu o kom *Newspanel* piše, dakle, održan je 2017. godine, a u protekle dve godine u jedinjoj osnovnoj školi u Višnjicevu uopšte nije bilo učenika migranata. Jedina osnovna škola u tom mestu je odeljak škole „Filip Višnjić“, a po rečima direktora Slobodana Rodića, poslednja školska godina u školi u Višnjicevu koju su pohađali učenici migranti bila je 2018/2019.

„U našoj školi već drugu godinu uzastopno nema učenika migranata, niti su bili planirani za ovu školsku godinu. Učenika migranata nema iz praktičnog razloga što maloletna deca sa roditeljima više ne borave u prihvatnom centru Adaševci, odnosno u motelu kraj autoputa“, rekao je Slobodan Rodić za *VOICE*.

Rodić je naveo da nakon reorganizacije prihvatnih centara oni jednostavno više ne dobijaju učenike migrante, već da su maloletna deca sa roditeljima iz prihvatnog centra Adaševci prebačeni u prihvatni centar u Šidu kod Železničke stanice, te deca idu u škole koje su bliže tom centru.

Mada po rečima direktora škole, migranata učenika nema u školi u Višnjicevu, autor teksta sa *Newspanela* tvrdi i da su razgovarali sa majkom jednog učenika te škole, koja se požalila na kvalitet obrazovanja dece zbog migranata u školi. Takođe, u tekstu se navodi da je u toj školi rečeno da decu iz prihvatnih centara ne smeju da dodiruju levom rukom, da razgovaraju sa njima, niti da upiru prstom u njih zbog „običaja u islamskim zemljama“.

Pored toga, tekst koji je objavio portal *Newspanel* 21. septembra ove godine zapravo je preslikana vest i TV prilog „Roditelji u Šidu protiv dece migranata u školama“, koji je portal *NI* objavio 2017. godine. Kao što se može videti iz priloženog, cele rečenice su kopirane, ali je autor teksta na portalu *Newspanel* dodao delove koji se bave kulturološkom represijom i običajem „leve ruke“.

Određivanje leve ruke kao zle nije običaj islamske religije

Običaj koji se pominje u tekstu na portalu *Newspanel* je zapravo više verovanje i sujeverje, nego nešto što se zaista praktikuje u islamu. On vuče korene iz hadisa, pouka ili poslanica proroka Muhameda posredstvom kojih su ljudi bili edukovani o smernicama kojih bi trebalo da se pridržavaju kako bi vodili moralan i ispravan život. Na primer, u njima se kaže da uvek treba jesti desnom rukom.

Međutim, unutar islama, hadisi zauzimaju sekundarno mesto u odnosu na Kuran, svetu knjigu. Jedine instance u kom se leva ruka pominje u negativnom kontekstu u tom svetom dokumentu jeste kada se ona dovodi u vezu sa nevernicima, onima koji ne veruju u reč Alaha (Surah Al-Balad, 90:19; Surah Al-Haqqah, 69:25).

Usled toga, portal *Newspanel* je pogrešno protumačio običaj, u koji i ne veruju svi unutar islama, i stoga, nije ni moguće da se oni mogu nametati, iako se tako navodi u naslovu. Takođe, određivanje leve ruke kao „zle“, „lose“, „prljave“ i „đavolske“ nije čak ni vezano isključivo za ovu religiju, nego je rasprostranjeno širom različitih kultura, gde su one koji su upotrebljavali levu ruku pokušali prevaspitati i naučiti korišćenju desne ruke.

Poput tabloidnog portala *Nacional online*, ni sadržajno ništa manje drugačiji portal *Newspanel* nema na svojoj internetskoj stranici impresum, tako da je nepoznato ko je osnivač i ko uređuje stranice portala. Tekst koji je 21. septembra objavljen je suštinski zlonamerno reciklirana vest objavljena sa ciljem da stvara neosnovanu paniku koju neguju antimigrantski nastrojeni portali.

4. „Antimigrantske grupe kao reciklažni centri starih vesti“ – **Sanja Kosović i Aleksandar Bugarin** (27.09.2020)

Fejsbuk grupa „STOP naseljavanju migranata“ koja u vreme pisanja ovog teksta broji više od 300.000 članova, svakodnevno deli objave koje pretežno čine vesti sa senzacionalističkim naslovom i komentar koji poziva na akciju ili bes „pokretača razgovora“ koji je vest i podelio u grupi. Gotovo svaka vest koja biva podeljena u pomenutoj grupi vodi ka opšurnom portalu o kom je *VOICE* više puta pisao – *Newspanel.rs*.

Vesti sa senzacionalističkim naslovima koje se objavljuju u njoj, članovima grupe serviraju se kao aktuelne, iako često to nije slučaj. U mnoštvu navodno „informativnog“ sadržaja koji se svakog dana plasira u grupi „STOP naseljavanju migranata“, neretko se provlače reciklirane, stare vesti portala *Newspanel*, predstavljene kao „nove“, a koje čitaoci, na osnovu komentara, doživljavaju kao aktuelne. Članovi grupe se u kontinuitetu bombarduju velikim, „strašnim“ naslovima o „zločinima“ koje migranti čine „svakog dana“ u Srbiji, a većina objava koje „pokretači razgovora“ dele, dobijaju i po nekoliko hiljada reakcija uznemirenih i ljutih građana.

Poput ostalih tabloidnih antimigrantskih portala, ni *Newspanel* nema na svojoj internetnoj stranici impresum, tako da je nepoznato ko je osnivač i ko uređuje stranice portala.

U poslednjih mesec dana, bilo je više od šest „recikliranih“ objava u vezi sa migrantima. Vest „Agresivni migrant naučio lekciju: Uneo se čoveku u lice, pa popio nokaut glavom“ koja je podeljena u grupi prošle nedelje, u stvari je vest koja je objavljena na portalu *Newspanel* tokom prošle godine.

Sama vest o „agresivnom migrant“ sa *Newspanela*, stavlja u fokus činjenicu da je migrant dobio „nokaut“ od čoveka evropskog porekla, te da je snimak „cenzurisan“ sa društvenih mreža zbog „političke korektnosti“. Sama vest u originalu se lako može naći na drugim tabloidnim portalima, ali se ni tamo ne pominje da je u pitanju rasprava između migranta i čoveka evropskog porekla, već rasprava u vozu između dva čoveka.

Još jedna novija, reciklirana objava na Fejsbuk grupi, sa naslovom „DŽIHAD U ŠKOLAMA: Deca migranti pokazuju vršnjacima slike ISIS-a, kako seče glave nevernicima!“ u stvari datira iz 2018. godine. Navodna vest u kojoj se targetiraju deca potiče iz Nemačke, sa najpoznatijeg nemačkog tabloida *Bild*.

Komesar za migracije i izbeglice Vladimir Cucić često se pominje u grupi „STOP naseljavanju migranata“ gde je neretko predstavljen kao „lažov“ i „mrzitelj sopstvenog naroda“. „Sveža“ objava koja vodi do bajate vesti iz 2017. godine, ima više od 1.200 reakcija i 100 deljenja, a nosi naslov „NVO SEKTOR: Preko je potrebno da integrišemo migrante..“. Komentar „pokretača razgovora“ koji je napisan uz objavu glasio je „Koji je vaš komentar na planove Soroševog NVO sektora?“.

Sama vest sa *Newspanela*, nespretno je kopirana sa drugih portala. Mada je u pitanju kopirani tekst, izbačeni su pojedini delovi važni za razumevanje same vesti. Deo u kom se navodi „Preporučeno je da Srbija kreira program za podršku i integraciju migranata“ u originalnoj vesti propraćeno je Cucićevim pitanjem: „Žele li uopšte izbeglice da se integrišu u naše

društvo?", što je u verziji sa *Newspanela* izbačeno.

Pored toga, izbačen je i deo originalne vesti u kojoj je navedeno da je, prema MUP-ovim podacima Kancelarije za azil tada bilo tek dvadesetak migranata koji bi želeli da ostanu u Srbiji. Takođe je izbačen deo gde Cucić govori da migrantima cilj nije integracija u društvo, već nastavak puta.

„Vratite se odakle ste došli“

Jedna od mnogih recikliranih vesti koja kruži po najpoznatijim migrantskim portalima, a koja nije zaobišla ni one manje portale koji ne broje ni hiljadu članova, jeste vest senzacionalističkog i privlačnog naslova „POLJSKA EMITUJE NOVI RIJALITI PROGRAM: Migranti vratite se odakle ste i došli!“.

Vest o takozvanom rijaliti programu pod nazivom „Vratite se odakle ste došli“, prema tumačenju portala *Newspanel.rs*, govori o grupi Poljaka koji pokazuju ilegalnim migrantima kojim putem mogu da idu kako bi došli do svoje ratom srušene domovine Iraka.

Prema pisanjima portala *abcnews.com*, koja datiraju od 25.08.2018, jeseni te godine trebalo je da počne rijaliti program pod nazivom „Vratite se odakle ste došli“, koji nije imao zadatak da „nauči nekoga kako da se vrati kući“, već je baziran na istoimenom australijskom rijaliti programu emitovanom u periodu između 2011. i 2015. godine u kom šest protagonista mesec dana žive kao migranti i sa njima. Cilj ovog programa, prema rečima asistenta programskog direktora Bogdana Czaja, bio je da se otvori konstruktivan dijalog po pitanju dolaska migranata, kao i da protagonisti različitog mišljenja o migrantima osete imigraciju na svojoj koži i po mogućnosti promene stavove.

Prema neosnovanoj tvrdnji, neimenovani autor teksta na portalu *Newspanel* kaže da ovaj rijaliti šalje jasnu poruku migrantima da ne pokušavaju da prevare Poljsku da su izbeglice i da se vrate nazad, što se prema rečima ekipe koja je kreirala rijaliti ne može zaključiti.

U tekstu se navode istraživanja o stavovima poljskog društva o migrantima za koja ne postoje izvori. Ovaj tekst stavlja se u kontekst sadašnjice i pomni pratioci ovog portala reaguju komentarima podrške poput „braća Poljaci“, „tako i treba“, i slično.

Tekst koji se s vremena na vreme iznova objavljuje na antimigrantskim stranicama „MARIN LE PEN: Zašto se uvek polazi od stava da moramo da primimo migrante? E, PA NE MORAMO!“ u originalu je nastao 17. juna 2018. godine, što ga čini jednim od najčešće recikliranih tekstova na antimigrantskim grupama.

Iako poseduje krajnje napadan naslov, tekst je u suštini u potpunosti tačan. Reč je o predsednici francuske ekstremno desničarske stranke Nacionalno okupljanje Marin le Pen koja je kritikovala stav Francuske da primi migrante sa broda „Akvarijus“, koji je uplovio u luku u Valensiji. Brod sa 630 migranata više od nedelju dana je plovio kod libijske obale jer nije imao dozvolu da uđe u neku od evropskih luka.

Problem ove, kao i svih gorenavedenih vesti jeste što su stare, izbledele i često delom ili potpuno neistine, a što se retorikom i konstantnim objavljivanjem iznova i iznova reciklira-

ju i daje im se karakter aktuelnosti. To dodatno rasplamsava vatru kod članova ove Fejsbuk grupe. Samim tim što se u grupi svakodnevno i najviše deli „informativni“ sadržaj, sama grupa odaje utisak portala na kojem članovi mogu da nađu informacije o kojima drugi mediji „ne pišu“.

Mada je grupa samim nazivom fokusirana na antimigrantsku retoriku, u poslednje vreme tamo je moguće naći znatno manje sadržaja o migrantima, jer je veći fokus na vakcinama i anti-LGBT sadržajima u vezi sa Parodom ponosa.

5. „Migrant je kriv, čak i kada to nije dokazano“ – **Vanja Kolar** (29.09.2020)

Pre nekoliko dana informativni portal *subotica.com* objavio je tekst „Nožem napao mladića u mračnoj Prvomajskoj, oteo mu telefon”. Naslov ne dovodi čitaoce u zabludu, budući da tekst čini svedočenje mladića koji je pre izvesnog vremena zaista to doživeo u Subotici.

Međutim, problem je što se nadalje u tekstu implicira da je napadač bio migrant jer se obratio na engleskom jeziku, premda je i sam mladić, žrtva ovog napada, izjavio kako sumnja u to ali da nije siguran, budući da je bio mrak a napadač je nosio medicinsku masku.

U svojoj izjavi, napadnuti je naveo kako mu „nije cilj da širi strah, rasizam ili bilo kakvu netrpeljivost“, ali da smatra kako je „grad u obavezi da se ozbiljno pozabavi pitanjem migranata, pošto veruje da će se ovi slučajevi nastaviti dešavati, i to sve više“.

Nadalje, u tekstu se navodi svedokinja ovog događaja, koja, zbog mraka, nije videla šta se tačno dogodilo. Ipak, ona takođe naglašava da gradska vlast treba da „obradi pažnju na migrante i da im se ne dozvoli da se baš svuda šetaju“.

Svedokinja ovog događaja, dakle, tvrdi da je napadač migrant, iako ga, kako je sama rekla, nije videla.

U odgovoru Osnovnog javnog tužilaštva u Subotici navodi se da je Policijska uprava u tom gradu obavestila tužilaštvo o ovom događaju koji se odigrao 18. septembra 2020. godine, te da je ovo krivično delo okarakterisano kao razbojništvo.

Kako se navodi u odgovoru redakciji portala *VOICE*, pomenuti predmet je zaveden u KTN upisnik, koji označava upisnik za nepoznate učinioce krivičnih dela.

Iako u zvaničnim dokumentima stoji da identitet napadača nije utvrđen, ipak se u subotičkim medijima o njemu piše kao o migrantu.

To je dovelo i do mnogih komentara čitalaca na ovu vest, kojih u trenutku pisanja ovog teksta ima 58. Od toga čak 32 komentara imaju izraženu antimigrantsku crtu, pa se tako najčešće piše o deportovanju migranata tamo odakle su došli, kako nemaju šta da traže u gradu i kako pijani napadaju devojke.

Upravo po komentarima se primećuje kako ovakvi tekstovi, iako ne nužno antimigrantski već na prvi pogled novinarski objektivni, ali bez odklona od nedokazane krivice migranata, utiču na javno mnjenje i njihov stav o migrantima, budući da se cela jedna društvena grupacija predstavlja kao opasna po stanovnike jednog grada.

Osnivači portala *subotica.com* navode da je osnovni moto portala BRZO, PRECIZNO, OBJEKTIVNO i TAČNO, te da su informacije koje plasiraju „proverene i imaju jasan cilj da na jedini pravi način informišu, a ne da dovedu u zabludu posetioca ili bilo kojeg korisnika portala“. Ne i ovoga puta!

6. „Kako izmišljeni naslovi narušavaju tačnost tekstova“ – **Aleksandar Bugarin i Divna Prusac** (30.09.2020)

Početak septembra portal *Newspanel.rs* preneo je tekst „Kurc opleo po Merkelovoj: Napravila si katastrofu sa migrantima, tvoja odluka pre pet godina je uništila Evropu!“. Kao izvor ovog teksta navedeni su *Sputnjik* i *Informer*, poznati po objavljivanju tekstova nacionalističkog i antimigrantskog narativa.

Sušтина teksta prikrivena je senzacionalističkim i izmišljenim naslovom u kom se navodi kako je austrijski kancelar Sebastijan Kurc „opleo“ po nemačkoj kancelarki Angeli Merkel koja je, kako se u naslovu tvrdi, „napravila katastrofu sa migrantima“.

Prema navodima ovog portala u naslovu teksta, Kurc direktno prebacuje krivicu za migrantsku krizu na Merkelovu i kaže da je njena odluka doneta pre pet godina „uništila Evropu“.

Sadržaj teksta je u osnovi identičan tekstu objavljenom u dnevnom listu *Danas*, s tom razlikom što *Danas* kao izvor informacije navodi agencije *Fonet* i *Hina*, dok se portal *Newspanel* na momente poziva na portal *Jutarnji.hr*, a glavni izvori su mu *Sputnjik* i *Informer*.

Kako se navodi u *Danasovom* tekstu, austrijski kancelar Sebastijan Kurc jeste nazvao pogrešnom odluku nemačke kancelarke Angele Merkel da otvori granice za migrante, ali nije izjavio da je „napravila katastrofu sa migrantima“, niti da je njena odluka „uništila Evropu“.

Sličan način širenja polutačnih informacija portal *Newspanel* iskoristio je i u tekstu sa naslovom „Marin le Pen: Zašto se uvek polazi od stava da moramo da primimo migrante? E, PA NE MORAMO!“.

Predsednica francuske ekstremno desničarske stranke Nacionalni savez i poslanica Evropskog parlamenta zaista često zastupa nacionalističke i krajnje desne stavove. Sporna izjava koja stoji u naslovu ovog teksta dodatno je ksenofobno obojena rečenicom koja naglašava i potpiruje rasističke stavove.

Vest agencije *Beta*, koju je kasnije preneo i *Danas* jasno govori o tome da je Marin le Pen protiv doseljavanja migranata, ali rečenica koja je istaknuta u naslovu „E, pa ne moramo!“ se nigde ne pominje.

Od svog nastanka, tabloidni portal *Newspanel.rs* poznat je po agresivnoj antimigrantskoj kampanji i kreiranju zablude o takozvanom „pokoravanju Srbije“. Portal nema impresum, niti je poznata činjenica ko ga je registrovao i ko ga uređuje.

Antimigrantski materijali prate i različite neutemeljene teorije zavere poput antivakcerske politike, propagiranja tzv. velike Srbije i širenje mržnje prema različitim marginalizovanim grupama poput LGBTQ+ populacije, Roma i ostalih.

„Klikbejt“ privlačan čitaocima zbog manjka medijske pismenosti

Istraživanja nažalost ukazuju na nizak nivo medijske pismenosti stanovnika Srbije,

naročito mladih, kao i na veliku potrebu za osnaživanjem građana da prepoznaju lažne vesti i dezinformacije. Navika građana da često preskaču tekst i ne čitaju dalje od naslova jeste ono što ovakvim portalima daje moć da utiču na građanke i građane.

Čak i kada je sadržina ovih i sličnih tekstova većim delom istinita, portali koji objavljuju naslove ovog tipa teže ka tome da privuku čitaoce metodom „klikbejt“, gde je naslov u potpunosti drugačiji od samog tela teksta i često jeste krajnje nepovezan.

Dakle, teži se ka tome da pratioci antimigrantskih grupa primete objavu, krajnje upitan naslov i prihvate isključivo informaciju koju nosi naslov, bez daljeg čitanja teksta. „Klikbejt“ metod nije nepoznanica tabloidnim medijima ni u Srbiji ni u svetu. Klikbejt je senzacionalistički naslov koji pogrešno predstavlja sadržaj članka, s ciljem privlačenja čitalaca da kliknu na podeljeni link i verovatno je najrasprostranjeniji oblik manipulacije u onlajn medijima. Cilj je da se vest zapaljivim naslovom pretvori u profit od oglašavanja pa i po cenu širenja govora mržnje. Ovaj sistem naslova krajnje je opasan i u ekstremnim slučajevima, poput gorenavedenih, može u potpunosti da promeni smisao teksta.

7. „Lažna fotografija navodnih migranata nastala u Sidneju, a ne u Beogradu“ – **Petar Alimpijević** (01.10.2020)

U jednoj antimigrantskoj privatnoj Fejsbuk grupi prošle nedelje je podeljena fotografija na kojoj se vidi nekoliko osoba odevenih u potpuno crne odore, prekrivenih lica, kako u rukama drže cigarete i pivo. U opisu stoji da je fotografija nastala u Beogradu 2018. godine i aludira se na migrante. Međutim, fotografija nije napravljena u Beogradu i nastala je mnogo ranije u dalekoj Australiji.

Antimigrantska grupa „Migranti baš vam se ra“, koja broji oko 1.300 članova, često je platforma za deljenje sadržaja protiv migranata, neretko i lažnog. Tako su pomenutog dana administratori grupe postavili fotografiju na kojoj se vidi pet osoba odevenih u kompletno crne odore, koje su im potpuno prekrile lice i telo, poput onih koje su obično navode kao tipične za žene iz pojedinih islamskih zemalja.

Na fotografiji se vidi kako pet osoba u crnim odorama sede, verovatno, u bašti nekog kafića, dok dve osobe u rukama drže cigarete i piju piće koje izgledom podseća na pivo. Uz fotografiju stoji opis „Belgrade 22.9.2018“, i ime čoveka koji je fotografiju navodno „zabeležio“.

Međutim, analizom smo došli do podatka da je fotografija nastala u bašti jednog hotela u australijskom gradu Sidneju. Ne može se sa sigurnošću utvrditi ko je njen autor, niti kada je ona tačno nastala.

Fotografija se na internetu prvi put pojavila još 28. septembra 2013. na portalu *friendsnchrist.ning.com*, gde su korisnici učestvovali u antimuslimanskoj „konverzaciji“. Narednih godina fotografija se širila internetom, da bi danas bila objavljena na više od 270 sajtova.

Međutim, na jednom Tviter nalogu koji se bavi borbom protiv glasina navodi se da je zapravo reč o grupi rasističkih Australijanaca koji nose muslimanske odore. Fotografija je nastala u Australiji, ali nema potvrde informacije da je reč o Australijancima rasistima.

S druge strane, objava fotografije u grupi „Migranti baš vam se ra“ naišla je na reagovanje na desetine članova, od kojih je polovina njih fotografiju i prokomentarisala. Pored komentara „Ovde nešto nije redu, po Kuranu oni ne piju alkohol“ i „Da li je ovo moguće“, jedan član je napisao: „Pa ovo nije u Beogradu“.

Antimigrantska grupa „Migranti baš vam se ra“ nastala je 2017. godine pod nazivom „Migranti niste dobrodošli u Srbiju“. Grupa je 2019. preimenovana. U njoj se, pored antimigrantskih, neretko dele i nacionalistički i homofobni sadržaji, koje često prate i pogrđni komentari.

Kao administratori Fejsbuk profila navode se šest osoba, među njima i pet žena čije su fotografije očigledno lažne, kao i njihova imena i lični podaci. Ime šestog administratora je takođe lažno dok se kao moderator grupe navodi izvesni Zdravko Vreljaković. Njegova fotografija identična je onima koje objavljuje na privatnom profilu.

8. „Portal na mađarskom jeziku manipuliše brojem migranata u Subotici“ – **Dániel Csíkos** (01.10.2020)

Internetski portal *Delhir* (Južne vesti) objavio je 27. septembra tekst u kojem se navodi informacija da u Subotici boravi „abnormalan“ broj migranata, iako prema zvaničnim podacima Komesarijata za izbeglice u prihvatilištu za migrante u Subotici trenutno boravi 310 osoba.

Uz članak „Vučić želi uspešne migrante u Srbiji! Subotica se polako guši zbog njih“ ovaj portal je priložio i video snimak preuzet sa Fejsbuk stranice „Pokret za slobodu i nezavisnost“, objavljen dan ranije. Međutim, u tom snimku je prikazano gostovanje predsednika Srbije Aleksandra Vučića na televiziji *Pink* iz 2015. godine, koga neimenovani autor spornog teksta naziva „svetim zaštitnikom migranata“.

U tekstu je citiran i deo tog Vučićevog gostovanja gde on govori: „Migranti poštuju Srbiju, možda će neki i ostati tu da žive. Možda će biti uspešni, a to bi nama puno značilo“. Uz ovaj citat neimenovani autor teksta je dodao „da su migranti zaista uspešni, ali kao lenčuge i pijandure“.

U tekstu se spominju i podaci o navodno „enormnom broju migranata u Subotici“, a u tom kontekstu navodi se i ime predsednika Skupštine grada Subotice Balinta Pastora. *Delhir* tvrdi da je u centru grada, ali i u nekim selima u okolini Subotice, broj migranata „skoro jednak broju lokalnog stanovništva“.

I pored zvaničnog podatka Komesarijata za izbeglice da u Subotici boravi 310 migranata, *Delhir* optužuje Pastora i njegove stranačke kolege iz Saveza vojvođanskih Mađara da ne žele da priznaju „koliko je zapravo zagušujuće prisustvo ilegalnih migranata u gradu“. U tekstu se izražava i bojazan „da je ovo najozbiljnija migrantska kriza u Subotici do sada“.

Šovinizam neimenovanog autora teksta ogleda se i u njegovoj tvrdnji „da u Subotici boravi masa ilegalnih migranata sumnjivog izgleda i prilično lošeg izraza lica“. Uz nadu „da ti ljudi sumnjivog izgleda nisu džihadisti“, iznosi i zabrinutost „da je, ukoliko se nešto hitno ne promeni, pitanje vremena kada će migranti izazvati ozbiljne incidente u Subotici“.

Pored ovog navodno aktuelnog članka, *Delhir* je u više navrata zasebno pisao o predsedniku Skupštine grada Balintu Pastoru koji sa svojim stranačkim kolegama navodno „ništa ne radi, kako bi problem bio rešen“.

U članku od 17. septembra, koji je ilustrovan zajedničkom fotografijom Balinta Pastora i načelnika Policijske uprave Subotica Nenadom Sekulićem, navodi se da su njih dvojica razgovarali o javnoj bezbednosti, uz komentar autora teksta „da su mogli da razgovaraju i o mnogo važnijim temama“.

Već u samom naslovu postavlja se pitanje: „Da li su uopšte pričali o migrantima koji su preokupirali grad?“. Uz to, autor teksta javno je zatražio i odgovor „odakle i zašto su došli migranti u ovako abnormalnom broju u Subotici?“.

Požalio se i da migranti „ne nose maske kada ulaze u kafiće ili prodavnice, dok građani

Subotice moraju da ih nose“. Međutim, upravnik prihvatilišta u Subotici više puta je novinari-
ma izjavio da su migranti koji tu žive upozoreni da u zatvorenom prostoru moraju da nose
maske, kao i da ih svakodnevno obaveštavaju o epidemiološkoj situaciji u Srbiji i svetu.

9. „Na fotografijama koje kruže društvenim mrežama ne nalaze se trudne devojkice“ – **Sanja Kosović** (02.10.2020)

U više antimigrantskih grupa na društvenoj mreži Fejsbuk, ali i na kanalu Telegrama usmerenog protiv migranata, podeljene su fotografije devojkica sa velikim stomakom za koju administratori navode da su trudne, što je netačno. Fotografije iz 2003. godine prikazuju devojkice koje su lečene od teških bolesti unutrašnjih organa.

Opis uz fotografije na društvenim mrežama u Srbiji glasi „da doktor Čejson pregleda trudnu devojkicu u lekarskoj ordinaciji“. U nastavku opisa autor upozorava: „Ona je jedan od mnogih slučajeva epidemije maloletnih trudnoća u muslimanskom svetu! Bolest je mala reč za ovakve ljude. Da li nam ovo treba u Srbiji?“

Međutim, svaka od priloženih fotografija u stvari prikazuje drugu devojkicu, a nijedna od njih nije trudna. Dve devojkice patile su pre više od 15 godina od ozbiljnog oticanja abdomena, a jedna devojkica od oticanja slezine i jetre.

Na prvoj i drugoj fotografiji u nizu, zaista se nalazi doktor Čejson, dečiji hirurk, koji na fotografijama pregleda dve devojkice iz Avganistana. Na zvaničnom Tviter nalogu organizacije koja pomaže deci sa srčanim problemima u zemljama pogođenim ratom, „The Chain of Hope“, prošle godine ritvitovane su iste te fotografije devojkica, zajedno sa fotografijom nakon što su devojkice operisane.

Organizacija je u pomenutom tvitu na francuskom jeziku objasnila da su te fotografije iz 2003. godine, a da su male Avganistankinje patile od poslednjeg stadijuma otkazivanja srca. Kao posledica tog stanja, abdomen im se napunio tečnošću. Naveli su i da su devojkice uspešno operisane zahvaljujući „The Chain of Hope“, što se može videti i iz priloženih fotografija u tvitu.

Po pisanju engleskog *Rojtersa*, ova lažna vest gde su prikazane prve dve devojkice, u avgustu se širila na društvenoj mreži Fejsbuk, zajedno sa opisom da su te devojkice seksualno zlostavljane žrtve trgovine ljudima.

I poslednja fotografija u nizu objave sa domaćih antimigrantskih grupa, prikazuje devojkicu sa jednako otečenim stomakom. Ona takođe nije trudna.

Kao što je moguće pročitati na zvaničnom sajtu organizacije koja pomaže deci iz siromašnih krajeva, „Child Foundation“, u pitanju je još jedna devojkica iz Avganistana, koja pati od talasemije. Zbog posledica teškog stanja te bolesti, njoj je drastično uvećana slezina, što je dovelo do jakog oticanja stomaka.

O devojkicama o čijem je zdravstvenom stanju manipulativno pisano na društvenim mrežama, osim *Rojtersa*, pisali su i drugi strani fekt-čekerski portali poput turskog *Teyit*, ali i indijskog *Indiatoday*.

10. „Zloupotreba Švedske u konstrukciji antimigrantskih narativa“ – Igor Išpanović (04.10.2020)

Preko sedam brda, i sedam mora, na dalekom, dalekom severu Evrope, gde vladaju duge zime i socijalno blagostanje, gde su ljudi visoki, izrazito bleđi i plavi, nalazi se zemlja pod imenom Švedska. Ona je, kao i druge nordijske države koje je okružuju, postala primer nacije kakva se samo poželeti može i ka čijem društvenom uređenju treba svesrdno stremići. Liberalni duh, otvorenost i multikulturalizam su samo neke od odlika koje krase ovu demokratsku utopiju, koja će oberučke prihvatiti u svoje naručje svakog dobronamernog čoveka i ponuditi mu raznorazne uslove za profesionalno napredovanje i miran, idiličan život. U svrhu očuvanja ovakvog demokratsko-pastoralnog pejzaža, dužnost svih građana jeste da poštuju red i zakon, drže se opšteprihvaćenih društvenih normi i, na taj način, održavaju skandinavski ideal živim.

Međutim, kada bismo verovali „vestima“ koje neprestano preplavljaju antimigrantski onlajn prostor na digitalnim platformama, bajkovitu Švedsku već pet godina potresaju stravični nemiri, a njena socijaldemokratija je na kolenima. Razlog – naravno – ubačeni, strani element u vidu migranata koji od 2015. godine i početka izbegličke krize u ogromnim brojevima pristižu u ovu nordijsku zemlju. Prema navodima tih „nezavisnih“ medija, oni ne prezaaju ni od čega kako bi agresivno nametnuli svoje običaje i način života. Ukoliko u tom poduhvatu naiđu na otpor lokalnog stanovništva, posežu za destrukcijom, rušenjem i paljenjem zajednica, kako bi iz njih proizašao novi društveni poredak s njima na čelu, a iz nekog razloga, u tome im pomažu vlast, policija i velike medijske korporacije, koji prikrivaju informacije o nasilnim aktima koje su isti ti migranti počinili.

Literarni, slobodniji pristup uvodnom delu ove analize za cilj ima da prikaže dominantnu narativnu liniju, apstrahovanu do nivoa bajke, koja se javlja u informacijama posvećenim posledicama izbegličke krize po Švedsku. Ova država, sudeći po antimigrantskim onlajn „vestima“ služi kao slikoviti primer, pouka i upozorenje građanima Srbije ukoliko „pokleknū“ pred promigrantskom politikom. Ona, ionako već mitologizovana u percepciji domaće populacije, dobija dodatnu konotaciju, jer „podli i zli migranti“, ne samo što ne prezaju, već su i dovoljno silni da „unište“ ovu savršenu državu, i samo je pitanje razmera ukoliko nešto slično počne da se dešava u Srbiji. S obzirom na to da se Švedska, u ovom medijskom kontekstu, gotovo neprestano javlja isključivo onda kada se govori o gnusnim delima i zločinima koje su migranti počinili, te kvazi-vesti istovremeno služe i kao opravdanje za potisnutu kulturološku netrpeljivost i mržnju prema drugome.

Međutim, neophodno je demitologizovati „Švedsku“, koja se, toliko daleko od očiju, našla još dalje od istine. Na početku tog dekonstruktivističkog procesa, potrebno je, pre svega, osvrnuti se na bezbednosno stanje u ovoj skandinavskoj zemlji. Prema portalu *Srbin.info*, ova nordijska država „gubi kontrolu“ nad situacijom unutar svojih granica, dok se u tekstu na sajtu Nezavisne navodi da je došao kraj „politici dobrodošlice migrantima“ usled „povećane stope kriminala, paljevina i napada“. Takođe, onlajn glasilo *Logično* prenosi zaključak predsednika SAD Donalda Trampa, koji je rekao da su imigracija i porast kriminala u Švedskoj povezani, kao i konstataciju da se „sve veći broj ljudi počinje slagati s njim“.

Prema podacima kojima raspolaže Nacionalni savet za prevenciju zločina u Švedskoj, činjenica je da je tokom prethodnih pet godina došlo do porasta broja nasilnih kriminalnih

dela u državi. Ako se uzme u obzir da su ovo podaci državne agencije, koji se mogu pronaći na njihovoj zvaničnoj stranici, navodi na antimigrantskim portalima da vlast prikriva informacije o stvarnoj situaciji počinju, blago rečeno, da deluju prilično kontradiktorno. Naime, kada su u pitanju ubistva u kojima je bilo korišćeno vatreno oružje, 2011. godine je registrovano 17 slučajeva, dok je 2018. došlo do znatnog skoka i ta brojka je iznosila 45 zabeleženih ubistava. Takođe, u istoj godini su se dogodile čak 162 eksplozije, koje su, prema navodima policije, uglavnom bile korišćene kao sredstvo zastrašivanja između rivalskih bandi. Upravo je niz pucnjava i eksplozija pripisanih zavađenim grupama iz Švedske u Kopenhagenu, glavnom gradu Danske, bio, prema tekstu objavljenom na sajtu *Sve o Srpskoj*, razlog zatvaranja granica između ove države i Švedske, i to „prvi put od 1950-te godine“. Međutim, ta informacija nije tačna, jer je ponovo uvedena kontrola na granici, što je nešto što se relativno često primenjivalo od 2015. godine, kada su u pitanju ove dve zemlje.

Takođe, jedan od glavnih razloga zbog kog je drastičnog porastao broj zabeleženih teških krivičnih dela jeste izmena načina na koji se ona definišu i registruju. Naime, zamenik šefa policije u gradu Malmeu Matias Sigfridson objasnio je za britanski „Gardijan“ da se delo vodi kao eksplozija čak i ako je neko uhvaćen u njenom organizovanju, dakle i onda ukoliko se u stvarnosti ne desi. Kada se te brojke tumače uz ovaj dodatni, i neophodni, kontekst, može da se iznese zaključak da je zapravo broj eksplozija u tom gradu, koji antimigrantski nastrojani portali često koriste kao primer strahovitog žarišta, pao za 38 odsto u odnosu na 2017. godinu.

Zloupotreba nasilja nad ženama u antimigrantske svrhe

Kriminalni akt koji najčešće biva eksploatisan u dezinformacijama i lažnim vestima koje plasiraju ksenofobične internetske stranice jeste nasilje nad ženama, odnosno, u svom najekstremnijem obliku – silovanje. Kroz njega može najjasnije, crno na belo, da se prikaže željena, unapred određena slika agresivnog, siledžijskog migranta koji napada bespomoćne žene. S obzirom na izražen patrijarhalan okvir vrednosti koji se koristi za tumačenje stvarnosti u Srbiji, ovakvi sadržaji, što se može zaključiti po komentarima na ove i slične vesti, za posledicu imaju i aktivaciju patriotskog i zaštitničkog osećanja kod muškaraca, koji će uraditi sve da bi odbranili svoje „nemoćne devojke, majke i sestre“, što je – ironično – zapravo samo jedna od manifestacija seksizma koji škodi položaju žena u našem, ali i društvima širom sveta. Portal *Srbinfo* je tako izvestio svoju publiku o migrantu koji je „iz čistog mira odlučio da upotrebi nasilje prema starijoj ženi, kako bi ona ustala sa sedišta“, dok je sajt *Dnevna gazeta* pisao o napadu „bande migranata koji prebijaju lokalnu devojku“, vest koju je, osim njih, preneo poznati američki desničarski portal *Infowars*, poznat po širenju lažnih vesti i teorija zavera, kao i ksenofobičnim stavovima svog osnivača – Aleksa Džounsa. Dalje, isti portal je preneo i rezultate „nezavisnog“ istraživanja koje je sproveo jedan švedski list, gde je jedan od glavnih zaključaka da su „migranti u Švedskoj počinili 98% grupnih silovanja“, dok je slučaj silovanja u Upsali, koji je navodno prenošen uživo na Fejsbuku, dospelo i do stranica *Informera*. Međutim, lenjost i nemar novinara *Informera* ogledaju se u tome što je pogrešno preneseno godište žrtve, koja je tada imala 19 godina, dok je u tekstu navedeno da je imala trideset i jednu, što samo pokazuje koliko se malo pažnje posvećuje tačnosti vesti koje se bave migrantima.

Ipak, istina je da se broj prijavljenih slučajeva seksualnog napastvovanja i silovanja povećao tokom prethodne decenije, navodi se na zvaničnom sajtu Nacionalnog saveta za pre-

venciju zločina, što je tvrdnja koju potvrđuju i podaci prikupljeni kroz Anketu o kriminalu. Međutim, ono što je potrebno imati na umu kada se tumače ove brojke jeste da je 2013. godine promenjen način na koji se „seksualni prestup“ definiše u švedskom legalnom sistemu, to jest pravni okvir je postao širi, pa se – na primer – i plaćanje za seks smatra krivičnim delom tog tipa. Pored toga, u Švedskoj se krivična dela registruju drugačije – ukoliko žena prijavi da ju je muž silovao 12 puta u toku prethodne godine, svaki od tih slučajeva će biti za-beležen posebno, dok bi se u mnogim državama to računalo kao jedno, jedinstveno krivično delo. Usled ovih zakonskih promena, 2014. godine broj prijavljenih slučajeva seksualnog napastvovanja je drastično porastao, ali je već naredne, 2015. godine koja se zvanično vodi kao početak izbegličke krize, pao za 11 odsto, dok je taj procenat bio manji za 12 kada je u pitanju krivično delo silovanje.

Neznanje u kombinaciji s iskonskim strahom od nepoznatog

Dakle, kada su u pitanju teški zločini koji se često dovode u vezu s migrantima, postoji mnogo propusta, namernih ili slučajnih, pogotovo onda kada je potrebno objasniti kontekst u kom se upotrebljavaju zvanične statistike i brojke. Međutim, ono što još očiglednije pokazuje nesklad između navoda medijskih tekstova i stvarnosti jeste činjenica da švedska policija ne prikuplja, niti objavljuje podatke o etničkoj pozadini počinitelja. Razlog tome je, između ostalog, strah od rasne, religijske ili druge vrste diskriminacije. Stoga, nikada se ne može s sigurnošću tvrditi da li je neko krivično delo počinio migrant ili pripadnik domicilnog stanovništva. Doduše, švedska policija je od novembra 2015. do januara naredne godine pokušala da razume u kojoj meri priliv migranata utiče na porast kriminaliteta, i u tu svrhu je uvela „kod 291“ u svoju bazu podataka. On se, kao deskriptivna odrednica, unosio u policijske izveštaje ukoliko je počinitelj bio tražilac azila, i u tom periodu, svega 1 odsto svih prijava se ti-calo ove populacije, mada treba uzeti u obzir da je postojala neusaglašenost pri unošenju ovih podataka. Na primer, bez namere da se umanjí značaj tih događaja po same žrtve, ali za ta dva i po meseca bilo je registrovano svega četiri slučaja silovanja koja su prijavljena uz „kod 291“, te se nikako ne može govoriti o značajnom porastu broja počinjenih zločina tog tipa.

Poslednje istraživanje sprovedeno na nacionalnom nivou koje se upravo bavilo vezom između kriminaliteta i migranata je urađeno 2005. godine, i rezultati su tada zaista pokazali da su ljudi s drugačijom etničkom pozadinom skloniji tome da budu osumnjičeni za određeni zločin, i to čak dva i po puta više u odnosu na domaću populaciju. Međutim, sa svakom sledećom generacijom dece imigranata, ta brojka se drastično smanjuje. Takođe, potrebno je naglasiti reč „osumnjičeni“ za krivično delo, jer, s jedne strane, postoji realna opasnost od upliva predrasuda i diskriminacije od strane policije pri pokušaju da se pronađe počinitelj, a s druge strane, osumnjičeni ne bivaju uvek i osuđeni, odnosno uvek postoji šansa da oni nisu počinili delo za koje se terete. Pored toga, ne treba izgubiti iz vida da se pod pojmom „migrant“ podrazumevaju svi oni ljudi koji nisu rođeni na konkretnom području, dakle, i iz Srbije, Francuske, a ne samo izbeglice s Bliskog istoka.

Navedeno istraživanje je takođe pokazalo da je glavni razlog ulaska u kriminalne vode socio-ekonomski položaj, siromaštvo i uslovi u kojima je neko rođen, što je deo koji se često previdi u pisanju medija, te se naglasak stavlja na etničko poreklo. Na primer, u tekstu na portalu *Logično* se navodi da „Švedska totalno ignoriše kulturološke razlike koje nisu kompatibilne“, čime se dijalog o problemu integracije migranata u društvo premešta u okvire etnocentrizma. Međutim, uključenost stranaca na švedsko tržište rada je veće od evropskog prose-

ka i iznosi 69,7 odsto kod ljudi starosti od 20 do 64 godine, te se razgovor o manama švedskog modela multikulturalizma, bar kada je u pitanju ekonomski aspekt, značajno sužava, iako, naravno, u obzir treba da se uzmu, između ostalog, i vrste poslova kojima se migranti bave, što je istraživanje za sebe.

Činjenica da se poslednje istraživanje ove magnitude u Švedskoj dogodilo pre tačno 15 godina jasno ukazuje na probleme koji mogu da se ispolje pri pokušaju da se razumeju pojave u situaciji kada postoji očigledan nedostatak empirijskih dokaza. Neznanje, u kombinaciji s iskonskim strahom od nepoznatog, upravo su ono što daje zamaha ekstremno desničarskim pokretima u njihovoj nameri da poseju paniku i izazovu sumnju u demokratske institucije. Takvo okruženje je veoma plodno za širenje dezinformacija i lažnih vesti, pričanje jednostavnih priča i konstruisanje uprošćenih narativa u kojima su navodno jasno razdvojeni crno i belo, dobro i zlo. U predstavljenim primerima, Švedska, kao vrhunsko, idealizovano dobro, stoji nasuprot migrantima, koji „žele“ da je unište i preobrate, i u tako obojenoj slici sveta, naizgled je prilično lako izabrati stranu. Međutim, u bajkama ima veoma malo prostora za istinu.

11. „Komesarijat: Identifikacione kartice migranata su validan dokument“ – **Vanja Kolar** (08.10.2020)

Na Fejsbuk stranici „Narodna patrola“, a istog dana i na neregistrovanom portalu *Newspanel*, 24. septembra osvanula je fotografija dvojice migranata sa njihovim identifikacionim karticama, čiju autentičnost autori ovih objava dovode u pitanje.

U objavi na Fejsbuku je navedeno kako kod šetališta Beograda na vodi „spava 50-100 nelegalnih migranata“, te je napisano kako se njihove „legitimacije mogu bukvalno napraviti u dečijoj igraonici“.

Antimigrantski nastrojen tabloidni portal „Newspanel“ je u svojoj verziji teksta naveo i kako „legitimacije nemaju vodeni žig, pečat ni otisak prsta“, iako je od „ključnog značaja za bezbednost građana Srbije da se ekonomski migranti valjano evidentiraju“.

Kako se navodi, fotografije migranata sa identifikacionim karticama objavio je lider takozvanih „narodnih patrola“ Damijan Knežević. S obzirom na to da treće lice u ruci drži kartice, a da se dvojica migranata vide skučeni u pozadini, stiče se utisak da je fotografija izgleda nastala prisilom.

Kako je *Vojvođanskom istraživačko-analitičkom centru (VOICE)* potvrđeno u Komesarijatu za izbeglice i migracije, kartice koje se vide na fotografijama nisu legitimacije, već takozvane centarske kartice ili identifikacione kartice (ID kartice).

Njih Komesarijat izdaje migrantima koji dođu u centar, a služe prvenstveno za evidenciju u Komesarijatu, identifikaciju migranata koji borave u centru, kontrolu ulaska i izlaska, podelu obroka, obuće, odeće, te proveru brojnog stanja u centrima.

U odgovoru koji nam je dostavljen, navedeno je i kako kartice jesu grafički jednostavne, ali imaju takozvani kjuar kod radi elektronske evidencije u Komesarijatu.

Kada je reč o tome da obojici migranata kao datum rođenja u identifikacionoj kartici stoji isti dan u godini, iz Komesarijata za izbeglice i migracije su objasnili da oni mogu uzimati samo one podatke koje im migranti saopštavaju i koje im dostave službenici MUP-a koji proveravaju valjanost datih podataka.

Dakle, identifikacione kartice koje se vide na fotografiji jesu validne i pre svega služe za evidentiranje migranata u prihvatnim centrima. One ne zamenjuju lične karte i pasoše, pa tako njima nije potreban vodeni žig, a ni otisak prsta.

Iz Komesarijata za izbeglice i migracije su podsetili da se, prema propisanoj proceduri, migrant koji ilegalno uđe u Srbiju prijavljuje u najbližu stanicu policije gde izjavljuje takozvanu azilnu nameru, koja je zvaničan dokument države odštampan na jednoj strani papira.

Sa tim dokumentom svaki migrant biva upućen u neki od prihvatnih centara, od kojih je u ovom trenutku 16 u funkciji, dok su tri u mirovanju.

12. „Migrantkinje nevidljive na njihovom putu ka Evropskoj uniji“ – **Igor Išpanović** (18.10.2020)

Kada su u pitanju lažne vesti o migrantima, uočljiv je jedan izrazit patrijarhalan obrazac, gde se migrant, u stereotipizovanoj slici koja se najčešće provlači kroz medije i društvene mreže, uglavnom pojavljuje u ulozi muškarca.

Dezinformacije obiluju opisima „agresivnih i surovih divljaka“ koji ne prezaju ni od čega, boga ili zakona, kako bi ostvarili svoje destruktivne namere, a kao najčešće žrtve njihovih „zlih nagona“ bivaju „bespomoćne žene“. Mesta za „napadne i okrutne migrantkinje“ koje „presreću i pljačkaju nedužne ljude“ nema u dezinformacijama koje kruže tabloidnim portalima, jer takva predstava o ženama nije karakteristična za naše podneblje, te bi u takve medijske priče, koje se isključivo stvaraju s ciljem da zavaraju i izmanipulišu, bilo teško povrovati.

Usled toga, kada god se u nekom patrijarhalnom društvu razgovara o položaju migranta u određenoj kulturi, to pitanje se gotovo uvek posmatra kao „muški problem“. Žene i deca su nevidljivi, iako su, pogotovo kao ilegalni migranti, češće u većoj opasnosti na svom putu, ali i većem stepenu diskriminacije, i u zemlji porekla, i u tranzitu ka Evropskoj uniji. U prilog trendu medijskog, ali i javnog zapostavljanja često se kao argumenti koriste snimci parkova ili fotografije autobuskih stajališta na kojima se nalaze samo muškarci, te se u desničarskim krugovima preispituje i legitimitet razloga njihovog odlaska iz matične zemlje jer – „ukoliko ljudi beže od rata, gde su žene i deca?“

Naime, migracije, odnosno pitanje ko može da migrira, takođe je podložno uticaju predrasuda i ustaljenih rodnih stereotipa. Istoriografski gledano, njime i dalje dominiraju muškarci, iako je to nezahvalna generalizacija koja varira u zavisnosti od konteksta. Pored toga, pogotovo od kraja Drugog svetskog rata, udeo žena u globalnoj migrantskoj populaciji je postepeno rastao i 2005. godine se, prema podacima Ujedinjenih nacija, popeo na 50 odsto s trendom daljeg porasta, zbog čega se u literaturi pojavljuje izraz „feminizacija migracija“. Društveno-politički faktori koji su u drugoj polovini XX veka uticali na takvu promenu odnosa su mnogostruki, a među njima se izdvajaju borbe pokreta za emancipaciju žena, njihov izlazak na tržište rada, ali i tzv. „feminizacija privrednih sektora“ – razvoj tekstilne i prehrambene industrije, zdravstva, kao i poslova održavanja higijene i nege. Međutim, njihova sve veća ekonomska nezavisnost ne znači i potpuno otklanjanje predrasuda kada je u pitanju praksa podele poslova po osnovu rodnih uloga, zbog čega je i dalje teško govoriti o ravnomernim i jednakim šansama širom rodnog spektra. Na primer, u istraživanju koje je sprovedeno početkom devedesetih godina zaključeno je da se „poslodavci pre odlučuju za radnice, jer smatraju da su poslušnije“ i predstavljaju jeftiniju radnu snagu.

Međutim, proces modernizacije, u okviru kojeg se ostvaruje i liberalniji pristup shvatanju rodnih uloga, nije u jednakoj meri prihvaćen širom sveta. Kada se govori o ugroženim područjima na Bliskom istoku, odakle potiče veliki broj izbeglica koje prolaze kroz Srbiju, ne sme se smetnuti s uma da se radi o geografskom prostoru širom kog, prema rečima sociološkinje Jelene Pešić s Instituta za sociološka istraživanja na Univerzitetu u Beogradu, religijski faktori i dalje igraju značajnu ulogu u održavanju „rodno restriktivnih režima“.

„Izražene tradicionalne norme u ovim društvima uglavnom snažno uređuju muško-ženske odnose – muškarcima pripada plaćena sfera rada, a žene su gotovo isključivo vezane za brigu o porodici. Stoga, i u ekstremnoj situaciji kao što je beg od rata može na delu da bude tradicionalni migratorni režim: muškarci su primarni migranti, dok žene ostaju sa decom i starima u izbegličkim kampovima i čekaju eventualno prisajedinjenje sa muškim članovima porodice. Osim toga, neretko se radi o teškom, neizvesnom putu koji uključuje ilegalne prelaske granica i koji iziskuje značajne napore kojima je teško izložiti žene i decu“, objašnjava Jelena Pešić za *VOICE*.

Iz Komesarijata za izbeglice i migracije Republike Srbije je redakciji *VOICE-a* potvrđeno da su većina migranata koji su trenutno smešteni u prihvatnim centrima – muškarci, a među najbrojnijima su mladići iz Avganistana. Međutim, u svom saopštenju su naglasili da je taj migratorni trend postao značajno izražen tek od 2019. godine. Strukturu prvog talasa izbegličke krize, koji je počeo 2015. godine, činile su uglavnom porodice iz Sirije. Pored toga, potrebno je takođe istaći da su se na taj put inicijalno odvažile familije koje su raspolagale s dovoljno sredstava uz pomoć kojih bi sebi mogli da obezbede legalan, ali i relativno komotan prelazak granica na putu ka Evropi. U kasnijim talasima, primećuje Jelena Pešić, izbeglice su bile mahom ljudi koji nemaju resurse da priušte put koji bi bio dovoljno bezbedan da bi ga izdržale čitave porodice, što postaje posebno bitno u kontekstu tzv. Balkanske rute.

Migrantkinje više izložene trafikingu

Migrantkinje su više izložene i opasnostima, poput seksualnog nasilja i trgovine ljudima, ali to nisu i jedine prepreke s kojima se suočavaju na putu ka evropskim zemljama. Naime, rodna diskriminacija u zemljama porekla, kroz običajno i religijsko pravo određenih kultura i grupa, ograničava autonomiju žena, kao i njihovo pravo na samostalno delanje i donošenje odluka, što postaje još restriktivnije ako se uzme u obzir njihov bračni status. Drastičan primer, koji je bio do marta ove godine na snazi u Siriji, jeste „zločin iz časti“ kojim se „dozvoljavalo“, uz maksimalnu kaznu zatvora od dve godine, muškom članu ženine porodice da je ubije ukoliko je „uhvati u prevari“ ili drugom seksualnom činu.

Dalje, u izveštaju Svetske banke koji se bavi migracijama i rodom, navodi se čak 17 zemalja, među kojima su Avganistan i Irak, u kojima se udatim ženama ograničava da samoinicijativno putuju van svog doma, dok u Siriji muž može da spreči ženu u nameri da putuje u inostranstvo tako što će je prijaviti Ministarstvu unutrašnjih poslova. S izuzetkom Sirije, ženama u braku je takođe uskraćeno pravo da samostalno apliciraju za pasoš, dok se ništa od navedenog ne odnosi na oženjene muškarce. Mnoga istraživanja ukazuju upravo na intenzitet diskriminacije kao jedan od presudnih faktora usled kojih su žene obeshrabrene da se odvaže na promenu matične države. Proučavajući položaj žena u Moldaviji, zaključuje se da su žene u poziciji da realizuju prvi korak ka odlasku isključivo ukoliko imaju dovoljno autonomije da nezavisno donesu odluku, uz dostupnost raspoloživih resursa koji bi im to omogućili.

Pod ovim se, pre svega, misli na ekonomsku zavisnost kojom su one često uslovljene u patrijarhalnim i tradicionalnim društvima. Muškarci su oni koji obezbeđuju krov nad glavom, dok je na plećima žena da održavaju dom i brinu o deci, što znatno ograničava njihovu socijalnu mobilnost, a čini ih izloženijim potencijalnom nasilju u porodici. Takvo razumevanje uloge žena u društvu se generacijski prenosi s kolena na kolena, a ogleda se u tome što je broj devojaka koje nastavljaju školovanje relativno mali, dok se primat u porodici uglav-

nom daje dečacima. Ograničenim obrazovanjem im je automatski sužen izbor na tržištu rada, koji postaje još uži ako se odluče na odlazak u drugu zemlju, gde ih često očekuje, čak i uz fakultetsku diplomu, pozicija koja je znatno ispod njihovih kvalifikacija. Na putu do odredišta, opažanja Internacionalne organizacije za migracije (IOM) pokazuju da migrantkinjama pretila je veća izloženost nasilju od strane policije ili granične patrola. Prema podacima kojima raspolaže Women, Business & Law (WBL), u čak 100 zemalja postoje određene vrste zabrana kojima je ženama ograničeno da rade poslove koji su namenjeni muškarcima, a koji su daleko više plaćeni, kao što je mesto u proizvodnim sistemima ili rudarskoj industriji. U nekim slučajevima, kako bi preživele ili prehranile svoju decu, žene su primorane da se bave prostitucijom, usled čega postaju još ranjivije i izložene drugim vrstama eksploatacije i nasilja.

Ogrnute plaštom medijskog i patrijarhalnog mraka

Međutim, rodna diskriminacija ne prestaje jednom kada se pređe granica, već ona može da postane snažnija i višestruka, obojena verskim, etničkim ili rodnim stereotipima. Kada su u pitanju žene iz oblasti Levanta koje su se uputile ka zemljama Zapadne Evrope, iskustva pokazuju da će one češće biti predmet svih tih predrasuda odjednom, marginalizovane zbog toga što su, na primer, i žene, i muslimanke, i Arapkinje, i crkinje iz Jordana. Niz kvalitativnih intervjua koji je sprovedla naučnica Nisren Habib među sirijskim migrantkinjama u Nemačkoj pokazuju da su se one ponekad osećale potcenjeno u odnosu na autohtono stanovništvo, kao i da njihovo iskustvo, u polju psihološkog ili socijalnog rada, nije shvatano ozbiljno među poslodavcima. Migrantska situacija predstavlja proces u okviru kojeg se ljudi ne samo sele, već se i menjaju odnosi koje migranti uspostavljaju sa svojom okolinom. U tom procesu, objašnjava Jelena Pešić pregovara se oko rodnih uloga i očekivanja okoline u tom pogledu.

„Migrantske situacije žena koje dolaze iz zemalja Evrope mogu drastično da se razlikuju od migrantske pozicije žena iz Afrike, posebno ako je njen položaj praćen i razlikama u stepenu obrazovanja, poznavanju jezika, posedovanju stručnih kvalifikacija, mrežama podrške. Ove razlike mogu da budu posledica rasne diskriminacije – Grci su, na primer, u Velikoj Britaniji predmet rasne diskriminacije, samo zbog suptilne nijanse u boji kože. U principu, najteži je položaj onih žena koje ne pripadaju dominantnoj, društveno konstruisanoj, rasi i koje imaju niske kvalifikacije“, smatra Pešić i dodaje da je migrantska dijaspora u zemlji destinacije važan činilac koji može da olakša, ali i oteža uklopanje u novo društveno okruženje.

Bez obzira na to, žene i dalje uspešno, i u gotovo jednakim brojevima migriraju ka evropskim zemljama. Prema podacima Federalne kancelarije za migracije i izbeglice u Nemačkoj, od ukupno 142.509 ljudi koji su aplicirali za azil u 2019. godini, 20 odsto čine žene, dok je udeo muškaraca 30 odsto. „Ostatak“ od 50 odsto čine deca. Dakle, žene su tu, ogrnute plaštom medijskog i patrijarhalnog mraka. Nevidljive pešače putevima krize licemernog „muškog sveta“, i bore se za svoje mesto pod suncem.

13. „Sirijka Rima Darijus – alatka u rukama srpskih nacionalista“ – Aleksandar Bugarin i Divna Prusac (22.10.2020)

Politički aktivizam Sirijke Rime Darijus već godinama služi nacionalistički orijentisanim portalima u Srbiji. Prvo pojavljivanje u javnosti ove kontroverzne Sirijke, koje su različiti portali iskoristili u svrhu antimigrantske i antizapadne propagande bio je njen govor na protestu koji su organizovali Srpski narodni pokret „Naši“ i „Srbski obraz“ u Beogradu, septembra 2016. godine.

Nastup ove aktivistkinje očigledno je iskorišćen kako bi se razlog za dolazak migranata iz ratom zahvaćene Sirije doveo u pitanje i samim tim ohrabrilo nasilje prema migrantima koji u tom momentu prolaze kroz Srbiju, a na koje su pozivale organizacije poput „Srpskog obraza“ i pokreta „Naši“.

Uporište za relativizaciju delovanja antimigrantskih pokreta u Srbiji koji često pozivaju na nasilje i progon migranata iz naše zemlje nalazi se upravo u izjavama Rime Darijus koja je u govoru u Beogradu naglasila kako nisu svi migranti iz Sirije „pravi Sirijci“, kao i da se među njima nalaze i džihadisti.

U njenoj retorici vrlo su očigledni nacionalistički i antizapadni stavovi, pa između ostalog, ona krivi Evropu i Zapad uopšte za aktuelnu krizu na Bliskom istoku.

„Zbog čega Zapad ne pomogne Sirijcima da ostanu, zašto ne daje podrške sirijskoj vojsci da se otarasi terorista i da Sirija ponovo bude sigurno mesto? Zašto onda ne zaustavi svoje sankcije protiv sirijskog naroda? Njihove sankcije su Siriju koštale 143 milijarde dolara“, rekla je Darijus na protestu.

Ovaj govor preneli su mnogi portali, između ostalog i bosanskohercegovački portal *Poskok.info*, hrvatski portal *Sloboda.hr* i portal *Srbin.info*.

Rima Darijus je u intervjuu koji su mnogi portali preuzeli, a kao izvor intervjuava naveden je portal *Oslobodjenje.rs*, izjavila kako su mnogi migranti iz Sirije ratni profiteri i ne beže iz bezbednosnih, već iz ekonomskih razloga naseljavaju Evropu.

Kao i u govoru koji je dala na protestu u Beogradu, ona je u intervjuu povezala stradanje sirijskog i srpskog naroda naglašavajući ulogu Zapada kao agresora.

Ona je u intervjuu upozorila Srbe da će zbog naseljavanja migranata postati manjina u svojoj državi poredeći tu situaciju sa fiktivnim scenarijom koji se desio na Kosovu.

„Da li želite da postanete manjina u svojoj zemlji kao što ste postali na Kosovu? Pogledajte Pariz, Madrid, Rotterdam, London...“, kazala je Darijus u intervjuu.

Ona je na tendenciozan način naglasila i navodno učešće albanskih terorista u ratu u Siriji i na taj način potkrepila nacionalističke tendencije i mržnju prema albanskom narodu.

Intervju iz 2016. godine je objavljen tri godine kasnije na portalu *Sestadimenzija.net*.

Korišćenje, u ovom slučaju sirijske državljanke, kao opravdanja za mržnju prema migrantima koja se godinama ohrabruje u Srbiji izuzetno je opasno jer normalizuje povređivanje ljudskih prava i daje zamah pojedincima i pokretima koji pozivaju na nasilje nad ovom ugroženom grupom.

14. „Nije istina da svako ko zaposli migranta plaća 70 odsto poreza manje“ – **Sanja Kosović** (25.10.2020)

Stranica *Ustanak.rs* na Fejsbuku, podelila je objavu da je Srbija od marta meseca ove godine uvela poreske olakšice za preduzeća koja zapošljavaju migrante, a one navodno iznose umanjenje poreza za 70 odsto.

Uprkos tome što Zakon o porezu na dohodak građana zaista propisuje da neke osobe pod određenim uslovima ostvaruju poreske olakšice za novozaposlene, iz Poreske uprave su za *VOICE* rekli da zakon ne prepoznaje migrante kao posebnu kategoriju.

Prema navodima tog Zakona, nekoliko članova zakona (21v, 21g, 21d i 21ž) propisuju koje osobe i pod kojim uslovima ostvaruju pravo na poreske olakšice za novozaposlene, a među njima se nigde ne pominju migranti.

„Navedeni zakon ne prepoznaje migrante kao posebnu kategoriju lica za koju poslodavci mogu ostvariti pravo na poreske olakšice“, navodi se u odgovoru Poreske uprave.

Međutim, ove godine stupile su na snagu izmene Zakona o porezu na dohodak građana, koje prepoznaju „novonastanjene obveznike“ kojima se u posebnim uslovima, osnovica za porez umanjuje za 70 odsto.

Podsticaji za zapošljavanje „novonastanjenih obveznika“, u stvari su olakšice za zapošljavanje povratnika i stranaca, a počeli su da se primenjuju od 1. marta ove godine.

U izmeni Zakona o porezu na dohodak građana navedeno je da se osnovica poreza na zarade umanjuje za 70 odsto, ukoliko poslodavac zasnuje radni odnos na radnom mestu za koje postoji potreba da lice ima posebno stručno obrazovanje i za kojim postoji potreba koja se ne može lako zadovoljiti na domaćem tržištu rada. Da bi poslodavac mogao da ostvari pravo plaćanja manjeg poreza i doprinosa za zapošljavanje povratnika, potrebno je da je takva osoba boravila u inostranstvu prethodne dve godine, te da ugovorena mesečna zarada bude veća od 217.656 dinara.

U slučaju zapošljavanja stranaca, zarada koju obezbeđuje poslodavac mora da bude takođe tri puta veća od prosečne plate u Srbiji (217.656 dinara), kako bi ostvario navedenu poresku olakšicu.

15. „Migranti su sinonim za nasilje – tvrde manipulativni naslovi medija“ – **Vanja Kolar i Iva Gajić** (27.10.2020)

Od kako je migrantska kriza uhvatila svoj puni zamah, a naročito tokom poslednjih nekoliko meseci, veliki broj medija u Srbiji grabi svaku priliku da sa što više senzacionalizma pišu o tome, neretko preuveličavajući, pa čak i etiketirajući celu jednu grupaciju ljudi, u ovom slučaju migrante, kao nasilnike, vandale, kriminalce i silovatelje.

Jasno je da naslovi igraju ključnu ulogu u medijskim napisima, međutim, pojedini portali su upravo naslove „podigli“ na takav nivo, da većinu tekstova nije ni potrebno pročitati jer sam naslov donosi već uprošćenu informaciju. I upravo oni utiču na rasuđivanje i stav javnog mnjenja koje je već dovoljno antimigrantski nastrojeno.

Tako je nedavno portal *Novosti* koji nije stidljiv po pitanju antimigrantskih tekstova, objavio vest sa naslovom “Migranti pale i pljačkaju: Ne nazire se rešenje problema za Srbe povratnike u FBiH oko Grahova i Petrovca”, a zatim i “Migranti uz povike nasrnuli na policajce: Sukob u kampu kod Bihaća”.

U istom tonu je portal *Alo* stavio naslov “Slučaj prijavljen policiji: migranti zapalili kuću, meštani u strahu”, dok je *Telegraf* kroz naslov doneo vest tako da većina sam tekst ne mora ni da pročita – “Novi incident sa migrantima: Maltretirali vozača autobusa, jer im je tražio karte”.

Jedan od posebno antimigrantskih naslova može se pročitati na sajtu *Srbija danas* koji kaže “Migranti sinonim za nasilje! Sevali noževi u Bosni, teško ranjen migrant iz Maroka!”

S obzirom na upitan nivo medijske pismenosti građana Srbije, ovakvi naslovi su dobra podloga za manipulaciju kako činjenicama, tako i stavom domicilnog stanovništva o migrantima, jer se u naslovima pominju generalno migranti, a činjenica je da nisu svi migranti nasilnici i kriminalci. U pitanju su izolovani slučajevi koji, sudeći po policijskim saopštenjima, brzo budu procesuirani.

Jelena Kleut, docentkinja na Odseku za medijske studije na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Novom Sadu, kaže za *VOICE* da naslovi imaju dvostruku ulogu.

„Oni sa jedne strane treba da privuku pažnju čitalaca, a sa druge strane oni su zapravo ključ za čitanje teksta. I onda kada razmišljamo o naslovima kao načinu da privuku čitaoce, vidimo da niz medija, posebno tabloidnih, ovlađuje nekakvim dominantnim predstavama o migrantskoj populaciji i zapravo poigrava sa onim što građani već misle da znaju o migrantima“, smatra Kleut.

S druge strane, dodaje ona, vidimo da takvi naslovi otvaraju jedno sasvim drugačije čitanje teksta.

„Čak i onda kada su recimo izbeglice ili migranti žrtve nasilja, kada se naslov postavi tako da su oni učesnici nasilja, onda čitalac misli ‘pa taj neko, možda je pretučen, možda je napadnut, ali sigurno je to zaslužio’. I takvim pisanjem mediji legitimizuju nasilje nad migrantima, oni ga normalizuju i u celini doprinose stvaranju negativne predstave o migrantima kao

grupi koja ugrožava većinsko stanovništvo u Srbiji ili u drugim zemljama“, objašnjava Jelena Kleut.

VOICE je kontaktirao MUP sa zahtevom za informacijom o tome koliko su od početka godine do danas krivičnih dela u Srbiji počinili migranti u odnosu na domicilno stanovništvo, međutim, do objavljivanja teksta te podatke nismo dobili.

Manipulacija naslovima u srpskim medijima je sve izraženija i veoma je opasna, jer stvara atmosferu linča, karakteriše jednu celu grupaciju kao nasilnike, a zahvaljujući njima, sveprisutan antimigrantski talas biva sve glasniji i glasniji.

16. „Antimigrantski portal iznosi neistine i kada se bavi fektčekingom“ – **Petar Alimpijević** (31.10.2020)

Promociju antimigrantske politike i nespretno baratanje činjenicama ponovo je demonstrirao portal *Newspanel.rs*. Ovoga puta *Newspanel* je zamenio uloge, odnosno, našao se u ulozi „fact-checkera“, u kojoj se nije najbolje snašao, te je nastavio biti laka meta portala koji se zaista bave proverom lažnih informacija.

Newspanel je pokušao da analizira dokumentarni film produkcije Brendon „Pushback i opasne igre“ koji je emitovan na televiziji *NI*, a u kojem je kontroverzni portal navodno pronašao nelogičnosti i pozvao se na međunarodno pravo. Prema *Newspanelu*, zemlja u koju migranti uđu nije dužna da im ponudi azil i ta ista zemlja ima pravo da ih „kazni“, što nije tačno.

„Šokantni film koji je sinoć emitovan na televiziji *NI* pod nazivom 'Pushback i opasne igre' iako nije naišao na pozitivne reakcije gledalaca, uspeo je da uvredi veliki broj građana Srbije“, navodi se u „fektčekerskoj analizi“ *Newspanela*.

Ne iznoseći nikakve dokaze da je film „uvredio veliki broj građana Srbije“ i da „nije naišao da pozitivne reakcije“, *Newspanel* se izgleda pozvao na vlastito rasuđivanje u ime građana Srbije.

Inače, ovaj dokumentarni film je objavljen i na Jutjub kanalu televizije *NI* i do sada je pregledan preko 18.000 puta. Pozitivno je ocenjen 267, a negativno 67 puta.

Dokumentarni film „Pushback i opasne igre“ govori o „pushbacku“, odnosno vraćanju migranata sa granice, neretko uz primenu prekomerne sile i protivzakonitog postupanja granične policije. O tome su u filmu svedočili migranti smešteni uglavnom u prihvatne centre u opštini Šid, a svoje mišljenje su dali i psiholozi, pravnici i drugi stručnjaci.

Pozivajući se na „međunarodno pravo“ *Newspanel* navodi da ovakvo postupanje granične policije nije protivzakonito i da „migranti koji uđu u zemlju koja nije prva bezbedna država u koju ulaze ima pravo da ih kazni kao i svaku drugu osobu koja je počinila krivično delo ilegalnog prelaska“. Portal navodi i da je „očita neistina“ da prema međunarodnom pravu svaka zemlja ima obavezu da migrantima ponudi azil.

Da navodi *Newspanela* nisu tačni, za *VOICE* je potvrdio pravnik Veljko Milić.

„Svaka izbeglica ima pravo da se izjasni da li želi azil i ako zatraži azil ima pravo da bude obavestena o svojim pravima i obavezama, te ima pravo na besplatnu pravnu pomoć i prevodioca“, navodi Milić.

Prema njegovim rečima, nije tačno ni da država može da kazni migranta koji uđe u zemlju koja nije prva bezbedna država, a to tako ne piše ni u Konvenciji o zaštiti migranata.

U filmu je svoje mišljenje o migrantskoj krizi dao i komesar za izbeglice Vladimir Cucić, čijim se navodima takođe pozabavio *Newspanel*. Portal smatra da je Cucić „napao“ Fejsbuk grupu „STOP naseljavanju migranata“, te da je „u stilu najgorih stereotipa administratore up-

oredio sa nacistima“.

Cucić, međutim, navodi da je 10 dana po proglašenju vanrednog stanja u Srbiji na Fejsbuku osnovana grupa "STOP naseljavanju migranata" na kojoj se „migranti predstavljaju kao opasnost i oni kojima navodno država obezbeđuje stanove i veća prava nego svojim građanima“.

Cucić u filmu podseća i na incident u Obrenovcu, kada je jedan član Levijatana „uleteo“ automobilom u prihvatni centar za migrante smešten u tom gradu, te dodaje „da pushback i ima neku svoju svrhu, ali da ne vidi svrhu ovakve mržnje“.

On navodi i pojedine „akcije“ samoprozvanih „narodnih patrola“, ali ni jednom ove grupacije ne naziva „nacistima“, niti ih sa njima poredi. Međutim, *Newspanel* se poigrao manipulacijom činjenicama, te je Cucićeve izjave preuveličao.

Kontroverzni portal *Newspanel* često neprofesionalno izveštava o migrantima, koristeći se lažnim informacijama i promocijom radikalne antimigrantske politike.

17. „Etičko izveštavanje o migrantima retkost u domaćim medijima“ – **Sanja Kosović i Divna Prusac** (02.11.2020)

U poslednjih nekoliko nedelja domaći mediji preplavljeni su mnoštvom senzacionalističkih naslova i vesti o brojnim, navodnim napadima od strane migranata. Samo u poslednje dve nedelje, bilo je preko 15 takvih vesti, a organizovan je i antimigrantski skup u glavnom gradu, kao odgovor na brojno „migrantsko nasilje“.

Pored mnoštva izjava građana o navodnim napadima od strane migranata, među tim vestima često su se nalazile i one koje nisu aktuelne, a koje čak i nisu iz naše zemlje. Slikoviti primer toga bila je vest o silovanju državljanke Avganistana sa posledicom neželjene trudnoće u prihvatnom centru u Šidu, koja u stvari datira iz 2018. godine.

U jednom od manipulativnih tekstova, gde se izveštava o napadima migranata, navedeno je i da je Srbija najmanje rasistička zemlja u Evropi, o čemu je *VOICE* već pisao.

Kodeks novinara Srbije jasno govori o značaju poštovanja prava pretpostavke nevinosti tj. dužnosti novinara da štite privatnosti i identitet i žrtve i počinioca krivičnog dela. Veliki broj medija u Srbiji se ipak oglašuje na ovakva uputstva kada je etičko izveštavanje u pitanju.

Oni migrante koji borave u Srbiji često optužuju za krivična dela za koja u datom momentu nije utvrđen počinitelj, čime se krši ne samo princip pretpostavke nevinosti već i zloupotrebljava verska, rasna i nacionalna pripadnost migranata kako bi se neosnovano „dokazala“ njihova krivica.

Novinarka portala *Magločistač*, Natalija Jakovljević godinama etički izveštava o migrantskoj krizi, položaju migranata u našoj državi i situacijama u kojima se oni nalaze. Ona za *VOICE* kaže da je dugačka lista medija koji objavljuju lažne vesti, šire dezinformacije i mržnju prema migrantima i izbeglicama, a da su ti portali najčešće neregistrovani i nepoznato je ko stoji iza njih.

„Većinu krađa, silovanja i nasilništva u toku jedne godine, a u odnosu na migrante, vrše građani Srbije što gotovo svakodnevno vidimo i u policijskim izveštajima, ali je jednostavnije imati nekog spoljnog neprijatelja koji može da se okrivi za sve što nam u životu smeta, a sada najviše smetaju migranti i to se zloupotrebljava kako politički tako i medijski“, kazala je Natalija Jakovljević za *VOICE*.

Ona navodi da to ni nisu mediji, već tabloidi, pa da je samim tim njihov cilj prikupljanje što više klikova, ali i dodvoravanje aktuelnom režimu. Samim tim što ti ljudi ne snose nikakve posledice, znači da država prećutno to i odobrava.

„Srbija je na početku migrantske krize bila humanija, ali sada sve više liči na susednu Mađarsku i na politiku koju promovise i vodi premijer Viktor Orban. Uvek je „dobro“ imati nekog neprijatelja, kako bi se skrenula pažnja sa gorućih problema u državi, pandemije koronavirusa, o načinima na koji se troši javni novac, pa se samim tim i migranti redovno zloupotrebljavaju u političke svrhe“, rekla je Jakovljević za *VOICE*.

Ona smatra da migranti, ali i građani Srbije, mogu da se zaštite jedino ukoliko država i

mediji rade svoj posao, što se može videti da nije slučaj.

„Kada desničarske organizacije i razne nacionalističke i druge stranke ne bi širile mržnju, kada tabloidi ne bi huškali stanovništvo protiv migranata, kada bi policija kažnjavala svakog ko napravi prekršaj, nebitno da li su u pitanju migranti ili građani Srbije, kada bi sudstvo bilo nezavisno od političkih pritisaka, onda bi i samo društvo u kom živimo bilo tolerantnije, humanije, a građani bi pokazivali više empatije prema ljudima u nesreći“, naglasila je Jakovljević za *VOICE*.

Čini se, ipak, da situacija eskalira, što pokazuje i protest održan pre nedelju dana u Beogradu na kom su se okupili aktivisti i građani desničarskih opredeljenja uzvikujući rečenice poput „Srbija Srbima“ i „Nema predaje“ i noseći transparente na kojima su ispisane četničke parole poput „S verom u Boga, sloboda ili smrt“, dok su vođe protesta naglašavali svoju nameru da „očiste svoja dvorišta“ aludirajući na čišćenje Srbije od migranata koje oni smatraju teroristima.

Pravnica iz Beogradskog centra za ljudska prava, *Jelena Ilić* kaže da smo svedoci stavova građanstva koji se često pogrešno formiraju samo iz razloga nedovoljne upućenosti i poznavanja određene teme, ali i selektivnog primanja informacija iz medija.

„Netrpeljivost potiče najpre iz razloga što su izvori informacija na osnovu kojih se formira mišljenje pojedinca često neformalni izvori, nezvanični mediji ili grupe na društvenim mrežama koje svojim širenjem lažnih vesti i proizvoljnih tumačenja migrantske krize bez pravnog utemeljenja i jasne statistike žele da izazovu netrpeljive stavove kod šire populacije“, rekla je Ilić za *VOICE*.

Po njenim rečima, migraciona politika Srbije nije dovoljno poznata građanima, a tema iz ove oblasti koje s vremena na vreme izazovu pažnju građana, kao što je ugovor sa Austrijom ili izgradnja žice, vrlo brzo se potisne iz glavnih medija bez jasnih i konkretnih obrazloženja nadležnih organa ili stručnih debata. Takođe, izmicanje migracionog toka iz ruku nadležnih organa je posebno vidljivo u manjim i pograničnim mestima što izaziva strah lokalnog stanovništva.

„Lažne vesti ne samo da se prelivaju u realnost i izazivaju revolt stanovništva nego prelaze i u opseg krivičnih dela kao što je izazivanje nacionalne, rasne i verske mržnje. Podsetimo se da su baš iz razloga ovakog izveštavanja, stanovnici gradova u Srbiji u kojima se nalaze prihvatni i azilni centri (Šid, Sombor, Obrenovac) tražili izmeštanje centara iz svojih mesta“, kazala je Jelena Ilić.

Dodala je da vesti koje se tiču izbeglica i migranata, kao marginalizovanih grupa u našem društvu, za sada ostaju van jurisdikcije kako REM-a, tako i onih koji prate poštovanje Kodeksa novinara Srbije. Takođe, mediji koji šire dezinformacije i povređuju dignitet ranjivih grupa koje borave na teritoriji Srbije, bilo da su srpski građani ili ne, nisu članovi Saveta za štampu, te samim tim nemaju čak ni moralnu obavezu da poštuju uputstva i opomene ovog samoregulatornog tela za medije.

Natalija Jakovljević navodi i da je naše društvo daleko od humanog pristupa ka migrantima i njihovom položaju i da se tek nekolicina organizacija civilnog sektora, medija i human-

itarnih organizacija bavi problemima sa kojima se migranti susreću u Srbiji na profesionalan i etički ispravan način.

Jelena Ilić upućuje da se proces razbijanja predrasuda i prihvatanja suživota različitih kultura najbolje razvija na lokalnom nivou i da takav primer treba da sledi i naša zemlja.

„Izbeglica može biti svako od nas, što su nas ratovi na Balkanu kontinuirano učili. Niko nije ovde zato što je to njegov izbor, već zato što ga je rat i težak život naterao na to – sa tim stavom treba krenuti u kreiranje bilo kog mišljenja“, zaključila je Ilić za *VOICE*.

18. „Fejsbuk grupa ‘Pokret STOP naseljavanju migranata’ rasadnik govora mržnje prema migrantima“ – **Mateja Agatonović i Iva Gajić** (08.11.2020)

U najpopularnijoj domaćoj antimigrantskoj Fejsbuk grupi „Pokret STOP naseljavanju migranata“ od polovine septembra do kraja oktobra članovi su postavili stotinak objava koje su se direktno ticale migranata a koje su u komentarima imale elemente govora mržnje i dehumanizacije te populacije u Srbiji i regionu.

Nedavno preimenovana grupa „Pokret STOP naseljavanju migranata“ nastala je 25. marta ove godine i trenutno broji preko 324.000 članova, a *VOICE* neretko upravo na ovoj grupi pronalazi lažne vesti o migrantima.

Iako administratori grupe (relativno) ažurno brišu komentare članova koji predstavljaju nedvosmislen govor mržnje i pozive na nasilje protiv tražioca azila, značajan broj reakcija, koje su protiv standarda same društvene mreže, često ostaju i nakon intervencije moderatora.

Među najdrastičnijim primerima koji su novinari *VOICE-a* zabeležili tokom ovog perioda, a koji su u velikom broju u međuvremenu izbrisani, ističu se direktni pozivi na ubijanje i proterivanje migranata. Omalovažavanje i stereotipizacija te populacije su na drugom mestu po učestalosti, a za njima slede osude i uvrede političke elite u Srbiji, koju članovi grupe često označavaju za „izdajnike“. Uvrede i optužbe uglavnom „prolaze“ bez intervencije administratora.

Manji broj objava tiče se poziva na antimigrantske proteste i slične direktne akcije, isповesti pojedinaca koji su navodno imali neprijatna iskustva sa migrantima, kao i „pozitivnih primera“ boraca protiv migranata.

Mržnja prema migrantima

Primeru radi, od 17. do 24 septembra, najmanje 35 odsto od preko 2.500 komentara korisnika, novinari *VOICE-a* su okarakterisali kao govor mržnje.

„Lepo ubiješ, zakopaš i kraj. On [migrant je] neregistrovan, a pošto ne postoji niko ga neće ni tražiti“, kaže jedan od članova grupe. „Samo u gasnu komoru, ili bacačem plamena i kost spržiti“, dodaje drugi.

Najveći broj gotovo sladostrasnih poziva na nasilje zabeležen je ispod objave vesti pod naslovom „Azilant silovao srpskog dečaka“. Sama vest datira iz 2016. godine i govori o slučaju koji se desio u Austriji, što se može uočiti klikom na link, ali korisnici na društvenim mrežama nisu obraćali pažnju na datume, već su to doživljavali kao aktuelnu vest.

Tako su se korisnici mahom bavili opisima šta počinocu treba uraditi – da ga treba živog zapaliti, da mu treba odrati kožu, nataći na kolac, kastrirati ili ga terati da guta delove svog tela.

Članovi grupe su ovim komentarima migrante često deklarirali kao „teroriste“ i „silovatelje“, neretko pozivajući građane Srbije da „ustanu protiv islamista“ i „uzmu motke i

palice“ te „pobiju“ migrante“.

Dehumanizacija migranata se često dešava i poređenjem sa životinjama, ali i diskvalifikacijama njihovog statusa, s obzirom na to da veliki broj korisnika osporava njihovo pravo na azil, često ih nazivajući „tzv. migrantima“.

„Kakve izbeglice, sve sami džihadisti, sve spremni da počnu da nas kolju... Pametni [su] Hrvati, pohvataju ih ubiju boga u njima i proteraju, kada ih optužuju da su ih mlatili oni negiraju i gotova stvar“, ocenjuje jedan od korisnika.

Često se govor mržnje u komentarima prikazuje i putem fotografija koje gotovo uvek sadrže poziv na akcije. Slikoviti primeri toga su: fotografija sa natpisom „probleme treba rešavati hitno, po mraku i sa bejzbol palicom“ ili eksplicitne fotografije vojnika sa puškama i/ili odrubljenim glavama u rukama.

Objava koja je u posmatranom periodu izazvala najviše pažnje imala je 431 komentar, a u pitanju je bila vest pod naslovom „Novinarka silovana u kampu dok je proveravala da li migranti stvarno napadaju žene“. Samim tim što je ova objava imala najveći broj komentara, u njoj je bilo i najviše govora mržnje.

Osim negativnih stavova prema migrantima, najviše negativnih kvalifikacija bilo je upućeno i ka navodnoj žrtvi, s obzirom na to da je veliki broj članova ocenjivao da ona „opet treba da bude silovana i da je to zaslužila“.

„Ah, to je sigurno neka levičarka, samo leftardima padaju takve stvari na pamet. Normalne žene imaju mozga i znaju kako bi završile“, „Treba, pa sad neka piše o migrantima“, „Neka se vrati još jedan krug, glupača“, neki su od komentara.

Bes usmeren na akciju protiv migranata

Ovaj primer ilustruje još jednu tendenciju korisnika, seksističke stavove usmerene prema ženama, ali i prema muškarcima. Ekipa *VOICE-a* uočila je i emocionalne reakcije pozivanjem na „muškost“ i „srpstvo“, koje bi trebalo da opravdaju i pozive na nasilje prema migrantima, često uz homofobne diskvalifikacije.

„Srpski muškarci su krivi što ovaj žvalavko dovlači migrante, a policija ne radi svoj posao“, ili „Sve što bi muško, svetli iznad Kosova! Mrak se nadvijo iznad zemlje Srbije! Braćo! Pogledajte iza tih zamagljenih nebesa i pronađite svetlost njihovu. Da zasija u vama snagom predaka vaših i časnih. Druge zemlje nemate“, neki su od primera.

Postoji određeni balans između „patrijarhalno“ obojenih komentara, koji takođe služe i da kritikuju narod koji „spava“, koji „dozvoljava da se ovo dešava“, sa onima upućenim nosiocima vlasti, predstavnicima institucija i civilnog sektora.

Često se i policija spominje u negativnom kontekstu, obično kada je ova grupa korisnika označava kao „kolaboracioniste“ koji „ne rade svoj posao“, ali je najveći broj njih ipak vezan za predsednika Srbije Aleksandra Vučića, kog u komentarima optužuju da je „uzeo pare“ od Evropske unije kako bi po Srbiji naseljavao migrante.

Nekolicina komentara sa elemetima govora mržnje bila je upućena i ka Beograđanima kao „najgorim Srbima“, a u momentima kada se govor mržnje usmeravao ka premijerki Ani Brnabić, najviše je bilo vređanja na osnovu njene seksualne orijentacije.

Objave koje sadrže najmanje primera govora mržnje tiču se poziva na antimigrantske proteste, ali i navođenje uzora, poput premijera Mađarske Viktora Orbana, poznatog po tvrdim stavovima protiv azilanata.

Širenje mržnje prema migrantima i na Instagramu

Iako su antimigrantske grupe već duže vreme rasprostranjene na Fejsbuku, njihova popularnost polako raste i na društvenoj mreži koja je raširenija među mladima – na Instagramu. Nazivi ovih profila veoma su slični onima na Fejsbuku, na primer „STOP naseljavanju migranata“, „Zaustavi naseljavanje migranata“ i „Stop migrantima“.

Kao i na grupama na Fejsbuku, i na ovim profilima većina komentara promoviše govor mržnje i poziva na nasilje prema migrantima. Dva najveća profila imaju oko 15.000 pratilaca, dok su svi ostali, barem za sada, znatno manje posećeni.

Antimigrantski profil sa najviše pratilaca na Instagramu je „Stop naseljavanju migranata“ koji je u poslednjih mesec dana dobio oko 7.000 novih pratilaca, te je od najviše 300 „sviđanja“ po objavi došla do 2.000 „sviđanja“ na popularnijim objavama.

Ujedno sa popularnošću profila, rastao je i broj zabeleženih primera govora mržnje. U opisima fotografija provlači se rečenica „Oni ni ne dolaze da bi se uklopili, nego da bi porobili“, a na storijima se objavljuje gde se, koliko migranata nalazi i u kom trenutku.

Na objavi koja je postavljena 16. oktobra administratori ovog profila rekli su da „problemi sa migrantima tek dolaze“ i da su to „upadi u kuće, silovanja i ubistva“, naglašavajući da policija „neće biti stalno na usluzi“, čime svesno ili nesvesno neosnovano šire paniku među korisnicima mreže.

19. „Linija u pesku - granica između slobode govora i govora mržnje na Internetu“ – **Igor Ispanović** (11.11.2020)

Sloboda govora na internetu je jedno od gorućih pitanja savremenog digitalnog doba, sveta u kom se na globalnoj mreži polako stapaju naša privatna i javna sfera. Međutim, druga strana medalje ovog univerzalnog prava – govor mržnje, postavio je pred državne institucije, tehnološke kompanije i građane nezahvalno pitanje ograničavanja ovog demokratskog postulata. Kompleksnost problema je oličena i u različitom pristupu američke i evropske prakse, a ono što brine stručnjake, ukoliko se jednom bude povukla (cenzorska) linija u pesku, jeste to ko će na kraju ostati isključen.

Na prvoj liniji udara kada je reč o upravljačkim i etičkim politikama digitalnih platformi se već duže vreme nalazi Fejsbuk, čiji se osnivač i vlasnik, Mark Zakerberg, zbog toga nekoliko puta i našao na „optuženičkoj“ klupi Kongresa Sjedinjenih Američkih Država. Između ostalog, preispitivale su se tolerancija i pasivnost ove kompanije u reagovanju na opskurni sadržaj, dezinformacije i govor mržnje koji se s lakoćom šire ovom internetskom društvenom mrežom.

Na ovoj platformi, kada je u pitanju Srbija, u poslednjih nekoliko meseci dominira antimigrantski diskurs. Jedna od najpopularnijih grupa tog tipa na domaćem netu je i „Pokret STOP Naseljavanju migranata“, koja trenutno broji više od 320.000 članova. U tekstu *VOICE-a* koji se bavio analizom komentara u ovoj grupi, navodi se da članovi često pozivaju na nasilje nad migrantima, uz pretnje „mecima“, „bejzbol palicama“ i „bacanjem u reku“, što u stopu prati diskriminatorni rečnik kroz koji oni bivaju izjednačeni sa teroristima ili se porede sa životinjama poput pacova. Uporedo s onlajn mržnjom, ideološko otelotvorenje antimigrantskog diskursa u fizičkom prostoru su tzv. „narodne patrole“, navodno samorganizovane grupe, pretežno muškaraca, koje su na sebe preuzele ulogu da „štite“ građane od „nadolazećeg zla“ u vidu izbeglica. Taj strah od „Drugog“ se hrani dezinformacijama i lažnim vestima koje se neprestano dele u sličnim onlajn grupama i medijima, a za nameru uglavnom imaju provociranje gnevniha reakcija članova i negovanje kulture neprestane i neposredne opasnosti koja vreba iza ćoška, spremna da uništi srpsko društvo.

Međutim, profesorka Smiljana Milinkov sa Filozofskog fakulteta u Novom Sadu smatra da, pored migranata, postoje i druge marginalizovane grupe koje su na meti mrziteljskog diskursa na digitalnim platformama.

„Kod nas je recimo najuočljivija mržnja na osnovu etničke pozadine (Albanci, Hrvati, Romi), zatim sledi LGBTIQ populacija, pa seksizam i mizoginija kao vid diskriminacije i govora mržnje prema ženama. Ta bezgraničnost i prostranstvo koje pruža internetska sfera se u nekim krugovima izgleda doživljava kao otvorenost da se govori ili radi šta god, pa i da se neko mrzi samo zbog ličnog svojstva. Često se zaboravlja da sloboda govora nije bezuslovna, već je jasno ograničena u smislu da doseže do one tačke dok se ne narušava sloboda, pravo ili život drugog“, objašnjava Milinkov.

Govor mržnje postoji kao pravni pojam i deo je zakona mnogih država, uključujući i Srbiju, i pod njime se prema definiciji Ujedinjenih nacija smatra „svaki oblik komunikacije i ponašanja, pismeni ili usmeni, koji koristi pežorativni i diskriminatorni jezik i/ili koji napada osobu ili grupu na osnovu nekog njenog ličnog svojstva“. Pored toga, u našoj zemlji postoji i

Tužilaštvo za visokotehnološki kriminal koje je nadležno za gonjenje učinilaca krivičnih dela putem interneta. Iako govor mržnje u sebi često sadrži elemente krivičnih dela, pravnik Veljko Milić tvrdi da se njegova štetnost i dalje ne shvata dovoljno ozbiljno.

„Govor mržnje na internetu se ne razlikuje od istog takvog govora na ulici, a često može biti i opasniji. Sada govor mržnje prema nekom pojedincu putem interneta može videti mnogo veći broj ljudi nego što bi to bio slučaj na ulici, pa su samim tim veće i štetne posledice. Kada je reč o procesuiranju ovih slučajeva, odgovorno Tužilaštvo je prilično efikasno, ali ono što ovde predstavlja problem jeste to što platforme, kao što su Fejsbuk ili Tviter, dozvoljavaju pravljenje lažnih profila i korišćenje pseudonima. Zbog toga je teško ući im u trag i pokrenuti odgovarajuće postupke“, izjavio je Milić.

Usled toga, neke evropske države počinju da usvajaju zakonske okvire kojima bi regulisale govor u onlajn prostoru. Prema rečima istraživača Bojana Perkova iz SHARE fondacije, pravni osnov za to se može pronaći upravo u međunarodnim konvencijama.

„Propisi poput NetzDG u Nemačkoj predstavljaju tendenciju država da izvrše pritisak na IT gigante, pre svega iz Kalifornije, u čijem su vlasništvu najpopularnije onlajn platforme kako bi više vodili računa o potencijalno štetnim sadržajima. Vrlo sličan zakon je u pripremi u Austriji. Međutim, jedan od problema je u tome što su najveće globalne platforme nastale u SAD, gde su ograničenja slobode govora na mnogo manjem nivou nego u Evropi, a platforme praktično izuzete od odgovornosti za sadržaj korisnika“, rekao je Perkov i pritom dodao da kompanije koje ih vode nisu baš voljne da se prilagođavaju propisima iz stranih jurisdikcija, naročito ako to utiče na njihov biznis model.

Upravo je uspostavljanje jasne granice između slobode govora i govora mržnje na internetu u središtu sučeljavanja dveju struja mišljenja. S jedne strane, informaciono-komunikaciona revolucija je doprinela demokratizaciji prava na slobodno izražavanje mišljenja i uspostavila globalnu platformu posredstvom kojih je mnogim marginalizovanim i drugim grupama omogućeno da se čuju i budu vidljive. Međutim, spuštanje praga za plasiranje sadržaja i stavova je, takođe, otvorilo širom vrata masovnoj proizvodnji dezinformacija, lažnih vesti i namernom manipulisanju ljudskih emocija putem izazivanja straha i besa. U tom smislu, značaj i ulogu koju digitalne platforme imaju za demokratsko društvo prepoznao je i Vrhovni sud Sjedinjenih Američkih Država u presudi iz 2017. godine, kada je označio internetske društvene mreže kao „mesto, u prostornom smislu, gde se sve češće i više razmenjuju pogledi i stavovi“ i koje polako preuzima primat u odnosu na trgove i ulice. Usled toga se „vruć krompir odgovornosti“ za rešavanje problema govora mržnje neprestano prebacuje iz ruku tehnoloških kompanija u ruke države, ali i korisnika.

Međutim, za profesorku Jelenu Kleut s Filozofskog fakulteta u Novom Sadu pitanje upravo i jeste u tome ko/šta i na osnovu čega odlučuje o tome šta će se plasirati, ukloniti ili dobiti na popularnosti.

„Iz ugla infrastrukture i i funkcionisanja platformi pojavljuju se neka nova pitanja i to je ono što je specifično. Recimo, ko odlučuje? Algoritam? Mark Zakerberg? Džek Dorsi? Zaposleni moderator? Novi Fejsbukov odbor? Iz procurelih pravila za moderiranje sadržaja na Fejsbuku, koje je objavio *Gardijan* pre tri godine, saznali smo da Fejsbuk sprečava negiranje holokausta samo u onim evropskim zemljama u kojima se i tužilaštva aktivno bave time.

Dakle, Fejsbukovi moderatori ništa nisu radili u onim zemljama u kojima postoje zakoni koji zabranjuju poricanje holokausta ili zabranjuju promovisanje fašističkih simbola, ali u kojima se za ta dela ne pokreću postupci," ispričala je Kleut.

Potencijalni razlog tome može da leži u činjenici da širenje „zapaljivih“ sadržaja i sadržaja koji izazivaju podele i reakcije pogoduje biznis modelu tih platformi, jer korisnike navodi da budu što aktivniji i angažovaniji, što kompanijama omogućava da kvantifikuju sve što oni rade, ne bi li imali što preciznije potrošačko-psihološke profile. Ipak, pritisak javnosti da se preduzme nešto konkretno povodom zastupljenosti i tolerisanja govora mržnje postao je još intenzivniji nakon masovnih pucnjava na Novom Zelandu, kada je napadač uživo prenosio snimak zločina na Fejsbuku, i u SAD, kada su pojedinci upadali u crkve i restorane nakon snažne izloženosti teorijama zavere na forumima poput 8chan.

U Srbiji se, s druge strane, ove godine dogodio upad automobilom u prihvatni centar u Obrenovcu u kom su bili smešteni migranti, a snimak ovog incidenta je napadač postavio na Fejsbuk. Potom, nedavno je i nekolicina osoba u Apatinu presretala taksije u kojima su se nalazile izbeglice. Na osnovu onoga što se može zaključiti iz dostupnih snimaka, jasno se primećuje upotreba identičnih antimigrantskih narativa i govora mržnje koji kruže na digitalnim platformama.

Usled toga, tehnološke kompanije, poput Tvitera i Fejsbuka, shvatile su da ne mogu više da ignorišu pitanje govora mržnje na svojim platformama i upustile se u nezahvalan posao označavanja i uklanjanja uznemiravajućeg sadržaja, a potom i naloga korisnika koji nastave da krše ustanovljena pravila. Međutim, zabrinjavajući je aspekt ove prakse to što se propisi često razlikuju u zavisnosti od IT giganta, a način na koji se oni primenjuju i tumače je proizvoljan, te se u nekim krugovima počinje govoriti o svojevrsnoj cenzuri. Istraživač Bojan Perkov iz SHARE fondacije napominje da, stoga, kompanije moraju da budu veoma obazrive jednom kada preuzmu na sebe ova ovlašćenja.

„U uslovima u kojima im se, od strane države ili javnosti, nameću, recimo, filteri za aploud sadržaja, kompanije će radije blokirati više nego što treba kako bi izbegle odgovornost u odnosu na državne organe. Pored toga, tzv. 'deplatformizacija', odnosno trajno suspendovanje naloga koji konstantno krše uslove korišćenja uglavnom ne dovodi do potpunog prekida deljenja problematičnog sadržaja na internetu jer uvek postoje druga mesta gde mogu da odu. Postoje čak i neke vrste alternativnih društvenih mreža nalik Tviteru, kao što su Gab ili Parler, koje okupljaju suspendovane 'otpadnike' i konzervativce“, objašnjava Perkov.

Takođe, kako skreće pažnju Smiljana Milinkov, potrebno je imati na umu i društveno-kulturološki kontekst u kom se rasuđuje o postojanju govora mržnje. Ona je rekla da, na primer, većini građana Belgije ili Francuske ne znači ništa kada se na stadionima ili nekim protestima skandira, a dalje šeruje različitim društvenim mrežama usklik „Nož, žica, Srebrenica“. Ipak, u našem društvu je to vrlo jasna poruka mržnje.

Međutim, iako im se u zapadnom mejnstrim diskursu to često pripisuje, globalni onlajn prostori, kao što su Tviter i Fejsbuk, nisu doveli do Arapskog proleća. U tom smislu, ni govor mržnje nije direktna posledica prodora informaciono-komunikacionih tehnologija u našu svakodnevicu. Digitalne platforme nisu jedini problem, podvukla je komunikološkinja Jelena Kleut.

„Na primer, pobeda Trampa 2016. godine je jednim delom posledica internetskih društvenih mreža, ali je posledica i niza drugih procesa u američkom društvu. Pojava antimigrantskih i antievropskih populističkih stranaka u Evropi delom se može objasniti mogućnostima koje su pružile digitalne platforme, ali i druge stvari su tu uticale – nefunkcionalnosti institucija, pad poverenja u tradicionalne stranke, rastuće društvene nejednakosti“, smatra Kleut.

Na pitanje šta nam je onda činiti ukoliko, s jedne strane, ne želimo da privatne kompanije regulišu našu slobodu govora, a, s druge, ne verujemo dovoljno državi da to propisno uradi umesto njih, ona je jednostavno odgovorila – da razgovaramo.

20. „Manipulativno izveštavanje o novinarima, NVO i institucijama koje pomažu migrantima“ – **Sanja Kosović, Divna Prusac i Petar Alimpijević** (27.11.2020)

U poslednjih nekoliko nedelja povećao se broj targetiranja organizacija civilnog društva, institucija i medija koji se bave migrantskim pitanjem. Takvi napadi dolazili su od strane tabloidnih portala koji često objavljuju tekstove koji ohrabruju mržnju i pozivaju na nasilje prema ovoj osetljivoj grupi.

Ove organizacije, mediji i institucije obeleženi su kao neprijateljski činilac društva jer navodno promovišu naseljavanje migranata sa Bliskog istoka i Afrike, pa se na mnogim ekstremističkim portalima može čitati kao o „stranim plaćenicima“.

Za organizacije civilnog društva se navodi „da su političke sprege društva“, dok za nezavisne medije kažu „da podležu cenzuri“. U tekstu na portalu *Vestidana.rs*, portal *VOICE* označen je kao „opskurni“, „ekstremno levičarski“ portal koji širi lažne vesti i zataškava zločine koji su navodno počinjeni od strane migranata. Novinari nezavisnih medija nazivaju se kvazi-novinarima i „cenzorima“, a komesar za izbeglice i migracije Vladimir Cucić je u grupi „STOP naseljavanju migranata“ poznat kao „kralj lažnih vesti“.

Nevladina organizacija „Žene u crnom“, koja često služi desno-orijentisanim grupacijama za proizvodnju lažnih vesti, nedavno je opet bila tema razgovora u grupi „STOP naseljavanju migranata“. U pomenutoj grupi, objavljena je fotografija koordinatorke organizacije sa opisom „Staša Zajović, sinonim za rečnik mržnje“. Na objavljenoj fotografiji, aktivisti „Žene u crnom“ drže transparent na kom piše „Stop rasizmu protiv izbeglica“. Na samoj fotografiji je prilepljen tekst „Žene u crnom u akciji gde poručuju migrantima da su Srbi rasistički narod“. U objavi je napisano da je Staša Zajović uvek protiv Srba, te da kada migrant vidi natpis da su Srbi rasisti, „sutra nekoga napadne“.

Iako na transparentima nije pisalo da su Srbi rasistički narod, već su transparenti bili apel protiv bilo kakvog vida rasizma, autori su ipak na grupi upitali zašto ova organizacija nije kažnjena za govor mržnje. Govor mržnje moguće je bilo uočiti u brojnim komentarima na toj objavi koja je imala preko 100 deljenja i više od 800 reakcija. Komentatori su, pored vređanja, pozivali na akciju da se aktivistkinje „izuju iz cipela“, „proteraju iz Srbije“, ili da im se „pokaže ko je rasista“ i slično.

Mirko Medenica iz organizacije „Žene u crnom“ za *VOICE* tvrdi da je mali broj organizacija i medija u Srbiji koji se temom migranata i migrantske krize bave na korektan način i koji imaju hrabrosti da jasno i glasno izraze svoj stav po tom pitanju. On dodaje da targetiranje „Žena u crnom“ postoji od kad postoji i sama organizacija, a da za to postoji dva razloga.

„Prvi razlog su jasni stavovi koje 'Žene u crnom' imaju od svog osnivanja: protiv rata, protiv fašizma i nacionalizma i uvek solidarno uz ugrožene, bilo da su to izbeglice iz Krajine po kampovima u Srbiji devedesetih, Romi koje izbacuju iz kuća, LGBTQ+ osobe, žene žrtve nasilja ili danas migranti. Drugi razlog je što 'Žene u crnom' ovakve stavove izražavaju beskompromisno i otvoreno i što su nažalost slični glasovi retki, jer i oni koji se slažu, ili iz straha ili iz prizemnijih razloga, 'da se ne zamere', ne usuđuju se da istupe javno“, rekao je Medenica.

Medenica je podsetio da su pre četiri godine ukazivali na nasilje koje srpska policija vrši nad migrantima i da su iste nedelje bili žrtve „propagandne mašinerije režima“.

„Od višednevnog blaćenja u *Informeru* i priča o ‘milionima evra koje smo dobili da radimo protiv Srbije’, do izjava tadašnjeg premijera Vučića i ministra policije Stefanovića. Sve ovo učinilo je da ‘Žene u crnom’ postanu sinonim za loše, što je za posledicu imalo i brojne fizičke napade, od kojih ni jedan do danas nije procesuiran“, kazao je Medenica.

On smatra da je jedan od razloga za ovakvu situaciju izostanak šire podrške, uz retke izuzetke, pa i da većina onih koji se smatraju „slobodnim, demokratskim“ delom javnosti, svesno bira da okrene glavu, kako ne bi bili povezani sa „zloglasnim“ „Ženama u crnom“. Upozorio je i da se većina pretnji i uvreda na račun „Žena u crnom“ odnosi na to što su u pitanju žene.

Jedna od organizacija o kojoj tabloidi i ksenofobični portali najčešće u negativnom kontekstu izveštavaju svakako je Komeserijat za избеглице. Iz Komeserijata su poručili da takvi portali njima u osnovi ne predstavljaju problem, uz napomenu da je veći problem što se na taj način širi strah koji se koristi za manipulaciju stanovništvom.

Stoga, nije retkost da pomenuti portali izvrću izjave predstavnika Komeserijata i na taj način kod javnosti formiraju negativne stavove o radu ove organizacije.

Na Fejsbuk grupi „STOP naseljavanju migranta“ komesaru Vladimiru Cuciću je i prećeno, nazivan je fašistom i „mrziteljem sopstvenog naroda“ i sličnim uvredama.

„Na tim, nazovi njuz portalima izjave iz Komesarijata se izvrću, izmišljaju, ponekad antidatiraju i stavljaju u drugi kontekst sa ciljem da se uruši kredibilitet institucije koja odgovorno brine o migrantima i upravlja procesom migracija koji se, bez prestanka, dešava kod nas i svuda oko nas“, stoji u izjavi Komesarijata za portal *VOICE*.

Iz Komesarijata su naveli da su izveštavanja pojedinih medija i rad određenih državnih institucija pomogli raskrinkavanju lažnih vesti o migrantima. Takvi su, navode, *Radio slobodna Evropa*, *FakeNews Tragač*, *Raskrikavanje* i drugi.

„Da li je sve ovo dovoljno? Nije. Potrebno je tačnim informacijama biti neprestano prisutan u javnosti, kao i kroz projekte, priloge, video materijale, dokumentarne filmove i sl. Pokazivati pravo lice migracija, bez ulepšavanja ali i bez širenja netačnih tvrdnji“, poručili su iz Komesarijata.

Mirko Medenica kaže da čitav režim koji čine vlast, crkva, parapolitičke organizacije, opozicija koja se zapravo ideološki ne razlikuje od vlasti – zajednički kreira atmosferu u kojoj se sada nalazimo.

„Umesto podrške, za koju nije potrebna neka posebna ideologija, već osnovna ljudskost, migranti se napadaju, od njih se prave mete, postaju predmet preko čijih leđa se ubiraju politički poeni. Ovakvo dehumanizovano društvo je ono u čemu sada živimo, i kao takvo je prirodni habitat za kriminal, korupciju, zarobljavanje države, zloupotrebe, eksploataciju ljudi“, rekao je Medenica za *VOICE*.

Medenica je zaključio da je biti solidaran sa migrantima mali korak ka rehumanizaciji, a da onima koji šire propagandu protiv migranata, nije cilj nekakva zaštita, već je njihov cilj „održavanje mraka u kome se nalazi srpsko društvo, jer im takav mrak prija“.

Na meti opskurnih portala neretko je i Visoki komesarijat Organizacije ujedinjenih nacija za izbeglice (UNHCR). Pomenuti tabloidi, čije lažne vesti često podležu dekonstrukciji na fekt-čeking portalima, osvrću se na navodno „lažne“ informacije koje plasiraju predstavnici ove organizacije. Insistira se i na tome da UNHCR „vodi kampanju lažnih vesti“.

U UNHCR su naveli da su zabrinuti zbog antimigrantske i ksenofobičke retorike koja je u porastu proteklih meseci.

„Daleko najveća posledica ovakve vrste javnog diskursa i stavova je kada oni prerastu u agresiju i fizičke napade na najugroženije, te kada izbeglice i oni kojima su potrebne bezbednost i međunarodna zaštita bivaju predstavljeni kao pretnja. Izbeglice i tražioci azila ne predstavljaju pretnju srpskom niti bilo kom drugom društvu“, rekli su u UNHCR-u i istakli da je uloga profesionalnih medija i novinara naročito bitna.

„Svi ksenofobični incidenti obično započinju kampanjama lažnih vesti usmerenim na neku od ugroženih grupa – u ovom slučaju na izbeglice i tražioce azila. Prema tome, uloga profesionalnih novinara i profesionalnih medija je ključna da bi se osiguralo da javnost bude upoznata sa činjenicama, odnosno da ljudi mogu formirati svoje stavove na osnovu činjenica, a ne lažnih vesti“, naglasili su iz UNHCR-a.

21. „Desničarski mimovi snažno oruđe ekstremista“ – **Sanja Kosović i Igor Išpanović** (05.12.2020)

Humor ne bi trebalo da podleže konvencijama i bude politički korektan. Međutim, komičan sadržaj u vidu popularnih „mimova“ na društvenim mrežama postao je suptilno sredstvo za širenje ekstremističkih ideja. Upakovani na zabavan način, ljudi usvajaju poruku koju oni prenose bez mnogo razmišljanja, te nastavljaju da ih dele, zbog čega takav sadržaj može potencijalno da postane snažno oruđe u rukama desničarskih grupa.

Mimovi su pretežno fotografije ili ilustracije humorističnog sadržaja, na koje se lepe različiti tekstovi, koji korisnici na društvenim mrežama dele. Oni predstavljaju svojevrsan simbolički izraz koji može da prenese snažnu, emocionalno obojenu poruku veoma brzo i upečatljivo.

Ipak, vrlo je važno na kakvo tle se baci iskra, odnosno kontekst u kom se upotrebi i razume jedan vic ili mim, pogotovo ako je taj kontekst podložan ideologiji ili određenom političkom diskursu. Pojedine grupe na digitalnim platformama, pre svega Fejsbuku, neguju izraženi antimigrantski narativ koji, između ostalog, uključuje i predstavljanje, odnosno ismevanje ove marginalizovane zajednice kroz ksenofobne i diskriminatorne sadržaje uobličene uz dozu humora. Učestalost tih grotesknih predstava izbeglica, kao i njihovo masovno širenje, utiče na to da takva slika tih ljudi postaje „nova normalnost“.

Kroz mimove kojima se cilja ova populacija, migranti koji praktikuju islam, na primer, bivaju predmet šale zbog toga što ne jedu svinjetinu, pa se jednostavnom montažom stavljaju u situacije koje uključuju i ove domaće životinje. Po rečima psihološkinje Bojane Bodrože, najčešće postaju popularni oni sadržaji koji potkrepljuju ustaljena uverenja o nekim grupama ili pojedincima. Po njenim rečima, te „šale“ su tek prvi korak u manifestaciji predrasuda.

„Ako se taj najbazičniji oblik predrasuda normalizuje, zapravo ste odškrinuli vrata da se krene korak dalje. Mi to danas vidimo na internetu, gde imamo primer brojnih, recimo desničarskih grupa, koje verovatno nisu jedine, kojima se kroz ‘humor’ stvara atmosfera u kojoj je u redu targetirati neku grupu ili pojedinca“, rekla je Bodroža za *VOICE*.

Korak dalje o kojem govori Bodroža su ekstremističke organizacije poput Levijatana i tzv. „narodnih patrola“ čija se agenda zasniva na kreiranju atmosfere straha od i besa prema drugom i drugačijem. Mali doprinos u stvaranju antagonističkog okruženja prema, u ovom slučaju migrantima, imaju upravo ti sadržaji, u koje spadaju i mimovi, gde se oni na naizgled komičan način porede se životinjama, pošasću ili teroristima.

Radijski voditelj, Daško Milinović za *VOICE* kaže da je sam fašizam, zasnovan na siledžijstvu. Kada te siledžije dobiju u ruke oružje poput interneta, oni ga nemilosrdno koriste za ugnjetavanje drugih pojedinaca i grupa.

„Čovek koji je upucao 50 ljudi u džamiji je upravo bio mimer, tog čoveka je proizvela ta mim kultura i odvela ga je u džamiju gde je pobio 50 ljudi. On je osetio da je to sledeći korak u njegovom dijalektičkom razvoju“, ukazuje Daško Milinović za *VOICE*.

Osim ovog slučaja, istaknuti primer preliivanja radikalnog ponašanja iz onlajn okružen-

ja foruma i virutelnih zajednica u stvarni svet jeste i upad naoružanog čoveka iz Sjedinjenih Američkih Država u piceriju zbog toga što je mislio, pod uticajem manipulativnog sadržaja kojem je bio izložen, da je taj lokal središte pedofilsko-satanističkog kulta. Kad god se ovakvi i slični incidenti dogode, pažnja javnosti u potrazi za odgovornima često bude usmerena ka platformama kao što su 4chan i Reddit, koje je, na primer, masovni ubica s Novog Zelanda kog pominje Milinović, koristio za širenje svog neofašističkog manifesta.

Međutim, prema sociologu Daliboru Petroviću ne smemo doći u situaciju da pobrkamo uzrok i posledicu.

„Ti ljudi se povezuju na internetu i forumima kao što su 4chan zato što im je to dostupno, ali nisu ti forumi ključni za nečiju radikalizaciju, te se tu često menjaju teze. Ipak, jednom kada se ljudi sličnih uverenja povežu na ovim mrežama i shvate da nisu jedini, uvek postoji opasnost od toga da će im se javiti i impuls da urade nešto. Naravno, mi sad možemo da kažemo da ukoliko ne bi bilo interneta, onda takvi ljudi ne bi imali sredstvo za povezivanje, ali se onda postavlja pitanje cene koju smo spremni za to i da platimo“, objašnjava Petrović i dodaje da se u srži ovih procesa radikalizacije nalazi jedan osećaj bespomoćnosti i pokušaj da se napravi neki smisao, što uvek može da se zloupotrebi.

Jedan od najčešćih načina na koje se „namame“ korisnici da učestvuju u naizgled bezopasnoj šali jeste i intezivna upotreba ironije kojima humoristični sadržaji ovog tipa odišu. Istaknuti član pro-desničarske internetske scene u SAD-u, Endru Anglin, u svom „vodiču za početnike“ naglašava da su upravo ironija i mimovi ono što omogućava njihovim nacionalističkim i šovinističkim idejama da izađu van tih zatvorenih krugova i šire se globalnom mrežom.

U tom smislu, radijski voditelj Daško Milinović kaže da ni u jednom momentu nismo „došli do alt-desnice“, već da je zapravo internet onaj sastojak koji stare desničare pretvara u „alt-desnicu“.

„Kada se na stari fašizam, onaj opskurni iz podzemlja, nakalemi poznavanje internet tehnologija, dobija se ta škola Stiva Benona, američke savremene internet scene, gde se fašisti regrutuju iz redova tih ljudi. Onda su od tog celog incelskog, antifeminističkog pokreta napravili ideologiju. Tako nastaje taj 'maltrećarski' internet žanr, zvani desničarski mim“, navodi on.

Organizacija „C4ADS“ je 2016. godine objavila izveštaj o trendu govora mržnje ka Rohindžama u Mjanmaru. Analizirajući Fejsbuk stranice, ali i profile političara te zemlje, došli su do zaključka da je u toku bila kampanja mržnje koja je aktivno dehumanizovala muslimane u toj zemlji. Antiislamske ilustracije i mimovi bili su viralni u Mjanmaru na društvenim mrežama i aplikacijama za četovanje. Takvi narativi su najčešće predstavljali islamske Rohindže kao pretnju. Mada je većina tih informacija bila ili lažna ili izvučena iz konteksta, veliki deo medijski nepismenog stanovništva u Mjanmaru ih je doživljavao kao istinite. Kasnije je ipak, u raznim studijama, pokazano da je državna medijska publikacija aktivno proizvodila antirohindžski sadržaj, pa je na taj način direktno uticala na nasilne narative koji kruže društvenim mrežama.

Komentarišući slučaj Rohindža, psihološkinja Bojana Bodroža kaže da su na taj način

oni bili dehumanizovani i targetirani kao neko protiv koga je, ne samo okej šaliti se, nego je „okej“ otići i korak dalje.

Kao i u Mjanmaru, sličan obrazac onlajn ponašanja se može primetiti i u Srbiji kada su u pitanju manjinske grupe i ekstremističke organizacije.

22. „Izmišljene izjave komesara Cucića u režiji tabloidnog portala“ - **Petar Alimpijević** (05.12.2020)

Tabloidni portal *Newswire* plagirajući tekst portala *Radio Slobodna Evropa* „Polijsko ‘disciplinovanje’ migranata u Srbiji“ izmislio je izjave komesara za izbeglice Vladimira Cucića. Na taj način je *Newswire* lažirao, pored ostalog, Cucićevu izjavu kako „Srbija neće prestati da prima migrante“, što nisu reči komesara iz teksta RSE.

RSE se u pomenutom tekstu od 3. decembra bavio, između ostalog, sve češćim akcijama „hvatanja“ ilegalnih migranata u Srbiji. U plagiranom tekstu portala *Newswire* objavljenog nedelju dana kasnije pod nazivom „CUCIĆ: Bože sačuvaj, ne pada nam napamet! SRBIJA NEĆE PRESTATI DA PRIMA MIGRANTE...“ stoji njegova navodna izjava da „akcija MUP-a neće promeniti ništa, a Srbija se čvrsto drži politike otvorenih granica“.

Tačno je da je Cucić za RSE rekao da je Komeserijat za izbeglice bio „jednim dobrim delom inicijator“ pomenutih akcija, ali i da to ne znači zaokret u politici Srbije prema migrantima već da je reč o aktivnostima koje se inače sprovode u ovo doba godine. *Newswire* je te Cucićeve reči drugačije protumačio i lažirao ih sa očiglednim ciljem da Komesara za izbeglice još jednom u negativnom svetlu predstavi javnosti.

RSE se bavio i potencijalnim „zaokretom“ srpske politike prema migrantima. Tako RSE u svom tekstu pominje i nekoliko izjava ministra unutrašnjih poslova Aleksandra Vulina u kojima govori o zaštiti domaćeg stanovništva od migranata naglašavajući da „to nije njegova prva izjava koja ukazuje na zaoštavanje kursa prema migrantima u Srbiji“. Sa tim u vezi *Newswire* je naveo „da to nije njegova prva izjava koja ukazuje da će zbog opasnosti od pada rejtinga SNS doći do zaoštavanja kursa prema migrantima u Srbiji“.

Ostatak teksta *Newswire* je u potpunosti plagirao, izostavljajući određene delove teksta, između ostalog i celinu koja se bavi porastom mržnje domaćeg stanovništva prema migrantima.

23. „Monitoring Fejsbuk grupe „Pokret STOP naseljavanju migranata“: Pohvale Orbanu, odbojnost prema Vučiću“ – **Iva Gajić** (11.12.2020)

Monitoring popularne domaće Fejsbuk grupe „Pokret STOP naseljavanju migranata“ i analiza komentara ispod objava u novembru mesecu, ukazuju na sve veću odbojnost usmerenu ka vlasti Srbije, ali i konstantnu mržnju prema migrantima.

U najpopularnijoj domaćoj antimigrantskoj Fejsbuk grupi „Pokret STOP naseljavanju migranata“ tokom meseca novembra članovi su postavili pedesetak objava koje su se direktno ticale migranata, a ispod kojih se neretko mogao uočiti govor mržnje.

Ono što se znatno promenilo od prethodnog monitoringa jeste količina objava koje se tiču isključivo migranata – broj ovakvih postova smanjio se za 50 odsto. Samim tim i broj komentara koji su usmereni samo na migrante je opao, ali je širenje mržnje prema njima i dalje prisutno u objavama ove grupe. S druge strane, sve češće se mogu primetiti komentari upućeni vlasti i kriznom štabu, u kome se govor mržnje usmerava na njih.

Iako administratori grupe brišu komentare članova koji predstavljaju nedvosmislen govor mržnje i pozive na nasilje protiv migranata, novinari *VOICE-a* naišli su na značajan broj komentara u kojima je iskazivanje mržnje više nego očigledno. Neki od najdrastičnijih primera jesu komentari u kojima se preti smrću, a nešto češći su oni u kojima se naglašava da je neophodno proterati migrante iz države.

Na mnogim objavama koje se tiču migranata broj reakcija je više hiljada, dok se broj komentara uglavnom kreće do nekoliko stotina. Primer izuzetka jeste vest koja je objavljena 18. novembra u kojoj je rečeno da je ministarka Darija Kisić Tepavčević izjavila da migranti ostaju u Srbiji i da im treba pomoći. Ta objava dostigla je čak 2.400 komentara, koji su uglavnom bili upućeni na račun Tepavčevićeve, nazivajući je pogrdnim imenima. Istog dana je objavljena vest da je Darija Kisić Tepavčević izjavila da je izdato 55 hiljada radnih dozvola za migrante. Ova objava ima nešto više od dve hiljade komentara, koji su takođe uglavnom upućeni Tepavčevićevoj.

Dan kasnije objavljen je video na kom pojedinci iz „narodnih patrola“ presreću taksistu koji prevozi migrante. Ispod videa su uglavnom pisane prozivke na račun taksista, i to da su „prodane duše kupljene za šaku eura“.

U narednom periodu najviše govora mržnje bilo je moguće uočiti ispod vesti „Hrvatski policajci tuku i bičuju migrante“. Sama objava imala je mahom pozitivne reakcije, preko 600 reakcija sa srcem ili „care“ reakcije. Komentari su uglavnom bili pozitivni, a komentatori su najčešće pisali „Samo udri!“, „Tako to radi prava policija“, „To i kod nas treba da rade“, „Ma jok treba kafu da im naprave“, i slično. Najveći broj komentara ispod ove objave čine gifovi aplauza ili ponosa.

Druga objava sa najviše komentara sa fotografijom Ljiljane Malešić, pretežno je imala govor mržnje usmeren ka SNS-u, ali poneki i ka migrantima. Komentari su mahom bili usmereni ka fizičkom izgledu SNS poslanice, a bilo je i poziva na akciju protiv nje. Glasili su uglavnom: „Pošto si mnogo ružna pa računaj da te smane neki emigrant“, „Izgleda da tebe neće ni migranti“, „Dovedi ih kod sebe pa da se izivljavaju nad tvojom porodicom“, „Eliminisati

karakondžulu da ne priča više nikad ništa" i slično.

Na ostalim objavama govor mržnje je pretežno bio usmeren ka migrantima, nazivajući ih teroristima, manijacima, ali i napominjujući kako je i Srbija nekada bilo „ratno područje“ pa muškarci nisu bežali poput njih. Na objavi pod nazivom „Orban: Recite lopovu Sorošu da nas nikad neće naterati da primamo migrante“, komentatori su mahom hvalili Viktora Orbana i navodili kako on treba da vodi celu Evropu. U tim komentarima najviše je govora mržnje bilo usmereno ka Aleksandru Vučiću. Takođe, pored Orbana, u komentarima je najviše bio hvaljen i Tramp, a u objavi gde se on pominjao najviše govora mržnje bilo je usmereno ka demokratama i Bajdenu, gde je on poistovećivan sa đavolom.

U poslednjoj nedelji novembra pojavile su se i ankete sa pitanjima kao što su „Šta vas najviše brine o migracijama“ i „Da li Srbija donira migrantima novac“. Drugo pitanje često se provlači kroz komentare u mnogim objavama u ovoj grupi, sa nagađanjem koja svota novca je u pitanju. U komentaru ispod jedne od objava koje su novinari *VOICE-a* analizirali napisano je da su vrhovni čelnici Srbije Aleksandar Vučić i Ana Brnabić za svakog migranta uzeli po 2.750 evra.

U komentarima često dominira osećaj zgražavanja nad pasivnošću sugrađana zato što su navodno dozvolili da se ovakava zlodela čine u Srbiji, te se upućuje svojevrsni prekor sebi, ali i drugima, vodeći se logikom „kakav narod, takva i država“. S namerom da se ilustruje koliko je narod nisko pao, često se prizivaju slavna prošlost i junački preci (najčešće iz perioda Prvog svetskog rata) kako bi se istakao jaz u rodoljublju i patriotizmu savremenika i onih koji su se borili protiv zlih sila pre njih. Jedna od glavnih tačaka oko kojih kruže komentari jeste pitanje „kako niko ne vidi šta se dešava?“. Ono što često sledi iz toga, ako već drugi, mediji ili država ne reaguju, jeste da je u pitanju klasičan slučaj zataškavanja, zato što iza toga sigurno stoje neki moćnici koji imaju neki interes i koji su, da bi to ostvarili, potplatili određene ljude (uglavnom Vučića) da sprovede njihov plan u delo na štetu potlačenog naroda kojima osnovna prava bivaju uskraćena.

Pozivi na nasilje su neizbežni, gde se posebno ističe fotografija pištolja s natpisom – „čist račun, duga devetka“. Uporedo s njima idu i pozivi na ujedinjenje i slogu naroda kako bi se spremno i organizovano suočili s postojećom pretnjom, prvo u vidu migranata, a potom i Vučića. Neki od primera nasilja jesu komentari poput: „Lovicemo ih vrlo brzo....postavljacemo im tzv mamce devojke....vrlo brzo kreće akcija“, „Migrante i Vucica zajedno iz srbije treba ispratiti zajedno,doveo migrante danam rade sta hoce na nasoj dedovini to nema nigde vremeje da ustanu ratni veterani i mi zajedno sa njima da ocistimo olos“, „Samo kada ga vidis odmah mu odseci glavu i u kontenjer !!!!!!!!!“, „Ali biće naše. samo ne smem da ti napišem kako ćemo ga vratiti. Kažu da je kažnjivo po nekom neoliberalnom zakonu“, i slično.

Kroz monitoring grupe „Pokret STOP naseljavanju migranata“ mogla se primetiti velika upotreba sarkazma u komentarima, koji na suptilan način prikriva samo značenje napisanih reči. Neki od primera sarkazma jesu: „E bas tuga do neba boze me oprosti“ i „Oči mi zasuziše od žalosti“. U novembru bilo je i perioda kada grupa „Pokret STOP naseljavanju migranata“ nije bila previše aktivna, odnosno nisu objavljivani novi sadržaji, ali su ranije postavljene objave nastavile da prikupljaju veliki broj komentara i reakcija.

Fejsbuk grupa “Pokret STOP naseljavanju migranata“ nastala je 25. marta ove godine i

trenutno broji oko 323.5 hiljada članova, a novinari *VOICE-a* neretko upravo na ovoj grupi pronalaze lažne vesti o migrantima. Broj pratilaca ove grupe smanjio se malo u odnosu na oktobar, kada je bilo 324 hiljade članova.

Širenje mržnje prema migrantima i na Instagramu

Kao i na grupama na Fejsbuku, i na Instagram profilima većina komentara promoviše govor mržnje i poziva na nasilje prema migrantima. Najveći profil koji se zove „STOP naseljavanju migranata“ broji 18.8 hiljada pratilaca, što je za 2.8 hiljade pratilaca više nego na kraju oktobra.

Tokom poslednjih mesec dana objavljeno je nešto više od 60 novih postova na ovom Instagram profilu, svakodnevno praćeni Instagram storijima. U prethodnih mesec dana najpopularnija objava ima preko tri hiljade sviđanja. Ova stranica ima i rezervni profil koji broji nešto više od hiljadu pratilaca.

Ono što se često može primetiti na Instagram profilu, ali i na Fejsbuk grupi, jeste naglašavanje da među migrantima ima mnogo više muškaraca nego žena i dece, te da to znači da su migranti zapravo „vojska, namerno poslata da zavadi Hrišćanski svet“.

24. „Građani gube poverenje u novinarsku profesiju, društvene mreže izvor informisanja“ – **Sanja Kosović i Igor Išpanović** (24.12.2020)

Istraživanje pod nazivom „Informisanje u digitalnom okruženju“ sprovedeno od strane istraživača Fakulteta političkih nauka i *BBC na srpskom*, pokazalo je da je opšte poverenje u vesti izrazito nisko. Istraživanje je pokazalo da je mobilni telefon glavni uređaj putem kojeg ljudi dolaze do informacija, a Fejsbuk najkorišćenija mreža među svim generacijama, koju 77% ispitanika koristi, između ostalog, i za informisanje.

Grupa „STOP naseljavanju migranata“ u vreme pisanja ovog teksta broji preko 320 hiljada članova i jednom delu populacije ona služi kao primarni izvor informisanja u vezi sa migrantima, ali i o drugim društveno-političkim temama. Mada je u samoj grupi moguće naći mnoštvo dezinformacija i govora mržnje, sadržaj koji administratori postavljaju i dalje aktivno formira mišljenje jednom delu populacije o značajnim pitanjima.

Po rečima novinarkе *BBC na srpskom* Lazare Marinković, stanovnici Srbije se ne razlikuju mnogo od ljudi iz drugih zemalja kada je reč o čitanju i prenošenju „vesti“ i dezinformacija o migrantima i izbeglicama preko alternativnih izvora.

„Društvene mreže su jako pogodan teren za manipulacije i sejanje straha kroz netačne i nedokazane tvrdnje, na primer da ‘ISIS koljači’ dolaze da se nasele ‘u prazna srpska sela’, da dobijaju novac od države dok naš narod gladuje, da migranti u Srbiji imaju veća prava nego Srbi i slično”, kaže Lazara Marinković za *VOICE*.

Ona napominje da deluje da postoji manjak jasne i otvorene komunikacije nadležnih državnih organa o različitim pitanjima koje se tiču migracija. Po njenim rečima, to otvara prostor za manipulacije koje se zasnivaju na predrasudama i bazičnim emocijama, a to je najčešće izazivanje straha, a samim tim i širenje netrpeljivosti i mržnje.

„Na primer: koliko izbeglica i migranata se uopšte prijavljuje da traži azil u Srbiji, kako se finansira boravak ljudi u prihvatnim centrima i kampovima – iz budžeta Srbije ili stranim donacijama; koje je bilateralne i međunarodne sporazume Srbija potpisala za drugim zemljama EU, a koje se odnose na readmisiju i deportaciju i tako dalje“, navodi Lazara Marinković.

Marinković ističe da tema migracija nije izuzetak, već da možemo da pretpostavimo da je poverenje u vlast, zvanične institucije i zvanične izvore kod jednog dela populacije poljuljano – koja god tema bila u pitanju.

Jedna od autorki istraživanja „Informisanje u digitalnom okruženju“, komunikološkinja Danka Ninković-Slavnić kaže da ljudi u velikoj meri gube poverenje u novinarsku profesiju.

„Smatram da ta profesija tokom prethodnih godina nije uspela da uspostavi sopstvenu autonomiju, da izgradi imidž autonomne profesije. Naravno, tu postoje ekonomske i političke sprege, ali i drugi izazovi, poput digitalne transformacije. Mislim da novinarstvo kao profesija i dalje nije uspelo da se oslobodi nasleđa koje vuče iz perioda kada je bilo u službi režima, da se odmakne od toga i bude profesija u službi javnosti“, ocenila je Danka Ninković-Slavnić za *VOICE*.

Ona dodaje da ljude najviše brine to što političari iznose neistine, što u nekoj meri dalje utiče i na medije, jer je poverenje u medije povezano i s poverenjem u državne i političke institucije.

„Postoji osećaj kod ljudi da javne ličnosti više ne osećaju odgovornost za javno izgovorenu reč, a mediji se onda percipiraju kao puki prenosioci toga, bez ikakve kritičke interpretacije izrečenog, provere i preispitivanja“, smatra Ninković-Slavnić.

Ona isitče da mi nemamo problem s pluralizmom, već paralelizmom medija, jer ne postoji prostor za debatu i dijalog gde bi različita stanovišta mogla da se sučelje, gde mogu da budu argumentovana i razlagana.

„To je ta funkcija javnog servisa koja nama fali, a koja je gotovo pa nepostojeća. Ovako, ljudi će ići ka tome da budu informisani u onoj meri u kojoj misle da im je dovoljno, a većina će se držati svojih navika i poznatih interpretacija“, dodaje Danka Ninković-Slavnić.

Urednik *Vojvođanskog istraživačko-analitičkog centra* i profesor sa Odseka za medijske studije na Filozofskom fakultetu Dinko Gruhonjić kaže da je prva asocijacija na reč „novinar“ – lažov.

„Jedan od zadataka jeste kontinuirano obrazovanje kada je reč o medijskoj pismenosti. U ovim vremenima to je i važnije, jer ljudi postaju konzumenti informacija u digitalnom okruženju, a veoma retko imaju bazično znanje o tome da razlikuju kredibilne od nekredibilnih medija, a medijska pismenost je tesno povezana s javnim mnjenjem“, rekao je Gruhonjić za *VOICE*.

On dodaje da će fejk-njuz uvek biti čitaniji. Po njegovim rečima, iako je koristan za medijske radnike i za one koji žele da provere neku informaciju, šira publika, ipak, ne čita fekt-čeking.

„Ta priča s lažnim vestima i fekt-čekingom liči na onu staru priču o tome šta je lažna informacija, a šta je demanti. Kad neko plasira laž u medijima, a potom ti želiš to demantuješ, ta laž je poput onog jastuka punog perja koji je neko prosuo s vrha zgrade, dok je demanti u tom slučaju naš pokušaj da to perje skupimo – to je Sizifov posao“, napominje Gruhonjić.

Međutim, asistent-istraživač iz Novosadske novinarske škole Marko Apostolović kaže da je poslednjih godina uočljivo da se sve više ljudi oslanja na organizacije koje se bave fekt-čekingom i da se mnogi sad već sami sete da pošalju sumnjivu vest *FakeNews Tragaču*, ukoliko smatraju da je ona lažna ili delimično netačna.

„Ipak, velik problem i dalje postoji. Mnogi zaglave u ‘informacionom mehuri’ zato što na taj način mogu da vide samo jednu perspektivu određene situacije i često ne mogu na kvalitetan način da sagledaju određeni fenomen u društvu. To dovodi do dalje polarizacije javnosti, pogotovo kada su u pitanju teme od javnog interesa“, kazao je Apostolović za *VOICE*.

Dodaje i da su mnoge ankete pokazale da mladima portali nisu primarni izvor informacija, već društvene mreže, što, po njegovim rečima, opet dublje zakopava problem.

Istraživački izveštaj o stavovima prema migrantima i izbeglicama u Srbiji pokazao je da više od 58 odsto građana smatra da se sa povećanjem broja migranata u zemlji povećava i stopa kriminala, a nešto više od trećine vidi migrante kao pretnju po srpsku kulturu, običaje i vrednosti. Da su izbeglice koje dolaze u Srbiju zapravo vojnici ISIS-a i drugih terorističkih organizacija, smatra više od 40 odsto građana.

Novinarka BBC na srpskom, Lazara Marinković, rekla je za *VOICE* da oni koji nisu dobro upućeni u to koliko migranata i izbeglica boravi u Srbiji, koliko njih ostaje a koliko ide dalje i šta se sve dešava sa njima, lako može da potpadne pod uticaj onoga što vidi na društvenim mrežama.

„Kada se radi o emotivnim temama, ljudi su skloni da veruju više nekome koga poznaju ili sa kim dele stavove na društvenim mrežama. Tako sve više ljudi veruje u narativ o navodnom masovnom ‘naseljavanju migranata u Srbiju’, iako svi podaci o broju podnetih i odobrenih zahteva za azil u Srbiji, kao i broj ljudi koji dolazi, odlazi i zadržava se u Srbiji jasno ukazuje da ogromna većina migranata i izbeglica ne želi da ostane u našoj zemlji“, navela je ona.

Dodaje da su mediji ranije ipak drugačije izveštavali o ovoj temi. Po njenim rečima, kada je pre koju godinu kroz Srbiju i Balkanskom rutom prošlo oko milion ljudi, čini se da su se domaći i strani mediji mnogo više bavili ovim pitanjem iz humanijeg ugla, sa više interesovanja i empatije nego što to čine sada.

„Danas se sve manje pominju reči ‘izbeglice’ i ‘tražioci azila’, dok dominira termin ‘migranti’, koji vremenom dobija sve negativniju konotaciju i na neki način dehumanizuje ove ljude”, zaključuje Lazara Marinković.

25. „MUP ne izdaje potvrde da je Srbija zemlja prvog ulaska za migrante“ – **Mateja Agatonović** (29.12.2020)

Politička organizacija „Dosta je bilo“ objavila je da su u period od januara 2016. do decembra 2019. godine 40.349 osobe izrazile nameru da podnesu zahtev za azil u Srbiji. Kako navode u MUP-u Srbije, u tom periodu odobreno je 114 zahteva za azil.

„Dosta je bilo“ je u istom saopštenju naveo da MUP Srbije još uvek nije odgovorio na pitanje koliko migranata je u Srbiji „izrazilo nameru da traži azil u drugim državama“, kao što su Nemačka, Austrija itd.

„Podsećamo da je Ministar unutrašnjih poslova još 2017. godine kazao da je broj migranata kojima je Republika Srbija izdala potvrdu o njihovoj nameri da traže azil u Nemačkoj, Austriji i drugim zemljama EU bio oko 617.000. Nezvanične informacije su da je do danas taj broj premašio milion. Ova potvrda je važna zato što se na osnovu nje Srbija deklarirala kao ‘zemlja prvog ulaska’ tako da će u slučaju vraćanja migranata iz Nemačke i Austrije oni biti vraćeni u Srbiju“, tvrde u DJB.

Ta politička organizacija takođe navodi da je Srbija potpisala sporazume sa Nemačkom i Austrijom o vraćanju migranata u Srbiju „koji se kriju od javnosti“.

„Srbija je jedina zemlja na Balkanskoj ruti migranata koja je pristala da izdaje ovakve potvrde. Ovo je jedan od razloga zašto Berlin, a samim tim i EU, u potpunosti podržavaju vlast u Srbiji i kažu da ‘Srbija ide u dobrom pravcu’“, smatraju u DJB-u.

U međuvremenu je ovo saopštenje prenela novinska agencija *Beta*, a nakon toga i više medija koji koriste njihov dnevni servis. Ovo nije prvi put da predstavnici „Dosta je bilo“ barataju brojem od million migranata koje će bogatije države zapada navodno naseliti u Srbiju, uz tvrdnje da resorno ministarstvo „krije“ podatke o tome.

Sagovornici *VOICE-a* navode da jedino što predstavlja delimičnu istinu u ovom saopštenju jeste broj osoba koje su „izrazile nameru da podnesu zahtev za azil“, ali navode da se DJB koristi nepravilnim nazivom postupka registracije migranata.

Programski direktor za Balkan organizacije „Save the Children“ Bogdan Krasić navodi da se potvrde o nameri za traženje azila ne izdaju, odnosno da ne postoje, kao i da one ne bi imale nikakvog pravnog efekta čak i da postoje. Prema njegovim rečima, u postupku traženja azila u Srbiji postoji faza registracije, kada osoba izražava nameru da traži azil, prilikom čega dobija potvrdu kojom se upućuje na neki od centara za azil u roku od tri dana.

„Samom potvrdom o registraciji se ne otpočinje postupak dobijanja azila. Po našem zakonu, postupak počinje podnošenjem zahteva (za azil). To praktično znači da je znatno veći broj potvrda (o nameri) od broja osoba koje su kasnije podnele zahtev. Po statistici, većina ljudi ga izrazi bez iskrene namere da azil zatraži u Srbiji, kako bi na neki način regulisali svoj boravak u Srbiji. (Kada izraze nameru) u mogućnosti su da budu u hotelu ili sličnom smeštaju. To nije pravni status, ali im daje određena prava. Najveći broj njih nema nameru da ostaje u Srbiji“, kazao je Krasić.

Kao primer navodi da je prošle godine bilo 12.937 takvih registracija, a da je podneto svega 174 zahteva. Dodaje da je od 78 zahteva iz ranijih godina 16 ili odbačeno ili odbijeno. Napominje i da su u te brojeve uključeni građani država koje nemaju veze sa migranatskom rutom, kao što su Rusi, Kubanci ili Ukrajinci.

Prema Krasićevim rečima, može se kazati da trenutno u Srbiji boravi oko 150 ljudi koji su zapravo dobili azil. Navode da su migranti MUP-u prijavljivali da će tražiti azil državama Evropske unije, Krasić ocenjuje kao delimično tačne, s obzirom na to da se takvo pitanje postavlja u sklopu ankete, koja obuhvata sva pitanja vezana za status, da bi proverili da li je ta osoba iskrena u nameri da zatraži azil upravo u Srbiji.

„(To pitanje) se postavlja u sklopu ankete koja obuhvata i pitanja o zdravstvenom stanju, da li su već negde tražili azil, kako bi se ispitala osnovanost nečijeg zahteva. Ta pitanja su legitimna. Ali, MUP ne može da izdaje potvrde za treće zemlje, može da izdaje samo za ono što se tiče Srbije. MUP ima ingerencije samo na teritoriji Srbije, ne može da izdaje potvrde koje bi (na bilo koji način) obavezivale drugu državu“, dodaje Krasić.

Na tvrdnje da će na osnovu potvrda države EU Srbiju za „milion migranata“ deklarirati kao zemlju prvog ulaska, Krasić kaže da takvi dokumenti, čak i da postoje, ne bi mogli da promene geografiju.

„Srbija nikako ne može biti prva zemlja ulaska, osim ako neko (od migranata) nije došao avionom u Beograd ili Niš. Svako ko ulazi u Srbiju kopnenim putem je u 99 odsto slučajeva bio na teritoriji neke države Evropske unije. Najčešće zemlje ulaska su ili Grčka ili Bugarska. MUP čak i da izda potvrdu na kojoj piše eksplicitno da je Srbija zemlja prvog ulaska – to ne bi imalo nikakvo dejstvo, jer bi to bila čista fikcija. Srbija nije ostrvo, uglavnom je okružena državama EU, nema izlaz na more...“, kazao je Krasić. Iako ne sumnja da u državama zapadne Evrope postoje političari koji bi smatrali da je vraćanje ljudi rešenje migrantske krize, Krasić navodi da do sada niko nije vraćen na taj način.

„O toj temi se govori već pet godina. Pribaltičke države, na primer, su dobrovoljno pristale na smeštaj određenog broja tražilaca azila, ali bez volje tih ljudi se ne može menjati stanje. Nekoliko stotina (migranata) su napustili te države u roku od par meseci. Priče o povratku milion ljudi u Srbiju nisu moguće, posebno kada se uzme u obzir praksa Evropskog suda za ljudska prava koji zabranjuje vraćanje tražilaca azila čak i u Grčku, koja je zemlja EU. Svako bi mogao da se žali na takvu odluku, ti slučajevi bi bili individualizovani. Sud bi u teoriji onda imao milion predmeta da obradi, a godišnje ih obrađuje ukupno 30.000“, zaključio je Krasić.

Direktor Centra za zaštitu i pomoć tražiocima azila Radoš Đurović navodi da „Dosta je bilo“ zloupotrebljava parcijalne informacije, tumačeći ih tako da izazovu „strah i paniku“ među građanima.

„To čine kako bi ostvarili određene interese. To nije prihvatljivo za ozbiljno društvo, da se građani dezinformišu oko činjeničnog stanja. A to čine nestručni ljudi koji nisu u toku sa svim procesima. Tu, nažalost, vidim zlu nameru. U pitanju je verovatno politički interes, da se na ovom polju postignu poeni, nalik drugim grupama na zapadu“, smatra Đurović. On dodaje da je više grupa u Srbiji, naročito od početka godine, i parcijalnim tumačenjem informacija

pokušavalo da ostvari korist. Navode da države zapadne Evrope planiraju da milion migranata „vrate“ u Srbiju Đurović ocenjuje kao „spekulacije“, a ovakvo podsticanje predrasuda kao „neodgovorno“.

„Ako imaju takve informacije trebaju da ih dokažu, prezentuju, kažu ko se putem koje procedure obavezao na tako nešto, iznesu argumetaciju na osnovu čega to tvrde. Ova oblast nije tako jednostavna, a ako mi razvijemo neosnovane strahove, to će uticati na naše ponašanje, ponašanje ovog društva i odnos prema ljudima koji i po našim zakonima imaju pravo da traže zaštitu“, zaključio je Đurović.

Predlog dopune - Kodeks novinara Srbije

Autorka:
Natalija Jakovljević

Članovi Suda časti Nezavisnog društva novinara Srbije (NDNV) sastavili su dopune za smernice primene Kodeksa novinara Srbije čime bi se poboljšalo izveštavanje o izbeglicama i migrantima

IV ODGOVORNOST NOVINARA

1. Novinar je, pre svega, odgovoran svojim čitaocima, slušaocima i gledaocima. Tu odgovornost ne sme da podredi interesima drugih, a posebno interesima izdavača, vlade i drugih državnih organa. Novinar se mora suprotstaviti svima koji krše ljudska prava ili se zalažu za bilo koju vrstu diskriminacije, govor mržnje i podsticanje nasilja.

Smernice:

- Novinar treba da izvesti urednika ukoliko se njegovi lični, ekonomski, politički i drugi interesi prepliću sa profesionalnim dužnostima.
- Novinarska profesija nespojiva je sa širenjem bilo koje vrste: polnih, rodnih, etničkih, rasnih, socijalnih, ili verskih stereotipa. Predrasude koje novinari privatno imaju, ne smeju da budu emitovane/objavljene ni u kakvom kontekstu, ni otvoreno, ni prikriveno.
- Nedopustivo je kolokvijalno, pogrdno i neprecizno nazivanje određene grupe.
- *Novinarska profesija nespojiva je sa širenjem bilo koje vrste diskriminacije prema izbeglicama i migrantima koji nisu državljani Srbije, ali koji legalno ili ilegalno borave na teritoriji države, kao i izazivanje mržnje i netrpeljivosti, napada, pozivanje na proterivanja i drugih nehumanih postupaka po osnovu nacionalne, etničke, rasne, verske i druge pripadnosti, kao i na osnovu izgleda ili socijalnog porekla, imovine, rođenja. Predrasude koje novinari privatno imaju, ne smeju da budu emitovane/objavljene ni u kakvom kontekstu, ni otvoreno, ni prikriveno.*
- *Novinar je dužan da se tokom obavljanja svog posla suprotstavi svim oblicima stereotipa i predrasuda u društvu koja dovode do diskriminacije izbeglica i migranata koji nisu državljani Srbije, ali koji legalno ili ilegalno borave na teritoriji države.*
- U izveštajima o krivičnim delima, nacionalna, rasna, verska, ideološka i politička pripadnost, kao i seksualno opredeljenje, socijalni i bračni status osumnjičenih lica ili žrtava, pominju se samo u slučaju kada su opredeljenja, pripadnost ili status u neposrednoj vezi s vrstom i prirodom počinjenog krivičnog dela.

3. Novinar je dužan da poštuje pravilo pretpostavke nevinosti i ne sme nikoga proglasiti krivim do izricanja sudske presude.

Smernice:

- Mediji su dužni da poštuju pravo pretpostavke nevinosti i da štite privatnost i identitet osumnjičenog ili počinioca, čak i u slučaju priznanja krivice.
- *Mediji su dužni da poštuju pravo pretpostavke nevinosti i da štite privatnost i identitet osumnjičenog ili počinioca koji dolazi iz izbegličke i migrantske populacije, čak i u slučaju priznanja krivice, bez obzira da li osobe ilegalno ili legalno borave na teritoriji Srbije i/ili da li su smešteni u nekom od prihvatnih centara u državi ili borave na otvorenom (van sistema).*
- Zaštita privatnosti i identiteta podrazumeva ne samo zaštitu imena (označavanje osumnjičenog inicijalima), već i zaštitu drugih podataka koji bi mogli da upute na njegov identitet: fotografija, adresa, opis izgleda, bračno stanje, socijalni status, pripadnost nekoj grupi, imena suseda, rođaka i prijatelja.
- Žrtve i osumnjičeni često nisu svesni moći medija. Novinar je obavezan da to uzme u obzir, te da ne zloupotrebljava neznanje svojih sagovornika.
- Ukoliko žrtva nekog krivičnog dela pristane na razgovor, novinar ne sme da na osnovu tog razgovora otkrije identitet žrtve ili eventualnog počinioca.
- Ukoliko izveštava o počinjenom krivičnom delu, novinar mora da bude na oprezu da, u razgovoru s eventualnim svedocima, ne obelodani identitet žrtve, odnosno identitet i pravo na pretpostavku nevinosti osumnjičenog.
- Novinar mora da ima u vidu mogućnost zloupotrebe i manipulacije kojima mogu da ga izlože tobožnje žrtve određenih krivičnih dela.

5. Novinar je dužan da poštuje i štiti prava i dostojanstvo dece, žrtava zločina, dece migranata koji nisu državljani Srbije, ali koji legalno ili ilegalno borave na teritoriji Srbije, osoba sa hendikepom i drugih ugroženih grupa.

VI ODNOS PREMA IZVORIMA INFORMISANJA

4. Novinar je dužan da se predstavi izvoru informacija i da navede medij za koji u tom trenutku radi, izuzev ako je drugačije postupanje u javnom interesu i kada se čini u skladu sa pravilima koje propisuje ovaj kodeks.

Smernice:

- Lažno predstavljanje i netačno identifikovanje medija za koji novinar radi nije doz-

voljeno. Novinari na zadatku ne smeju da se predstavljaju kao lica koja imaju posebna ovlašćenja, poslovni ljudi ili „obični građani“.

- Prikrivanje identiteta novinara može se primeniti samo kao krajnje sredstvo pribavljanja informacija: ukoliko su bezuspešno primenjeni drugi metodi, ukoliko se informacija ne može pribaviti na drugi način, i samo ukoliko je u pitanju informacija od izuzetnog značaja za javnost.
- U slučaju prikrivanja identiteta novinara, neophodno je da o tome bude obavješteno uredništvo, a preporučuje se i da se konsultuju pravni savetnici zbog mogućih pravnih posledica.
- *Novinar je dužan da tokom razgovora sa izbeglicama i migrantima koji nisu državljani Srbije, ali koji legalno ili ilegalno borave na teritoriji države, jasno navede za koji medij izveštava i ukoliko želi da fotografiše, prethodno zatraži dozvolu za slikanje od intervjuisanih lica.*

6. Maloletnici se, po pravilu, mogu intervjuisati jedino u prisustvu ili uz saglasnost roditelja odnosno staratelja.

- *Novinar ne sme da fotografiše maloletnu decu migranata koji nisu državljani Srbije, ali koji legalno ili ilegalno borave na teritoriji države, osim uz dozvolu roditelja, staratelja ili nadležnih u prihvatnim centrima/Komesarijatu za izbeglice i migracije Republike Srbije.*

VII POŠTOVANJE PRIVATNOSTI

1. Novinar poštuje privatnost, dostojanstvo i integritet ljudi o kojima piše. Pravo na privatnost je suženo kada je reč o javnim ličnostima, a posebno nosiocima javnih funkcija.

Smernice:

- Prilikom izveštavanja o nesrećama i krivičnim delima, nije dozvoljeno objavljivanje imena i fotografija žrtava i počinioca koje ih jasno identifikuju. Takođe, nije dozvoljeno ni objavljivanje bilo kakvih podataka koji bi indirektno mogli da otkriju identitet bilo žrtve, bilo počinioca, pre nego što nadležni organ to zvanično saopšti, što se odnosi i na izbeglice i migrante koji nisu državljani Srbije, ali koji legalno ili ilegalno borave na teritoriji države.
- Novinar mora da ima svest o moći medija, odnosno o mogućim posledicama po žrtvu ili počinioca ukoliko se otkrije njihov identitet. Posebno mora da ima u vidu težinu mogućih posledica u slučaju eventualne greške/pogrešne pretpostavke u iz-

veštavanju.

- Čak i ukoliko nadležni državni organi objave podatke koji spadaju u domen privatnosti počinioca ili žrtve, mediji tu informaciju ne smeju da prenose. Greška državnih organa ne podrazumeva „dozvolu“ za kršenje etičkih principa profesije.
- Javne ličnosti unapred su svesne da im je pravo na privatnost donekle ograničeno, ali to istovremeno ne znači da mediji mogu da ga krše bez ikakvog razloga i objašnjenja.
- Podaci iz privatnog života javnih ličnosti objavljuju se samo ukoliko je to u interesu javnosti, odnosno ukoliko imaju direktne posledice na više ljudi, ukoliko su u suprotnosti s duhom funkcije koju ta ličnost obavlja, ili idejama koje javno zastupa.
- U slučaju smrti javne ličnosti, mediji moraju da budu posebno oprezni s informacijama koje tu ličnost naknadno povezuju s nekim krivičnim delom ili diskriminišućim saznanjem. Čak i ukoliko je u pitanju informacija od javnog značaja, novinar mora da bude svestan da su preminule osobe zakonom oslobođene od daljeg krivičnog gonjenja.

IX POŠTOVANJE AUTORSTVA

2. Novinar neće kao svoje potpisivati tekstove, crteže, ilustracije, fotografije, video i zvučne zapise drugih autora.

Smernice:

- Ukoliko na tekstu/prilogu radi više novinara/saradnika, potrebno je navesti sve osobe koje su učestvovala u stvaranju tog teksta/priloga, bez obzira na obim njihovog doprinosa, na njihov status i hijerarhijski položaj u medijskoj kući (honorarni saradnik, slobodnjak, novinar ili urednik).
- Fotomontaže i obrađene fotografije moraju jasno da budu razgraničene od dokumentarne fotografije. Čitaoci/gledaoci ne smeju se namerno dovoditi u zabludu.
- *Mediji ne smeju da objavljuju fotomontaže i obrađene fotografije na kojima se nalaze izbeglice i migranti ukoliko se time čitaoci/gledaoci namerno dovode u zabludu. Takođe, mediji ne smeju, kao ilustracije za svoj tekst, da objavljuju fotografije iz stranih medija na kojima se izbeglice i migranti predstavljaju kao članovi terorističkih ili drugih kriminalnih grupa i organizacija, čime javnost može da se dovede u zabludu.*

Učesnici projekta:

Mateja Agatonović
Petar Alimpijević
Aleksandar Bugarin
Dániel Csíkos
Iva Gajić
Igor Išpanović
Vanja Kolar
Sanja Kosović
Divna Prusac

Urednik tekstova:

Darko Šper

Koordinatorica projekta:

Sandra Maksimović

Literatura:

1. Bauman, Zigmunt (2018). Stranci pred našim vratima. Novi Sad: Mediterran Publishing.
2. Stenli, Džejson (2019). Kako funkcioniše fašizam; politika „mi protiv njih“. Beograd: Samizdat.
3. Volkan, D., Vamik (2017). Imigranti i izbeglice. Beograd: Clio.
4. Lišenje slobode izbeglica, tražilaca azila i migranata u Republici Srbiji. https://www.a11initiative.org/wp-content/uploads/2020/10/Li%C5%A1enje-slobode-izbeglica-tra%C5%BEilaca-azila-i-migranata-u-Republici-Srbiji..._final-SRB.pdf. Posećeno 29.01.2021.
5. Ljudska prava u Srbiji <http://www.bgcentar.org.rs/bgcentar/wp-content/uploads/2014/01/Ljudska-prava-u-Srbiji-I-VI-2020.pdf>. Posećeno 29.01.2021.

Izradu ove publikacije podržala je Fondacija za otvoreno društvo. Stavovi izneti u ovoj publikaciji ne predstavljaju nužno stavove Fondacije za otvoreno društvo.

CIP - Каталогизacija у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

316.774:314.74

ИЗМЕЂУ манипулације и етике

Između manipulacije i etike [Elektronski izvor] : izveštavanje o migrantima / [publikaciju pripremili Smiljana Milinkov, Stefan Janjić, Natalija Jakovljević]. - Novi Sad : Nezavisno društvo novinara Vojvodine, 2021. - 82 str.

Način pristupa (URL): www.ndnv.org. - Opis zasnovan na stanju na dan 19.2.2021.

ISBN 978-86-88303-22-4

a) Мигранти -- Медији -- Извештавање

COBISS.SR-ID 32428041